MAYIS 2018 • YIL: 1 • SAYI: 3 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

ARİSTOTELES HAKLI MI?
Afşar Timuçin
"ŞİİRİN KAMUOYU NEREYE GİDER BİLİNMEZ"
Özkan Mert
FRANKFURT DEYİŞLERİ
Hayrettin Ökçesiz
DERİNİMSİ VE FELSEFİK GÖRÜNÜMLÜ BOŞ YAZI
Taylan Kara
İNŞANCIKLAR'DA İRONİNİN YERİ
B. Sadık Albayrak
Kayıplarımıza Ağıtlar:
ERCAN YAZGAN, GEORGINA ÖZER

Açmaz,
açamaz
deme
Açacaktır
o
nar
çiçeği
bizim
caddelerimizde de
E.G.

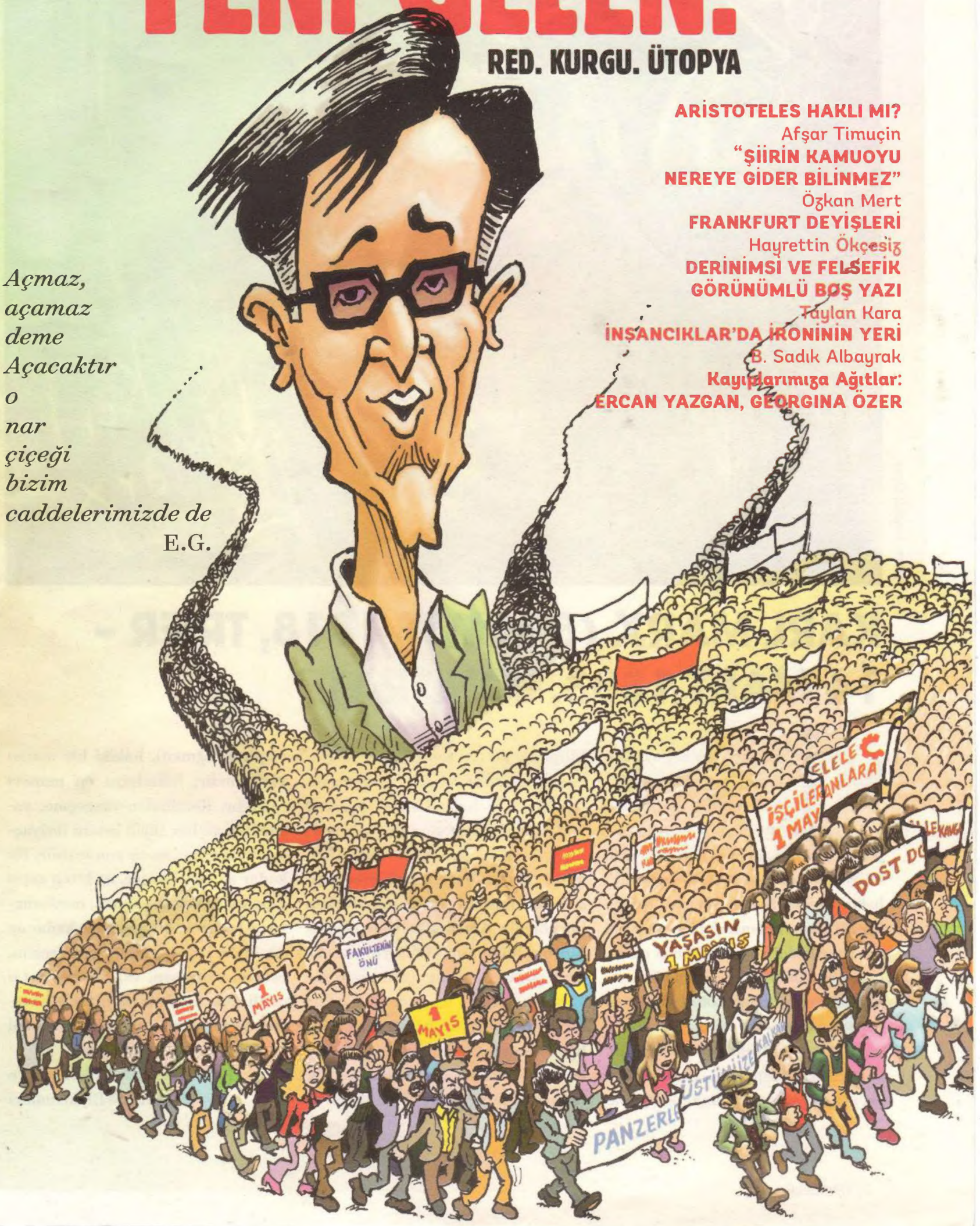

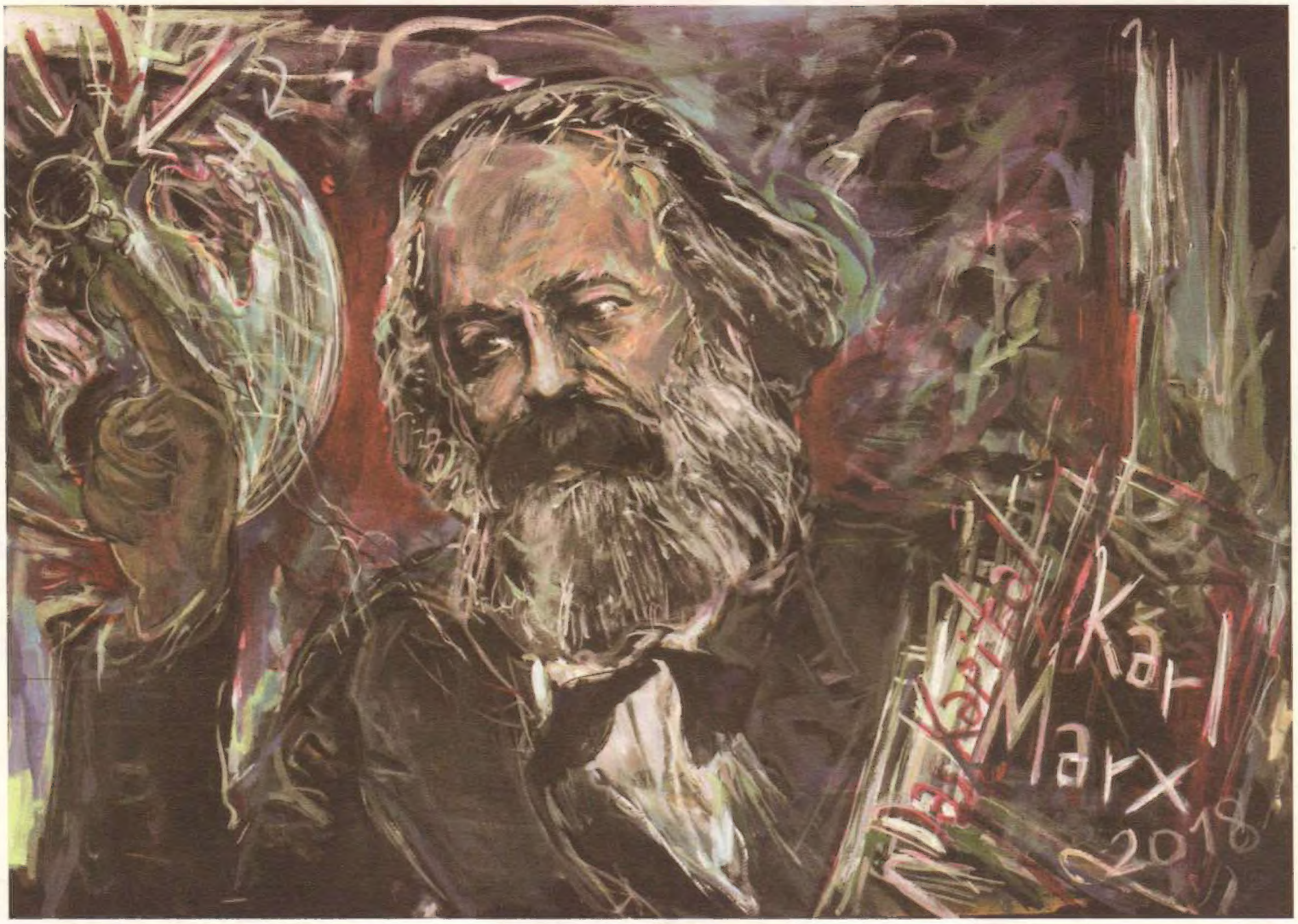

Resim: Haydar Özay

KARL MARX (5 MAYIS 1818, TRIER – 14 MART 1883, LONDRA)

"İktisatçı (deneysel işadamı), işçinin etkinliğini bütün etkinlikten sıyrılmış bir soyutlama haline soktuğu gibi, işçiyi de her türlü ihtiyaçtan yoksun, duyusuz bir varlık haline sokar. Bunun sonucu, işçinin her *lüksü* ona kınanacak bir şey olarak (ve ister kendi başına eğlence olsun, ister bir etkinlik belirtisi biçiminde olsun) en soyut ihtiyacın ötesine uzanan her şey ona bir lüks olarak görünür.

Ekonomi politik, bu *refah* bilimi, o halde aynı zamanda, haktan vazgeçirme, yoksun kılma, *esirgeme* bilimidir de (ve temiz *hava* ihtiyacını ya da *elini kolunu oynatma* ihtiyacını bile insandan *esirgeyecek* kadar ileri gider). Bu şahane sanayi bilimi, aynı zamanda çilecilik bilimi olup, gerçek ideali çileci ama *gaddar* bir cimri ile çileci ama üretken bir köledir. Ahlak ideali ise, ücretinin bir bölümünü Tasarruf Sandığı'na götüren işçidir ve bu cazip düşünceye hizmet için kendine hazır bir *sanat* bile bulmuştur: duygusallığa batmış bir halde sahnede temsil edilmesi. Demek ki, ekonomi politik (dünyevi ve zevklere yönelik görünüşüne rağmen), hakiki bir manevi bilimdir, bilimlerin en manevi olanıdır. Kendinden-vazgeçme, yaşamdan ve her türlü insani ihtiyaçtan vazgeçme, onun ana tezidir. Ne kadar az yer, az içer, az kitap satın alırsan; tiyatroya, dansa, meyhaneye ne kadar az gidersen; ne kadar az düşünür, sever, şarkı söyler, resim, eskrim yaparsan, vs., *sermayeni* o denli çok *biriktirirsin*; ne güvelerin, ne de pasın yiyip bitirebileceği hazineni o denli *arttırırsın*."

Karl Marx, 1844 Ekonomi ve Felsefe Elyazmaları

İÇİNDEKİLER

4 • **SEVDALI BULUŞMA'NIN ŞİİRİ KALDI**
B. SADIK ALBAYRAK

5 • **NEDEN SENCE**
AFŞAR TİMUÇİN

6 • **ARİSTOTELES HAKLI MI BENCİL Mİ OLMALIYIZ?**
AFŞAR TİMUÇİN

9 • **KIŞ ORTASINDA**
MEHMET ERCAN

10 • **"ŞİİRİN KAMUOYU NEREYE GİDER BİLİNMEZ"**
ÖZKAN MERT

18 • **ŞÖHRETSİZ VE GÖSTERİŞSİZ BİR USTANIN KAYBI: ERCAN YAZGAN**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

21 • **SAKIN**
ALİ EŞKİ

22 • **DERİNİMSİ VE FELSEFİK GÖRÜNÜMLÜ BOŞ YAZI YAZMAYA GİRİŞ**
TAYLAN KARA

27 • **NİL MASAL - GÖÇÜP GİDENİN KEMANINDA**
MUSTAFA GÖKSOY

28 • **TERÖR ALTINDA YAŞADIM İNGİLİZ ÜNİVERSİTELERİNDE FRENCH THEORY'NİN YİRMİ YILI**
JEREMY STUBBS - ÇEVİREN: AYŞE GÜREN

33 • **GECENİN SAĞNAĞI**
ASIM GÖNEN

34 • **YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN KISA YOLDAN LİBERAL "AYDIN" OLMA KILAVUZU**
KAAN EMİNOĞLU

37 • **İSTİKLAL**
NURSEN URAL

38 • **İLBER ORTAYLI'NIN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK KİTABI**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

41 • **DÜŞ ACISI**
TAN DOĞAN

42 • **SAMİ GÜREL AYDINLARIN DUVARLARININ DERDİNDE**
SÖYLEŞİ: GÜLER MİRZA - B. SADIK ALBAYRAK

46 • **ÖMER NİDA'NIN ŞİİR HAYATI**
CAFER YILDIRIM

49 • **ALİ LİDAR, ALENGİRLİ ŞİİRLER, ÇÖZÜLEN EDEBİYAT**
ÖZGÜN ERGEN

52 • **BİRİKTİRMENİN EN ANLAMLI SÜRECİDİR YAZMAK**
ASIM ÖZTÜRK

55 • **KAVGADAN KAÇANIN BİLEĞİ KIRILSIN**
ZAFER TEMOÇİN

56 • **GERÇEĞİ, ÇİLİNGİR GERÇEKÇİLER'İN ELİNDEN KURTARMAK!**
MAHİR ERGUN

60 • **"BU ÇİZİMDEKİ YAZARI TANIYAMADIM"**
ABDULKADİR ELÇİOĞLU

64 • **TEPEDE SOLO**
CELAL İLHAN

67 • **İTİRAZ**
İMRAN AYDIN TALİ

68 • **İNSANCIKLAR'DA İRONİNİN YERİ**
B. SADIK ALBAYRAK

76 • **FRANKFURT DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 1 · SAYI: 3 · MAYIS 2018
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ

YAYIN SAHİBİ
YENİ ALAN YAYINCILIK TİC. LTD. ŞTİ.
ADINA İBRAHİM HORUZ

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYHAN ÇAYLAR
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
HAYDAR ALİ ALBAYRAK
MAHİR ERGUN
MAHİR ARDUÇ
ÖZGÜN ERGEN
TAYLAN KARA
UBEYDULLAH GÜNEL

BODRUM TEMSİLCİSİ
ÖZKAN MERT

KAPAK RESMİ
ABDULKADİR ELÇİOĞLU

KARL MARX PORTRESİ
HAYDAR OZAY

ARKA KAPAKTAKİ RESİM
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

KAPAK DİZELERİ
ENVER GÖKÇE, PANZERLER ÜSTÜMÜZE KALKAR KİTABINDAN

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
CAĞALOĞLU YOKUŞU, NARLIBAHÇE SOK. NO: 4/2 CAĞALOĞLU, İSTANBUL
TEL: 0212 527 29 26
WEB: www.yenigelen.org
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com
yenigelendergi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD. GÜVEN SAN. SİT. B BLOK. ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YENİ ALAN YAYINCILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ
VAKIFBANK:
TR360001500158007306088667
HESABINA 120 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ YETERLİDİR.

Sevdalı Buluşma'nın Şiiri Kaldı

Şiirinden biliyoruz; yağmurlu bir öğlen sonrasının, yıldızlı bir haziran gecesinin, bırakılıp gidilen sokaklar ve ulaşılan yeni gökyüzünün, bütün sınırları aşmak için önce sesini uçuran bir telefon kulübesinin, yalnız kadın ve erkeğin görüntüsüyle sınırlanmayan bir büyük sevdada unutulmaz yeri var. Kadını ve erkeği yan yana iki ülkeye dönüştüren bir sevdalı buluşma'nın parantezi kapandı. Önce şair gitti, geriye kadın ve kedi kaldı. Sonra kadın gitti. Geriye kedi ve iki sevda kitabı kaldı. "Sevgilim sürçersem eğer" dizeleriyle başlayan bir yemin - şiir kaldı.

Kemal Özer'i 2009 yılının son Haziran günü kaybetmiştik, Sevdalı Buluşma'nın kadını Georgina ya da bu buluşmadan sonraki adıyla Gülşah Özer'i de bir Nisan günü ölüm aldı aramızdan. Artık bir büyük aşkın anısı Sınırlamıyor Beni Sevda ile Sevdalı Buluşma kitaplarında, şiirde yaşayacak, yeni okurları, yeni duyguları uyandıracak. Somut bir aşk ilişkisinin anısı olmaktan çıkıp şiirsel yaratımın bir aşk tarifine ve kavrayışına kaynaklık edecek.

***

Bir fotoğraf kalacaksa bizden, biri ona baktığında
bizi birbirimize aşılayan ikiz duyarlığımızı görsün

Sözün örtüsünü açıp eylemi çıkarmak için ışığa
her adımda sınavdan geçiren alınyazımızı görsün

Yıkımın çarkı kırılsın da acıdan arınsın diye dünya
onca çileye sabırla direnip kafa tutmamızı görsün

Boğulan bir çığlık mı var zindan duvarları ardında
kimse duymasa bile bizim duyacağımızı görsün

Sessizliğe bürünse ortalık, herkes susacak olsa
yine de kısılmayan bir sesle konuşan ağzımızı görsün

Biri baktığında sevgilim bizden kalacak o fotoğrafa
her sevinci bir hasatta devşirip yaşadığımızı görsün

Yaşamın ürettiği sevinç ömrümüzün hasadıyla buluşunca
birbirimizin yüzünde bir yıldıza baktığımızı görsün

Bu sevdalı buluşmadan bir görüntü yansırsa yarına
ona bakan yalnız bizi değil, bizde ışıyan o yıldızı görsün

***

Kemal Özer sevdalı buluşma'nın geleceğe kalacak fotoğrafını şiirle böyle çizmişti. Aşkın aydınca derinliği ve tarifine ipuçları bulmuştuk. Kemal Özer'in ve şiiri "insanlık kavgasının yüreği" haline getiren şairlerimizin, köklerini toplumsal yaşamdan ve insanın yaratıcı gizilgüçlerinden alan iyimser ve umut yüklü ütopyaları vardı. İnsanın yaratıcı güçlerini ele geçiren sömürücülere karşı köklü reddiyeleri ve protestoları vardı. Şiirlerinde, güzel gelecek düşlerini Nâzım Hikmet'in "büyük insanlık" dediği emekçilerle paylaşmak ve onların eylemiyle maddi bir yürüyüşe dönüştürmek için kurdukları yalın, anlaşılır ve güçlü bir estetik dil vardı. Bugün yürüyüşü sürdürmek, umut ve ütopyaları yaşama geçirmek isteyenlerin şiire bu dili özümseyerek başlamaları gerekiyor. Şiiri düzenin araya giren döküntülerinden temizlemek, yeniden insanın pırıl pırıl yüreğinin ve insanlık eyleminin bir kurucu gücüne dönüştürmek için birikimi özümsemek ve bugünde aşmak zorundayız.

***

Yeni Gelen dergimiz üçüncü sayısıyla yürüyüşünü sürdürüyor. Mektubumuzu yerine ulaştırmak için ilgi ve katkınızı esirgemeyin. Yıldızlara çengel atan umut ve ütopyalarımızla yarının sevdalı buluşmalarına hazır olmalıyız.

B. Sadık Albayrak

NEDEN SENCE

Afşar Timuçin

Neden bir gemi gördüğümde
Uzak adaları düşünüyorum
Başımı kaldırınca maviliklerde
Neden göçmen kuşları arıyorum

Sınırlarımı mı kaldırıyorum
Yoksa kendimi mi kandırıyorum
Onca kırılmışlıktan sonra
Seni mi özlüyorum uzaktan uzağa

Korkularımdan mı kaçıyorum
Gülüp geçmek için bir şeylere
Sayısız unutuşlardan sonra
Gelmeyecek birilerini mi bekliyorum

Bir çocuk güvercinlere güldüğünde
Neden umut koyuyorum adını
Neden bir kadın bir yere koşarken
Kendimi bırakılmış duyuyorum

Resim: Honore Daumier

ARİSTOTELES HAKLI MI BENCİL Mİ OLMALIYIZ?

Afşar Timuçin

Bilinçli insan şunu çok iyi gördü: bencillik yolundan mutluluğa ulaşmak hiçbir zaman olası değildir. Ancak insan yalan diye nitelendirdiği ama onu bunu gövdeye indirirken yalan olduğunu hiç de düşünmediği şu dünyada yarım pabuçla dolaşır gibi yarım bilinçle yaşıyor. Onun gözünde dünya bir elde edilecek nesneler dünyasıdır: insan ne kadar çok elde ederse o kadar insandır.

Topluma adanmış insan kavrayışı Aristoteles'de iyice belirginleşir. Yunan kültürü toplum için birey ya da daha özel olarak site için birey fikrini öne çıkarır. Yurttaşı toplum karşısında yükümlü gören düşünce Aristoteles'in öğretmeni Platon'un dünyasına da uyar. XIX. yüzyılda Auguste Comte insanlığa adanmış insan fikrini ortaya atmış, bir insanlık dini düşünmüş, mutluluğun temel koşulunu özgecilik diye adlandırdığı bu adanmışlıkta görmüştü. Tek başına mutlu olmaya çalışan insan mutsuzluklar topluyor, gerektiğinde ya da hiç gerekmezken ahlakdışı yollara sapabiliyor: biriktirdiği malın ve paranın içinde boğulmuş, mutlu olmak isterken mutsuz ve umutsuz olmuş nice insan var. Bütün mutsuzlar umutsuzluk felsefeleriyle vakit geçirmezler mi? Bunların çoğu mutsuzluklarının doğrudan doğruya mutlu olmak için gösterdikleri çabaların acı meyvaları olduğunu göremeden sezemeden anlayamadan ölüp gidiyorlar. Bu dünyadan acılı ayrılırken mutsuzluklarını ardıllarına aşılamış oluyorlar: o yanlış bilinç bu defa çocukları, çocukların çocuklarını mutluluğa ulaşma yolunda kışkırtıyor ve sonunda tutup yere vuruyor.

İnsan özünde bencil bir varlıktır. Bencillik doğanın üst düzey hayvanlarına yüklediği bir yaşam koşuludur, korunma içgüdüsünün temel koşuludur. Hayvanlar doğal olarak bencildir. Biz insanız• yani biz de hayvanız, hayvanlar basamağının en üstünde duruyoruz: bizim de

bencilliğe büyük bir eğilimimiz var. Çünkü biz de korunmak ve türümüzü sürdürmek zorundayız. Ancak insan kaba hayvani bencilliğini aşmasını sağlayacak bir bilinç yetkinliğine ulaşabilme şansını da taşıyor. Özgür bilincin koşulları bu şansı bize veriyor. Bencilliklerin insanileştirilmesi ve yetkin insan olma dileklerine yönlendirilmesi gerçek insan olmanın temel koşulunu oluşturuyor. Buna göre bencillik bütün dünyada giderek olumsuz bir anlam kazandı. Bilinçli insan şunu çok iyi gördü: bencillik yolundan mutluluğa ulaşmak hiçbir zaman olası değildir. Ancak insan yalan diye nitelendirdiği ama onu bunu gövdeye indirirken yalan olduğunu hiç de düşünmediği şu dünyada yarım pabuçla dolaşır gibi yarım bilinçle yaşıyor. Onun gözünde dünya bir elde edilecek nesneler dünyasıdır: insan ne kadar çok elde ederse o kadar insandır.

Gene de en kaba benciller bile, onların başında pintiler vardır, bencil olduklarını söylemezler hatta bencilliği kendilerine yakıştırmazlar. Bencilliği savunan az insan var, bunların başında da insanların "Aristo" deyip çıktıkları Aristoteles gelir. İsterseniz biraz Aristoteles'in düşünce dünyasında dolaşalım. Aristoteles bireyi topluma ya da başkasına adanmış bir varlık olarak tanımlar. Bu adanmışlığın temelinde de bencillik yatar. Bencillik filozofa göre çok zaman yapıldığı gibi aşağılanması gereken bir şey değildir. Buna göre kendini başkasına adamak durumunda olan erdemli kişinin bencil olması bir zorunluluktur. Gerçekte insanların çoğu zenginliklerin onurların zevklerin tutsağı olmuştur. İnsanlar bu şeylerin büyük iyilikler olduğunu düşü-

Desen: Büşra Kılıç

Bencil insan her durumda korkunçtur. Benim gibi düşüneceksiniz yoksa canınıza okurum diyecektir o. Dünya bencilliği bir yaşam biçimi durumuna getirdiği için bu durumlara düşmedi mi? Dünya bugün usdışı bir yörüngede dönüp dururken bencillikten başka neyi yaşıyor? Her şeyin daha güzel ve insana daha yaraşır bir dünya olması için içimizdeki o doymak bilmez bencillik şeytanını yenmemiz gerekiyor. Bunu başkaları için olmasa bile kendimiz için yapmalıyız.

Resim: Honore Daumier

Bilgiyi sevmiyorsak insanları sevemeyiz, bilgiye yönelmek için de Aristoteles'in bir başka yerde belirttiği gibi "merak" gerekir. Her şeyin ötesinde de sevmeyi bilmek gerekir. "Gerçek sevgi iyilikçidir" der Aristoteles.

nürler. Bu gibi insanlar kendilerini genel olarak tutkuların eline bırakmışlardır, açgözlülüklerinin elinde çok kötü oyuncak olmuşlardır, yani onlar ruhun usdışı bölümünün güdümüne girmişlerdir. Bizler bu tür bencilliklerden, kalabalıkların dünyasını süsleyen bencilliklerden nefret ediyoruz. Asıl bencil olması gereken insan kendini erdeme adamış insandır. Çünkü o insan gerçek insan olarak kendini geliştirecek ve kendini geliştirmekle başkalarına yarar sağlayacaktır. Kendimi geliştirmediğim zaman erdemli olabilir miyim? Kendimi geliştirmemiş olan ben başkalarının iyiliğine varlığımı adayabilir miyim? Filozofa göre erdemli insan bencil olmalı ama erdemsiz insan ya da kötü insan bencil olmamalıdır. Çünkü erdemsiz insan kendini en aşağılık tutkulara kaptıracak, böylece kendine zarar verirken başkalarına da zarar verecektir. Kötü kişi yaptığı şeyi yapması gereken şeyle uyuşturamaz, tersine yapmaması gereken şeyleri yapar. Erdemli kişiye gelince o yapmak zorunda olduğu şeyleri yapan kişidir. *"Çünkü us kendisi için en iyi olanı seçer her zaman, erdemli kişi de usa başeğer."*

Gene de bencillik sözü bizi ürkütür. Erdemli kişinin kendini yetkin insan olarak yetiştirmesi için bencilliği bir itici güç olarak kendinde barındırması gerekir mi? Bize kalırsa erdemli kişinin ya da kendini erdemli olmaya adamış kişinin itici gücü bencillik değil bilgi sevgisi ve ona bağlı olarak insan sevgisi olmalıdır. Bencillikle elde ettiğimiz şeyler bir takım olumlu kazanımlar da olsa onları başkalarına yararlı kılmak için çaba göstermeyi düşünmeyebiliriz. Bir kek tarifini bile dostuna vermek istemeyen ya da yanlış veren insanların dünyasında bizi başkalarıyla buluşturacak tek güç erdemin gücüdür, bu da Aristoteles'in belirttiği gibi usun yolunu izlemekle sağlanabilecek bir iyiliktir. Bilgiyi sevmiyorsak insanları sevemeyiz, bilgiye yönelmek için de Aristoteles'in bir başka yerde belirttiği gibi "merak" gerekir. Her şeyin ötesinde de sevmeyi bilmek gerekir. *"Gerçek sevgi iyilikçidir"* der Aristoteles.

Bencil insan korkunçtur. Aristoteles erdemliliğin temeline bencilliği koysa da biz erdemliliğin daha başka daha insani kaynaklardan beslendiğine inanıyoruz. Bencillik korunma içgüdüsünün ve yaşamı sürdürme içgüdüsünün sınırlarını aştığında korkunç olmaya başlıyor. Arkadaşımın ya da herhangi birinin ağzından söz alıp bunu yararı için kullanan, bundan para kazanan insan tehlikeli insandır. Ben bunu sevgili yurdum için yaptım dese de tehlikeli insandır. Ayaküstü tek başına adaleti gerçekleştirmeye kalkan, bundan çıkar sağlayan ve bundan çıkar sağlarken hiçbir sıkıntı duymayan insan tehlikeli insandır. Bencil insan her durumda korkunçtur. Benim gibi düşüneceksiniz yoksa canınıza okurum diyecektir o. Dünya bencilliği bir yaşam biçimi durumuna getirdiği için bu durumlara düşmedi mi? Dünya bugün usdışı bir yörüngede dönüp dururken bencillikten başka neyi yaşıyor? Her şeyin daha güzel ve insana daha yaraşır bir dünya olması için içimizdeki o doymak bilmez bencillik şeytanını yenmemiz gerekiyor. Bunu başkaları için olmasa bile kendimiz için yapmalıyız. Çünkü bencilliğin yolu mutsuzluğa, mutsuzluğun yolu umutsuzluğa açılıyor. Kendimizi mutsuz ederken çocuklarımızı da mutsuz ediyoruz. Sonra da ben kötü bir şey yapmadım deme basitliğini gösteriyoruz.

KIŞ ORTASINDA

Mehmet Ercan

adın ne zaman geçse usumdan
yüreğim hoyrat, bozlağa durur
çekilip tenhada yâr seni yazsam
baharım olursun kış ortasında

şafak sökerken çıkıp yürüsem
yol sensin, yolcu sen
rüzgâr gibi serinliksin
sarışın buğday tarlalarında

çiftçilerin kederinde saklıyım
gözyaşlarında işçilerin
yoksul bir hamalım
dünyayı taşısam da omuzlarımda

efkârlardayım seni yazarken
kalem kurşun, ben hedef
külü elenmemiş acılarımın
hançerlerin ışıltısında

yazsam rezalet, yazmasam olmuyor
taş gibi oturdu içime kahır
ölüye de saygı kalmadı artık
şeytanlar iktidarında

konuşsan suç, yazsan suç, düşünsen suç
evrilir mi tersine dünya
şeriat getireceklermiş hacı babalar
atom, uzay çağında

din nereye gitti, iman nereye
vicdan nereye gitti, hukuk nereye
insanlık nereye gitti, devlet nereye
ara, bulamazsın kitaplarında

günah utanır, bunlar utanmaz
midelerini yarsam haram saçılır
firavun, yezit'in ardıllarıdır
şeytanlar dolaşır sakallarında

adın ne zaman geçse usumdan
yüreğim halaya, bozlağa durur
çekilip tenhada yâr seni yazsam
baharım olursun kış ortasında

BİR DÜNYALI'NIN NOTLARI

"ŞİİRİN KAMUOYU NEREYE GİDER BİLİNMEZ"

Özkan Mert

2. Yeni'ciler hayatı, sözcüklerden, Toplumcu/Gerçekçi Şiir Kuşağı ise sözcükleri hayat'tan çıkardılar. Bu yüzden şiirlerimizde en çok kullandığımız sözcük 'HAYAT' sözcüğüdür.

Gelip kondu bir güvercin
Ellerine o gece
Kırmızı bir çelenk oldu
Bileğinde kelepçe
Ülkü Tamer

2. Yenicilerle tanışmam 60'lı yıllara rastlar. 60'lı yıllarda İzmir'de Gündüz Badak'ın çıkardığı EVRİM dergisi çevresinde toplanmıştık... Abdullah Özkan, Levent Atalay, Refik Durbaş, Cavit Kürnek vb. Varyant kenarındaki ŞATO denilen açık kahvehanede buluşur, şiir ve edebiyat üzerine konuşur, tartışırdık. Aynı yıllarda, Attila İlhan'ın yönettiği Demokrat İzmir gazetesinin kültür sayfası da çoğumuz için 'edebiyat ve şiire geçiş kapısı' olmuştur. En yakın gençlik arkadaşlarımdan Levent Atalay, bir gün Edip Cansever'i görmek için İstanbul'a gitmişti. Dönüşünde Edip Cansever ile konuşmalarını ballandıra ballandıra anlatmıştı bize. Daha sonraki günler ben de İstanbul'a gidişimde Edip Cansever ile tanıştım. Bir lise talebesi ile ünlü bir şairin buluşmasıydı bu. Kapalıçarşı'daki dükkânında uzun uzun konuştuk. Daha doğrusu ben her söylediğini can kulağıyla, merakla ve tutkuyla dinledim. Yanından ayrılırken arkamdan söylediği şu cümleyi hiç unutmadım:

-"Özkan! İyi şiir yazmak istiyorsan ekonomi öğren, ekonomi!" Edip Cansever'in bu sözünü hiç unutmadım. Ekonomi ve politika'nın iyi şiirin sacayakları olduğunu daha lise talebesiyken öğrendim ve kendime ilke edindim.

Cemal Süreya, 'Bu Şiiri Yayınlarsak Papirüs'ü Kapatırlar'

Daha sonraki yıllar Ağrı'da askerlik görevimi yaparken, asker izniyle İstanbul'a geldiğimde (1966) ilk işim Cemal Süreya'yı görmek olmuştu. Papirüs dergisini çıkardığı yazıhanesinin kapısını çaldım. Üzerimde de asker elbisesi vardı. Kapıya çıkınca: -"Merhaba", dedim. "Ben, Özkan Mert..." Cümlemi bitirmeme fırsat vermeden, "Gel bakalım, demek Özkan Mert sensin!" Beni içeri aldı, çay ısmarladı. Papirüs'ten, şiirden konuştuk.

-"Size, Papirüs için bir şiir getirdim", dedim. Şiiri aldı, bir köşeye çekildi, sessizce ve dikkatle okudu. -"Güzel!" dedi. "Çok güzel! Sen, Nâzım'ların, Neruda'ların, Mayakovski'lerin... çizgisindesin. Yalnız bu şiiri Papirüs'te yayınlarsak, seni de içeri atarlar, beni de, Papirüs'ü de kapatırlar. Sen istersen git, bir düşün, sonra gel, gene konuşalım." Ayrıldım yanından, düşündüm, gerçekten söylediği doğruydu Cemal'in. Ertesi günü tekrar ziyaret ettim kendisini ve "Yayınla" dedim, "şiiri".

-"Peki" dedi. "İlk çıkacak sayıda yayınlayacağım." Hürriyet Gösteri'deki günlüklerinde bu olayı şu cümlelerle anlattı: "(...) Özkan Mert gitti, üç gün üç gece düşündü ve geldi. Şiiri bastık!"

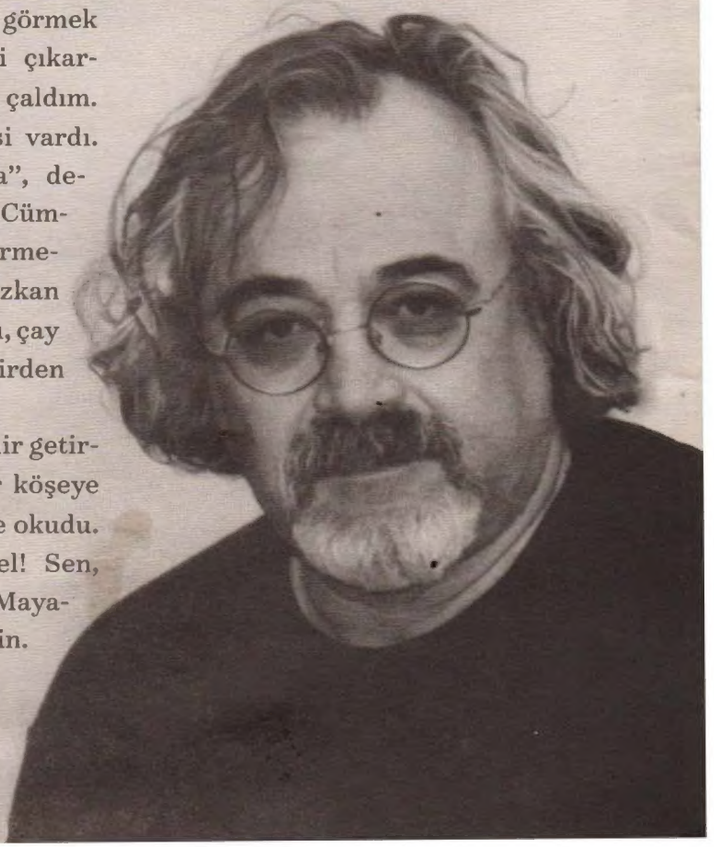

Bu şiir DİREN! EY KALBİM'di. Şiir yayınlandı, dergiyi de toplatmadılar. Ama daha sonra, 1969 yılı sonunda bu şiirimin de içinde yer aldığı KURACAĞIZ HERŞEYİ YENİDEN adlı ilk şiir kitabım toplatıldı ve 142/1. maddeden hakkımda dava açıldı. Şimdi düşünüyorum da, ne büyük bir tehlikeyi göze almış Cemal. Artık, Cemal Süreya, Vedat Günyol, Asım Bezirci, Hüseyin Cöntürk gibi bilge, onurlu ve dik duruşlu redaktörler kalmadı.

Hüseyin Cöntürk'ün Evine Geldiği Liseli Şair

Burada bir anımı anlatmadan geçemeyeceğim. İzmir›de Namık Kemal Lisesi'nde okuduğum yıllarda yazdığım şiirler, Hüseyin Cöntürk'ün Ankara'da yayınladığı DÖNEM dergisinde yayınlanmıştı.

Dergiler kötü şiirlerle, kayırılmış şiirlerle doludur. TÜRK EDEBİYATINDA KÖTÜ ŞİİR FAŞİZMİ vardır. Bunların başında sermaye dergilerinin ve yayınevlerinin köşelerine kıvrılmış süper entelektüel şiir simsarları gelir. Kendi yazdıkları şiirin dışında başka bir şiirin gelişmesini istemezler. Bunlar Türk şiirinin yarasalarıdır. İyi şiir düşmanıdırlar. Çünkü iyi şiir, kötü şairleri açığa çıkarır.

Okuldan eve döndüğüm bir akşam annem:

–"Bugün birisi geldi, seni görmek istedi bu zarfı bıraktı," dedi. –"Nasıl biri" dedim.

–"Zarif, kibar bir adam," dedi. Zarfı açtım, içinden 30 lira ve küçük bir kâğıda yazılmış bir not çıktı. "Sizi tanımak istedim. Bu para Dönem'de yayınlanan şiirlerinizin telif hakkıdır."

Çok şaşırdım ve etkilendim tabii. Dönemin koskoca en ünlü şiir eleştirmenlerinden Hüseyin Cöntürk, ta Ankara'dan kalkıp, İzmir'e, Eşrefpaşa'ya, beni, bir lise talebesini görmeye geliyor ve telif hakkımı getiriyor. İnanılmaz bir şey! Bugün böyle bir şey düşünebilir misiniz? Asla! Türk Edebiyatı'nın bilge, yürekli, namuslu 'Altın adamları'... Cemal'ler Cöntürk'ler, Bezirci'ler,

Vedat Günyol'lar yok artık. Yılını hatırlamıyorum, 6, 7 yıl önce olmalı, Enver Ercan'ı yazıhanesinde ziyaret etmiştim İstanbul'da. Masanın üzerinde Yasak Meyve, Varlık dergileri ve şiirler vardı. Dergide yayınlanacak şiirlerdi bunlar. "Bak abi, bu şiire, çok güzel!" Okudum, genç bir şairin çok güzel bir şiiriydi. Diğer şiirleri de okudum masanın üzerindeki. Hepsi çok kötü şiirlerdi. "Enver" dedim, "bu şiirleri yayınlamayacaksın herhalde". Bana verdiği yanıtı hiç unutmadım:

–"Yayınlamazsam öldürürler beni abi. Dergide yayınladığım her on şiirden biri iyiyse çok iyi demektir bu!"

Bu yüzden dergiler kötü şiirlerle, kayırılmış şiirlerle doludur. TÜRK EDEBİYATINDA KÖTÜ ŞİİR FAŞİZMİ vardır. Bunların başında sermaye dergilerinin ve yayınevlerinin köşelerine kıvrılmış süper entelektüel şiir simsarları gelir. Kendi yazdıkları şiirin dışında başka bir şiirin gelişmesini istemezler. Bunlar Türk şiirinin yarasalarıdır. İyi şiir düşmanıdırlar. Çünkü iyi şiir, kötü şairleri açığa çıkarır. Mehmet Fuat ve Mehmet H. Doğan'ı saymazsak, ki bunlar Türk şiirinin 'Son samurayları'dır, Türk Şiiri o kadar çok kirlenmiştir ki, şiir antolojileri, dergiler, çıkaranların mahalle arkadaşlarının ya da asker arkadaşlarının şiirleriyle doldurulmuştur. Örneğin çok ünlü (!) bir şairimiz hazırladığı Türk Şiiri Antolojisi'ne, Edip Cansever'den 7 şiir alırken, kardeşinden 15 şiir almakta en küçük bir sakınca görmemiştir. Kimse de bunun farkında değildir, farkındaysa da sesini çıkarmaz. Zaten Türk Edebiyatında ve şiirinde ciddi ve kurumsallaşmış/gelenekselleşmiş nesnel/bilimsel bir eleştiri olmadığı için düdüğü eline alan herkes hakem diye maça çıkıyor.

Üstü Kalsın

İsveç'te yaşadığım yıllarda da Cemal Süreya ile dostluğumuz devam etti. İsveç Devlet Radyosu'nda çalıştığım yıllarda, Demir Özlü odama gelir, Stockholm'den Cemal'e telefon eder uzun uzun konuşurduk. Demir Özlü, Cemal ile konuşmasına "Sevgili Cemal, büyük estet!" diye başlardı. İstanbul'a gelişlerimde de Behzat Ay ve Cemal ile Cağaloğlu'nda, Gazeteciler Lokali'nde ya da bir meyhanede buluşurduk. Bir seferinde gene Cağaloğlu'nda bir meyhanede buluşacaktık (sanıyorum Yeşil Kıbrıs Meyhanesiydi). Meyhaneye doğru yürürken, biraz ileride Cemal'i gördüm. Arkasından kolunu tutup biraz korkutmak istedim. O hiç aldırmadan "Bak!" dedi. "Yeni şiirim! Oku, nasıl bulacaksın?" Okudum "Çok güzel, çok sevdim!" dedim. Bu şiir ÜSTÜ KALSIN adlı şiiriydi:

ÜSTÜ KALSIN

Ölüyorum tanrım
Bu da oldu işte.

Her ölüm erken ölümdür
Biliyorum tanrım.

Ama, ayrıca, aldığın şu hayat
Fena değildir...

Üstü kalsın...

Meyhanede Ahmet Necdet ve eski CHP milletvekili bir arkadaş bizi bekliyordu. Rakılarımızı ve mezelerimizi ısmarladık. Cemal: "Burada buluşmuşken bir söyleşi yapalım" dedi. Bana döndü: "Neyi konuşalım?" Ben de o günlerin popüler konularından biri olan: "Entel Barlar'ı konuşalım" dedim. Cemal, Nokta dergisine telefon etti. Kısa bir süre sonra hanım bir muhabir geldi. Cemal, A. Necdet ve ben ENTEL BARLARI konuştuk. Bu konuşmalarımız Nokta dergisinde resimlerimizle birlikte yayınlandı. Derginin bu sayısını hiçbir yerde bulmadım. Elinde fazla olan var mıdır acaba?

Turgut Uyar ve Ece Ayhan'ı Ankara'da DTCF'de okuduğum 68-70 yıllarında tanıdım. Ama İlhan Berk'i İsveç'ten Türkiye'ye her gelişimde Bodrum'daki evinde ziyaret ettim, salondaki seramik sobasının kenarında oturur şiir üzerine konuşurduk. Şiir notları aldığı küçük defterlerini gösterirdi bana.

–"Sen de notlar alıyor musun?" diye sorardı.

–"Alıyorum ama sizin kadar değil."

–"Olmaz! Notlar almak çok önemli."

İlhan Berk ile bu konuşmamdan sonra yanımda sürekli küçük bir defter taşıdım ve notlar aldım.

Üç Bölümden oluşan BİR DÜNYALININ NOTLARI adlı şiirimi çok sevmişti. Şiirimdeki dünyalı olma, dünya mülteciliği yaklaşımımı çok doğru ve haklı buluyordu ve bu konuya daha fazla yoğunlaşmamı ve yazmamı istiyordu.

–"Üç bölümden oluşan uzun bir şiir yazdım İlhan abi", dedim.

–"Yetmez", dedi. "Yetmez!"

Bugün daha iyi anlıyorum: Yetmez! daha fazla yazmalıyım

2. Yeni ve 60 Şiir Kuşağı Gerillaları

2. Yeni'ci şairlerle dost olurken, 69 yılında "60 Şiir Kuşağı Manifestosu"nu imzaladığım yaşıtlarım şairlerle tüm ilişkilerim kopmuştu. Çünkü hepimiz çok farklı yerler-

deydik ve çok farklı konumlardaydık.[1] Peki! 2. Yeni şiiriyle, Toplumcu/gerçekçi 60 Şiir Kuşağı nerede ayrışıyordu. Bunu çok özet olarak bir tek cümlede anlatmıştım:

"2. Yeni'ciler hayatı, sözcüklerden, Toplumcu/Gerçekçi Şiir Kuşağı ise sözcükleri hayat'tan çıkardılar."

Bu yüzden şiirlerimizde en çok kullandığımız sözcük 'HAYAT' sözcüğüdür. "2. Yeni şairlerinin: Cemal Süreya-İlhan Berk-Ece Ayhan-Edip Cansever-Ülkü Tamer'in şiirleri o kadar kalın çizgilerle birbirinden ayrılır ki, ortak bir paydada toplayabileceğimiz bir 2. Yeni Şiiri'nden söz etmek güçtür. Örneğin: Ece Ayhan şiiriyle, Ülkü Tamer şiiri arasındaki fark, Ece Ayhan ile Özkan Mert şiiri arasındaki farktan daha büyüktür. Ülkü Tamer şiiri insanlığın ayak seslerini duyuran bir şiir olarak, Toplumcu/Gerçekçi Şiir'e daha yakındır. Cemal Süreya'yı da hiçbir zaman 2. Yeni'ci olarak göremişimdir. Bir gün kendisine:

"Ya Cemal, senin 2. Yeni ile ne ilişkin var?" diye sorduğumda bana şu yanıtı vermişti: "2. Yeni benim evim!"

60 Şiir Kuşağı Şiiri Sokakta Buldu

Demir Özlü bir yazısında bizim şiir kuşağından söz ederken: "Onlar şiiri sokakta buldular", der. 60'lı yılların toplumsal devinimlerinin içinde gözlerini sokakta açan 60 Devrimci Şiir Kuşağı hayatla devrimi ve sözcükleri özleştiren bir "şiir cephesi" açtı. Ve devrim sürekli olarak aradığı EV'i oldu. Kendi adıma ben, şiirlerimle hâlâ arıyorum.

Deniz Balıkları ve Çiftlik Balıkları Şairler ve Şiir Teknisyenleri

Deniz balıkları denizin derinliklerinde ararlar yiyeceklerini, çiftlik balıkları da sahiplerinin verdikleri yemleri yerler ama kendilerini deniz balığı sanırlar. Fakat çok özel bir cins daha vardır: Deniz balığıdırlar ama çiftliklerin ağlarından denize dökülen yemleri yerler. Ama balıkçılar bu balıkları da deniz balığı diye satarlar. Gerçek deniz balıklarıyla nerdeyse aynı fiyata satarlar.

Cemal Süreya-İlhan Berk-Ece Ayhan-Edip Cansever-Ülkü Tamer, 2. Yeni'nin 5 atlısıdır. Mert-Özel-Berfe-Behramoğlu da, bugün çok ayrı yerlerde ve ayrı konumlarda olsalar da Devrimci 60 Şiiri'nin 4 gerillasıdır. Gerçek deniz balıklarıdır. Şu ya da bu nedenle kendilerini bu iki akımın içinde göstermeye çalışan-

Erdal Öz, bir gün bana: Sizlerin, "60 Şiir Kuşağı Manifestosu'yla çıkış yapan Mert-Özel-Berfe-Behramoğlu'nun ilk şiir kitaplarının adlarını yan yana koyduğumuz zaman tek bir cümle oluşturuyor ve şiirinizin ideolojisini ortaya koyuyor" demişti. Gerçekten öyle: EVET İSYAN! BİR GÜN MUTLAKA, KURACAĞIZ HERŞEYİ YENİDEN, GÜN OLA! Ama sakın 2. Yeni'cilerin ilk kitaplarının adlarını yan yana dizmeyin, çarpılırsınız.

lar, çiftlik balıklarının yemiyle beslendikleri halde, kendilerini deniz balığı sananlardır. Çiftlik balıklarını her yerde görebilirsiniz. Bunlar şair değil, şiir teknisyenleridir.

Erdal Öz, bir gün bana: Sizlerin, "60 Şiir Kuşağı Manifestosu'yla çıkış yapan Mert-Özel-Berfe-Behramoğlu'nun ilk şiir kitaplarının adlarını yan yana koyduğumuz zaman tek bir cümle oluşturuyor ve şiirinizin ideolojisini ortaya koyuyor" demişti. Gerçekten öyle: EVET İSYAN! BİR GÜN MUTLAKA, KURACAĞIZ HERŞEYİ YENİDEN, GÜN OLA! Ama sakın 2. Yeni'cilerin ilk kitaplarının adlarını yan yana dizmeyin, çarpılırsınız.

Tümüyle bir kültürel yıkıntı içinde yaşadığımız son 15-20 yılda showman şairler çıktı ortaya. Bir reklam metnini sahnede bir showman ustalığıyla şiir gibi sunarak dikkatlerini üzerlerine çekmeye çalışıyorlar. Sunay Akın ve Küçük İskender gibi. Özgün Ergen, YENİ GELEN'in geçen sayısında: "Şair mi yoksa bir reklam yüzü mü Küçük İskender?" derken elbette haklıydı. Çok sevdiğim ve 90'lı yılların şiir fenomeni olarak gördüğüm Küçük İskender'i Bodrum'da birlikte katıldığımız Dünya Şiir Günü'nde dinlediğim zaman sunumuna hayran kalmıştım. Ama kendime şu soruyu sordum: "Peki! Şiir nerede?" Harika bir metin sunumuydu ama ortada şiir yoktu. Küçük İskender neden yapıyor bunu bilmiyorum. Çok yetenekli ve çok güzel şiirler yazmış bir şair neden reklamcı/showman olmak ister?

Her şeyin birbiriyle karıştırıldığı bir dünyada yaşıyoruz. Politik ve ideolojik alanda yaşanan değerler karmaşasının, daha doğrusu kokuşmasının şiire ve edebiyata sıçramaması elbette mümkün değildi. Her şeyde hile yapabilirsiniz ve her şeyi manipüle edebilirsiniz ama ŞİİRDE ASLA HİLE YAPAMAZSINIZ. Çünkü şiir sürekli olarak her yeni kuşakla yeniden doğrulanarak ve yeniden tanımlanarak kendini oluşturur. En büyük tehlike:

ŞİİRİN SORGULANMADIĞI BİR ÜLKEDE YAŞIYORUZ.

Aziz Nesin: Her 4 Türk'ten 5'i şairdir, demişti. Bence de dünya nüfusundan fazla şairin yaşadığı tek ülke Türkiye'dir. Sanıyorum en büyük sorunumuz: BİREY OLAMAMAKTA yatıyor. Birey olamayan insanlar özgürce düşünce üretemezler, özgürce düşünce üretemeyen insanların sorgulama, eleştiri ve yaratı yetileri yoktur. İnsanlar neyi bilmediklerini bilmezlerse, neyi bildiklerini de bilemezler.

Gerçek Manifestolar, Organik Manifestolar

İlhan Berk bir sohbetimizde:

-"Sen 60 Şiir Manifestocularındansın" dedi.

-"Evet! Doğru" dedim.

-"Ben de 2. Yeni Manifestosunu yazdım" dedi.

Manifestolar önemlidir. Elbette, sosyal, ekonomik, politik, tarihi, estetik ve edebi bir gerçeklikten kaynaklanıyorsa. 2. Yeni, Türk Şiirine, içerikte ve dilde, Avrupa Modernizmi getirdiği için tuttu. Çünkü 'Hakiki'ydi. 60 Şiiri de tıpkı 'Gezi olayları' gibi sokaktan, işgallerden, direnişlerden doğdu ve kendi estetiğini yarattı. Ve 68'li yıllarda yazdığımız şiirler bu gün, yazıldığı yıllardan daha güncel ve her yerde okunuyor. Çünkü 'Hakiki'ydi.

Buna karşılık bizden sonra devreye sokulmaya çalışan 'Yeni Bütün' çizgisi tutmadı. Çünkü hiçbir gerçekliği ve karşılığı yoktu toplumda. Çünkü 'Hakiki' değildi. 'Yeni Bütün?' Neyin yeni bütünü, bütünün yenisi eskisi olmaz.

Onu Kulaklarından Tanıdım

2. Yeni'cilerden tanışmadığım yalnız Ülkü Tamer vardı. 40 yıllık İsveç ve dünya serüveninden sonra Bodrum'a yerleşmiştim. Bir gün eşim, Turgutreis pazarına giderken, önümüzde 50 metre uzakta yürüyen birisini işaret ederek:

–"İşte! O! Ülkü Tamer!"

Eşimin müthiş bir gözlem gücü var ve Türkolog, Türk ve Dünya şiirini çok iyi bilir: -"Ne? Kim? Nereden biliyorsun Ülkü Tamer olduğunu?" -"Kulaklarından tanıdım. Kocaman kulakları var!"

Koştuk yanına. Evet! Ülkü Tamer'di. Resimlerinden tanıdım.

–"Merhaba! Ben Özkan Mert", dedim. Bu kez o şaşırmıştı:

–"Siz! Burada mısınız? Sizi İsveç'te sanıyordum."

Ayaküstü en az bir saat konuştuk. Yorgun ve zayıf görünüyordu. Fotoğraflar çektirdik ve en yakın zamanda buluşmak üzere ayrıldık. Ülkü Tamer'i her cumartesi, alışveriş için Turgutreis pazarına giderken görüyordum. Pazarın hemen yanındaki GANYAN BAYİİ'nde, çoğu kez yalnızdı. Ve pek kimseyle görüşmek istemiyordu. Zayıf görünüyordu ama kanser olduğunu ve tedavi gördüğünü bilmiyordum. Bana da hiç söz etmedi.

Nuray Salman, Ülkü Tamer ile BİRGÜN gazetesi için söyleşi yapmak istiyordu. Hatta soracağı soruları göndermişti ama Ülkü hocadan yanıt gelmiyordu. Bir gün beni telefonla aradı: "Özkan hocam, sizi zar zor buldum, yanıtlarınızı aldım, teşekkür ederim ama Ülkü Tamer'den yanıt gelmiyor. Acaba siz bir konuşsanız, sizi dinler..." -"Tamam", dedim. "Onu nerede bulacağımı biliyorum. Kendisine söylerim." Birkaç kez hatırlattım Ülkü Tamer'e söyleşiyi. Her seferinde, "tamam yanıtlayacağım" dedi ama hiçbir zaman yanıtlamadı. Böylece haftalar, aylar geçti. Son iki yılda Ülkü hocayla ayaküstü konuşmalarımız dışında, oturup konuşamadık.

31 Mart Cumartesi Turgutreis pazarına alışveriş için gittiğimde, Ülkü Tamer, Ganyan Bayii'nde yoktu. Bir süre sonra Erdal Alova telefon etti. Ülkü Tamer'in sağlık durumunun kötü olduğunu, tiyatrocu Nalan Özübek ile birlikte Amiral Kahve'de oturduklarını ve Ülkü Tamer için ne yapabileceğimizi konuştuklarını, söyledi: "Hemen gelebilir misin?" dedi.

Ellerimdeki torbalarla hemen gittim. Oturduk neler yapabileceğimizi konuştuk. Nalan hanım ekonomik destek için bir etkinlik düzenleyebileceğimizden söz etti. Erdal ve ben "Elimizden gelen her şeyi yaparız" dedik ve ayrıldık. Ve ertesi gün buluşmaya karar verdik. Fakat Ülkü Tamer için ertesi gün olmadı. 1 Nisan'da sosyal medya'dan Ülkü Tamer'in aramızdan ayrıldığını okudum ve şok geçirdim. Sanki 1 Nisan şakası gibiydi. Gece geç saatlerde şair Hakkı Zariç telefon etti. Haberi duymuş, cenaze namazının hangi camide kılınacağını ve hangi mezarlığa defnedileceğini sordu, söyledim kendisine. Ülkü Tamer, Gümüşlük Mezarlığına gömülmek istemişti, öyle de oldu.

Türk Şiirin büyük ustalarından, 2. Yeni'nin son atlısı da kanatlı atına binip uçtu gitti yıldızlara. Ülkü Tamer, insanlık acısının ve ironisinin sözcüklerinde dolaştığı büyük bir şairdi.

Ülkü Tamer
ÜŞÜR ÖLÜM BİLE

Bir ormanda tutup onu
Bağladılar ağaca
Yumdu sanki uyur gibi
Gözlerini usulca

Bir soğuk yel eser
Üşür ölüm bile
Anlatır akan kanı
Beyaz sesiyle

Diz çöktüler karşısında
Sonra ateş ettiler
Parçalanan yüreğine
Yuva kurdu mermiler

Bir soğuk yel eser
Üşür ölüm bile
Anlatır akan kanı
Beyaz sesiyle

Gelip kondu bir güvercin
Ellerine o gece
Kırmızı bir çelenk oldu
Bileğinde kelepçe

Bir soğuk yel eser
Üşür ölüm bile
Anlatır akan kanı
Beyaz sesiyle

Her şeyin birbiriyle karıştırıldığı bir dünyada yaşıyoruz. Politik ve ideolojik alanda yaşanan değerler karmaşasının, daha doğrusu kokuşmasının şiire ve edebiyata sıçramaması elbette mümkün değildi. Her şeyde hile yapabilirsiniz ve her şeyi manipüle edebilirsiniz ama ŞİİRDE ASLA HİLE YAPAMAZSINIZ. Çünkü şiir sürekli olarak her yeni kuşakla yeniden doğrulanarak ve yeniden tanımlanarak kendini oluşturur.

Özkan Mert Fikret Hakan'la

Gençlik İdolüm Fikret Hakan

Gençliğimde gençlik idolüm olmamıştır hiç. Ama hayran olduğum ve okuduğum pek çok bilim, devlet ve sanat adamları olmuştur: M. Kemal, Mandela, Einstein, Nâzım, Gandhi, Karin Boye, J. Brodsky vb.

Gençliğimde, filmlerini kaçırmadığım ve çok sevdiğim bir aktör Fikret Hakan'dı. Fikret Hakan, Irgatoğlu Atçalı Kel Mehmet filminde, Atçalı'yı oynamıştı. Ve bu filmi defalarca seyrettim. Ben de 70'li yıllarda Irgatoğlu Atçalı Kel Mehmet Destanı'nı yazdım. Hatta bu şiire TRT 70 Şiir Ödülü verilmiş, sonra komünist olduğum anlaşılınca ödülü açıklama yapmadan alelacele geri çekmişlerdi. Şimdi bunu tatlı bir nostalji olarak hatırlar gülerim. Güzel ülkem nerelerden geçti ve geçmekte ve geçecek. Şiir bu yolcuğa ne kadar tanıklık edecek, göreceğiz.

Bir gece yarısı bir telefon geldi. Özkan Mert ile görüşmek istediğini söyleyen bir ses... "Buyurun" dedim, "ben Özkan Mert!" Bir şiir adı söyledi ve 'Bu şiiri siz mi yazdınız?' diye sordu. "Peki! Siz kimsiniz?" diye sordum:

-"Ben Fikret Hakan!" Şaşırdım. Eşim sordu:

-"Kim o, kim arıyor bu saatte?"

-"Irgatoğlu Atçalı Kel Mehmet", dedim.

Fikret Hakan ile ilk tanışmamız böyle oldu. Bodrum'da Göltürkbükü'nde evi vardı. Arada bir Gümüşlük'e beni ziyarete geliyordu. Gümüşlük'te 'Faik'in Gayfesi'ne gidip, Ercan/Erol kardeşlerin ünlü ekmek arası köftelerinden yiyor, saatlerce sohbet ediyorduk. Her şeyden konuşuyorduk... şiirden, sanattan, sağlıktan. SON RUZNAMECİ, adlı şiir kitabı ile GECE LİMANI, adlı öykü kitabını imzalamıştı bana. Ayrıca TÜRK SİNEMA TARİHİ (1914-1996) adlı bir kitabı vardı. Ben de kitaplarımı imzaladım Fikret'e.

Bir gün telefonda konuşurken, "Kapatıyorum" dedi. "Jandarma geldi!" Fikret Hakan'ın bahçesindeki çiçek, komşusunun bahçesine sarkmış, komşusu da Fikret'i jandarmaya şikâyet etmişti. Fikret hastaydı, yürümekte zorlanıyordu. 204 film, 28 dizi film ve 26 tiyatro oyununda oynayan Fikret Hakan 1998 yılında Devlet Sanatçısı unvanını almıştı.

Geçen yıl 11 Temmuz'da televizyonlardan, akciğer kanserinden öldüğünü duyunca kanım dondu. Gençliğimin tek idolü ve son yılında dostum olan bu dev aktör aramızdan ayrılmıştı.

Güle güle idolüm ve sevgili dostum Fikret Hakan! Yolun açık olsun!

Yokluğunda Başlat
Varlığını
Ey, Aslı Işığa Dayalı,
Gece...
Tüm Yanlışlar Bitti.
Kiralıyor
Kendini Aydınlığa
Gece.....
Düşünmenin sonsuzluğunu kurcalıyorum.
Kilit var ve anahtar da
ama kapı nerde?

Suskun ve Korkak Şiirler ve Sanat AKP İktidarı'nın Sacayaklarıdır

Ülkemizde Aziz Nesin'in sözüyle her 4 Türkten 5'i şair. Ya da şiir yazıyor. Bana göre de, Türkiye, dünya nüfusundan fazla şairin yaşadığı tek ülke. Fakat, sanki bu şiir/yazarlar Türkiye'de yaşamıyorlar. Yazdıkları kuru gürültülerle dolu, aslında belki de ihtiyaçları bir psikologa gidip konuşmak ama bu konuşmayı şiire dökerek rahatlamayı umut ediyorlar. Türkiye'de 'Kötü Şiir' olgusu, edebiyatsal bir sorun değil, sosyolojik ve ekonomik bir sorun. Edebiyat ve şiir bu sorunu çözemez. Daha önce de yazmıştım: Türkiye ünlü/kötü şairler cenneti'. Şiir/yazarlar ya da şiir teknisyen-

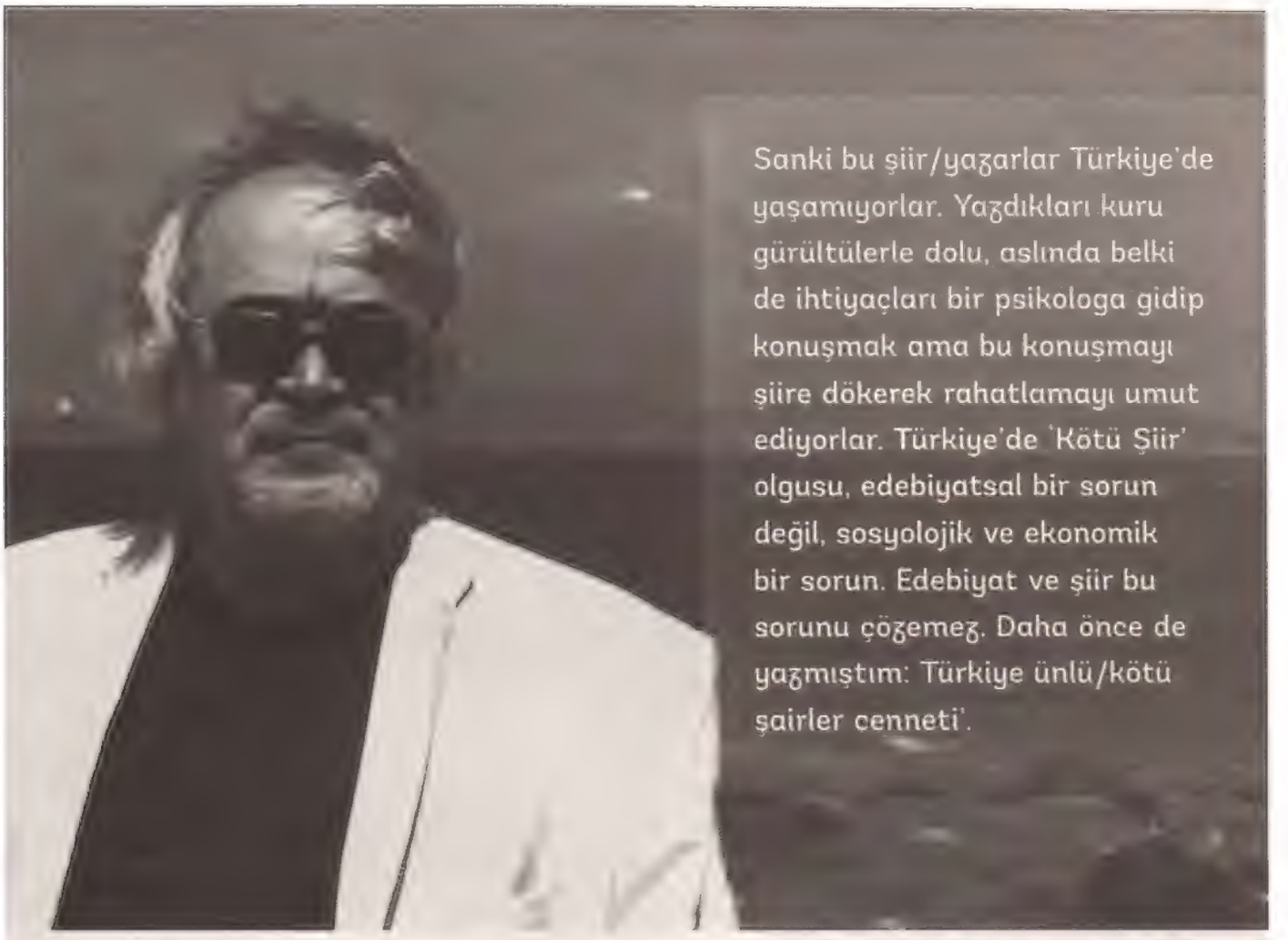

Sanki bu şiir/yazarlar Türkiye'de yaşamıyorlar. Yazdıkları kuru gürültülerle dolu, aslında belki de ihtiyaçları bir psikologa gidip konuşmak ama bu konuşmayı şiire dökerek rahatlamayı umut ediyorlar. Türkiye'de 'Kötü Şiir' olgusu, edebiyatsal bir sorun değil, sosyolojik ve ekonomik bir sorun. Edebiyat ve şiir bu sorunu çözemez. Daha önce de yazmıştım: Türkiye ünlü/kötü şairler cenneti'.

leri: "Kötü/şiir yazarak, bu kadar ünlü olunabiliyorsa, ben neden yazmayayım?" diye düşünmekte haklı değiller mi?

Sanatta korku o kadar bacayı sarmış ki, Televizyonda arada bir 'Güldür Güldür' programını izlerim, o kadar çok konu ve oyunun içinde bir tek iktidar eleştirisine rastlamadım. Oysa bir tiyatro oyunu için politikacılardan daha güzel bir obje olabilir mi? Ayıp oluyor! Bu kadar korku olmaz.

KAFASI ÖZGÜRLEŞMEMİŞ SANATÇILARDAN SANATÇI OLMAZ, KÖLE OLUR.

'Şiirin Kamuoyu Nereye Gider Bilinmez'

Türk Şiirinin en büyük kaybı, Memet Fuat, Mehmet H. Doğan, Hüseyin Cöntürk Asım Bezirci gibi eleştirmen kuşağının yoksunluğudur. Memet Fuat'ı son günlerinde evinde ziyaret etmiştim. Hastaydı ve bir alete bağlı olarak yaşıyordu. Hayvanlardan söz ettik önce. Memet Fuat:

-"Bak!" dedi. "Bir hayvan doğduktan sonra hemen birkaç denemeden sonra yürümeye başlar, insanoğlu ise doğduktan 9 ay sonra yürümeye başlar." Küskündü biraz "İnsan"a. Bana İsveç şiirini sordu, oradaki yaşantımı ve deneylerimi vb. öğrenmek istedi. Merakla bana sorular sorarak dinledi. Sürekli şiir üzerine konuştuk.

-"Bak! Özkan, şiirin komuoyunun nereye gideceği belli olmaz," dedi.

Memet Fuat'ın bu sözünü hiç unutmadım, üzerinde çok düşündüm.

Şiir denize atılmış bir şişe gibidir, nerede karaya vuracağı bilinmez ya da adresi bilinmeyen bir yere gönderilmiş bir mektup gibidir, adresini kendi bulur. Van'ın küçük bir köyünde ya da İzmit'te, Küçükkuyu'da vb. insanların şiirlerimi okumak için toplandığını ya da Çanakkale'de, İzmir'de meyhane duvarlarına şiirlerimin asıldığını, evlilik davetiyelerine aşk şiirlerimin basıldığını duymak benim için aldığım en büyük ödül oldu. Bir şair için en büyük ödül halkının ve tüm insanların oğlu olmaktır.

İyi şiirler, yalnızca yazıldıkları döneme ait değildir, kendilerini çağlar ötesine taşıyacak bir rüzgâr ve enerji taşırlar.

Ve .

Bu yazıya başlarken amacım, Ülkü Tamer ve şirini yazmaktı. Ama Ülkü ustaya gelirken, yaşanmış anıları anmadan ve güzel insanların arasında bir gezinti yapmadan edemedim. Ayrıca bunları yazacak fazla insan da kalmadı.

---

1. Meraklısı bunun ayrıntılarını şu kitapta bulabilir: Osman Saffet Arolat. 50 Yıl Öncesinin Başkaldıran Dört Şairine Yeni Sorular, Efil Yayınevi, 2017, İstanbul.

ŞÖHRETSİZ VE GÖSTERİŞSİZ BİR USTANIN KAYBI: ERCAN YAZGAN

Haydar Ali Albayrak

Ercan Yazgan Yazlıkçılar dizisinde de gurbetçi, sonradan görme zengin bir adamın damadı Bekir rolündedir ve sığıntıdır. Bu sığıntılık hali, kapıcılığın sığıntılıkla eş anlamlılığa sürüklenmesinde kendini belli eder. Kapıcı ve yönetici apartmanın demirbaşlarıdır ancak yönetici, mevcut siyasal iktidarın yönelimlerini kimliğine otoriter bir düzlemde eklemlerken, kapıcı yönetilen halkın yazgısını sembolize etmektedir.

2018 yılı ardı ardına kayıplarla geldi. Çeşitli sanat dallarında kültürel simge haline gelmiş birçok insanımızı yitirdik. *Münir Özkul*, *Aydın Boysan*, *Yılmaz Onay*, *Tektaş Ağaoğlu*... Bu kara listeye son olarak önemli kadın arkeologumuz *Muhibbe Darga* ve usta oyuncu *Ercan Yazgan* da adlarını yazdırdılar.

Ercan Yazgan'ı televizyon dizilerinden tanıdık. Türkiye televizyon tarihinin dönemine göre en popüler sayabileceğimiz işlerinde yer aldı. İlkin *Perihan Abla*'da Şoför İsmet'ti. Perihan Abla (*1986'dan itibaren*) tek kanallı televizyon yayınından çok kanallıya geçiş kesitinde parlamıştı. Devlet kanalı TRT'de *Ferhan Şensoy* dizisi *Varsayalım İsmail* (*80'lerde çekilen bölümleri aralıklarla yayınlanmıştır*) veya *Uzaylı Zekiye* (1987) gibi absürt-fantastik komedi dizilerinin yanı sıra mahalle sıcaklığını hissettiren, Kuzguncuk semtinde çekilen Perihan Abla'nın ardından *Umur Bugay* yapımı *Bizimkiler* (*1989'dan 2002'ye değin*) dizisi geldi.

Kapıcı Cafer Olmak

Bizimkiler, Ercan Yazgan'ın özdeşleştiği iki karakterden birini öne çıkardı: *Kapıcı Cafer*... Devamında ilk yerli sitcom örneklerinden *Kaygısızlar* (*1994'ten 98'e değin*) geldi. *Memnun Kaygısız* karakteri Ercan Yazgan'ın televizyondaki ilk ve belki tek kayda değer başrolüydü. Ona yine usta bir oyuncu olan *Halit Akçatepe* eşlik ediyordu.

Yazgan'ı bu iki karakter bağlamında anmak ve yazmak istiyorum. Yazgan, *Hüdaverdi ve Pırtık* (*Lale Oraloğlu, 1971*) filminde *kentli avareler* arasındayken 90'larda ne türde bir dönüşümün simgesi haline gelmiştir? Kapıcı Cafer karakteri mahalle yaşamının apartmana sıkıştığı bir düzlemde *Kapıcılar Kralı* (*Zeki Ökten, 1976*) filminin ardılı hatta mirasçısı niteliğindedir. Ardılı oluşunun tek nedeni mesleklerin ortaklığı değildir. Kapıcılar Kralı'nın senaryosunu da Umur Bugay yazmıştır. Her iki kapıcı da benzer çıkışlar sergilemektedir. 70'lerin ikinci yarısı ve 90'ların ilk yarısında sahne alırlar. Yaklaşık on-on iki yıllık bir zaman vardır aralarında fakat birleştikleri birçok unsur göze çarpar: çıkarlarına düşkündürler, avanta ararlar, denge gözetirler, ara bulur yahut bozarlar. Apartmanda ilişkilerin içinde var olurlar. Ezilir görünürler, ezilmemeye çabalarlar. Ciddi bir ayrım da vurgulanmalıdır: Aileler. Kapıcılar Kralı'nda *Seyit* (*Kemal Sunal*) karısını hemen her koşulda horlar, ona kaba davranır, ondan faydalanır. Cafer ise adeta *yarım iç güveysi* bir pozisyondadır. Eşinin babası seyyar satıcılıktan yükselerek kendine nihayet bir market açar. Cafer marketi çıkarlarına uygun kullanmaya çalışsa bile bir noktada sınırlanmaktadır. Kadın, Bizimkiler anlatısında "*sıfır güç*" biçiminde tanımlanmaz. Çocuklar ise hemen hemen aynıdır. Ancak Cafer evlatlarına bir *gelecek* biçme, onları okutma gayretindedir. *Hayatın kurtulması meselesi*ne bakış Kapıcılar Kralı'nda "*okuyup da ne olacak*" çizgisindeyken Bizimkiler dizisinde üniversite hayallerinin yeniden belirişine fakat gerçekdışı bir kurtarıcılık vasfı ve liberalizmle birlikte pazarlanışına tanıklık ederiz.

Düzenin Kaygısız Memnun'u

Mahallenin apartmana sıkışması, o komp/art-ıman durum ve ailedeki değişimler, yöneten erkin (apartman yöneticisinin) ehlileşerek sorunlarla var olması, birtakım farkların altını çizer.

Memnun Kaygısız karakterine geçmeden Bizimkiler dizisinin yaz sezonları için çekilmiş *Yazlıkçılar* (*1993*) versiyonuna da bakmak istiyorum. Yazgan bu dizide de gurbetçi, sonradan görme zengin bir adamın damadı *Bekir* rolündedir ve *sığıntı*dır. Bu sığıntılık hali, kapıcılığın

Ercan Yazgan'ı ezen, iktidar süren karakterlerde izlemedik. Yüzü sert bir görünüşe de sahipti fakat o, aksi, huysuz, ketum rollerdense hep renkli rollerde boy gösterdi. Bu tercihinde yüzünün kompozisyonu öne çıkar. Öyle ki Yazgan'ın yüzü hiç oyun oynanmaksızın bile çok şey ifade etmektedir. O yüzde Anadolu sezilmektedir. İlyas Salman Anadolu'nun buruk yüzünü vurgularken Yazgan neşeli, bastırılmaya çalışılsa da sinmeyen muzip bir tarafı simgeliyor.

sığıntılıkla eş anlamlılığa sürüklenmesinde kendini belli eder. Kapıcı ve yönetici apartmanın demirbaşlarıdır ancak yönetici, mevcut siyasal iktidarın yönelimlerini kimliğine otoriter bir düzlemde eklemlerken, kapıcı yönetilen halkın yazgısını sembolize etmektedir. Halkın ezildiği toplumsal anlayışlarda sığıntılık hali Yazgan'ın kapıcısından faydasız, annesi İbret Hanım (*Güzin Özipek*)'la karavanda yaşayan göçer ve güçsüz damada uzanabilmektedir.

Yazlıkçılar'da annesiyle karavanda kalan bu karakter hem apartmanın sığıntısı hem sayfiyenin sığıntısı, gezgini ve işe yaramazına, düzen dışı karakterine karşılık gelmektedir. Esasında iki rolün çeliştiğinden ve bu çelişkinin üçüncü bir karakteri inşa ettiğinden söz açabiliriz. Sığıntı fakat yerel olmak durumunda kalan Kapıcı Cafer ile Yazlıkçılar'daki istenmeyen, asalak damat karakterleri Memnun Kaygısız'ı somutlamıştır.

Memnun Kaygısız üç eşi ve otuz altı çocuğuyla köyünden İstanbul'a gelip askerlik arkadaşının evini işgal ederken göçün karikatürize edilişini, sığınma ve entegrasyon, daha ötesinde hayati bir gereksinim olan barınma problemlerinin hafifletilerek olay örgüsüne yedirildiğini görürüz.

Yazgan tiyatrodan taşıdığı tecrübesiyle ekran yüzü olmayı başarmıştır. Doğru zamanda doğru işte olmuştur. Yüzü, kendinden menkul bir ifade yeteneği taşımaktadır. Kavrukluk, esmerlik, erken yaşlanmışlık ve tüm bunların toplamında bir çökmüşlük izlenimi, mimikler ve ses rengiyle birleştiğinde Ercan Yazgan'ı seyirci gözünde kültleştirebilmektedir.

Yazgan'ın oynadığı rollere baktığımızda Hüdaverdi Pırtık, *Dokunmayın Şabanıma* (*Osman F. Seden, 1979*), Bizimkiler ve Kaygısızlar'dan yalnızca birinde, Şaban filminde zengindir. Onda da fakir kişinin yerine geçip şoför olmuştur. Şoför rolü Perihan Abla'da devam eder, toplumsal dokuyu, ilişkileri sorgulayan biridir; kapıcı, istenmeyen aylak damat, büyük kentte istenmeyen askerlik arkadaşı rolleriyle özdeşleşmiştir Yazgan.

Ercan Yazgan'ı ezen, iktidar süren karakterlerde izlemedik. Yüzü sert bir görünüşe de sahipti fakat o, aksi, huysuz, ketum rollerdense hep renkli rollerde boy gösterdi. Bu tercihinde yüzünün kompozisyonu öne çıkar. Öyle ki Yazgan'ın yüzü hiç oyun oynanmaksızın bile çok şey ifade etmektedir. O yüzde *Anadolu* sezilmektedir. İlyas Salman Anadolu'nun buruk yüzünü vurgularken Yazgan neşeli, bastırılmaya çalışılsa da sinmeyen muzip bir tarafı simgeliyor.

Anadoluesk Yüz

Salman hakkında yazdığımda *Anadoluesk* yakıştırması yapmıştım. Ercan Yazgan için de aynı yakıştırmayı gönül rahatlığıyla yapacağım. Yazgan, şehirdeki Anadolulunun uyanıklıklarını, şehre tutunma kavgasını, belki biraz da şark kurnazlığını karşılıyordu yüzüyle. Yazgan, yurdun en kuzey ucunda, Sinop'ta doğmasına rağmen onun canlandırdığı roller şahsında Anadolu, İstanbul'da bir bütün olarak sınav veriyordu. Anadolu İstanbul'da ya hamallık yapıyordu ya ucuz işçilik ya kapıcılık... Kimi -*Salman, bir filminde*- diplomalı hıyarcılık yaparak kendi imkânlarıyla geçinmeye uğraşıyordu. Kimi -*Yazgan ise Kaygısızlar'da olduğu gibi*- emrivaki yapıyordu.

Yazgan rollerinde dengeleri gözetip sığınıyordu; bazen bir kapıcı dairesine bazen askerlik arkadaşının hayatına... Hüdaverdi Pırtık filminde kentliyken, kentli bir evsiz iken, doksanlarda evli kentsize dönüşmüştü. Yazgan bu dönüşümü son dereceli etkili yansıtmıştır.

Yetmiş üç yaşında hayata veda eden oyuncu *Tuncay Özinel Tiyatrosu* ve *Ankara Sanat Tiyatrosu* (*AST*)'nda da çalışmış, ötesinde *Hababam Sınıfı*'nın oyununda da sahne almıştır. Birçok farklı tiplemeyi yüzüyle, ifadeleriyle bir mücevher gibi işlemiştir âdeta.

Bugün artık *Kapıcı Cafer*, *Memnun Kaygısız* yaşamıyorlar. O karakterler kadar neşeli, muzip insanlar da kalmadı. Bugün artık taksiciler birbirlerini bıçaklıyor, Şoför İsmet'ler kalmadı. Huzur içinde uyu Ercan Yazgan, zaten pek *huzursuz bir dünyayı* terk ettin.

SAKIN

Ali Eşki

Sakın olmasın ey insan!
Senin umudun benim umutsuzluğum
Senin güzelliğin benim çirkinliğim
Benim ağacım senin odunun
Benim düşüm senin kâbusun

Ne sesin bana gürültü olsun
Ne bu sonsuz evren
İkimize de kör sağır dilsiz olsun
Senin verdiğin nefes
Bana zehir olmasın

Benim karanlığım senin yorganın olsun
Ki benim uğurladığımdır
Sana doğan güneş
Gel emeği koyalım yaşamın temeline
Her iki gözümüzün gördüğü imge
Bir özgür gelecek olsun

Ve fakat olacaksa eğer
Benim geçimim senin inayetin
Senin efendiliğin benim kulluğum
Senin zenginliğin benim sefilliğim
Senin mülkün benim hapishanem
O zaman yerle yeksan olur
Ve demir ve para ve gümüş ve altın
Ve bir cümle yalanı karıp
İnşa ettiğin o kâben

DERİNİMSİ VE FELSEFİK GÖRÜNÜMLÜ BOŞ YAZI YAZMAYA GİRİŞ

Taylan Kara

Başlangıç için Hasan Bülent Kahraman'ın Radikal Gazetesi'nde yayımlanmış her hangi bir yazısını alıp onun gibi yazmaya çalışarak tekniğinizi geliştirebilirsiniz. Radikal'in arşivine ulaşmak sorun olursa Bedri Baykam'ın 125 bin dolarlık "boş çerçeve" adlı "başyapıtı" üzerine yazdığı yazıyı okuyabilirsiniz. Bu yazıya katlanmanın kolay olmadığının farkındayım. Bu yazıya maruz kalmanın bilincinizde yaratacağı hasarı önceden tahmin etmek de mümkün değildir. Yok eğer her şeyi bir çırpıda ve hemen öğrenmek istiyorsanız "Hasan Bülent Kahraman gibi yazı yazma rehberi" başlıklı yazıdan yararlanabilirsiniz.

Entelektüel ve felsefikmiş gibi görünen ancak kimsenin hiçbir şey anlamadığı ve zaten de anlamsız olan bir "edebi yazı" mı yazmak istiyorsunuz?

Okuyanların, Kemal Sunal'ın bir filmindeki köylü karakterin "muhtar ne güzel gonuştu heç bi şey anlamadım" demesi gibi hiçbir şey anlamamasını ve anlamadığı için yazdıklarınızı çok derin zannetmesini mi istiyorsunuz?

Boş, bomboş ve anlamsız yazılar yazıp derin anlamlar yüklüymüş gibi algılanmasını ve sığ yazılarınızın "derinimsi" görünmesini mi istiyorsunuz?

Başlangıç için Hasan Bülent Kahraman'ın Radikal Gazetesi'nde yayımlanmış her hangi bir yazısını alıp onun gibi yazmaya çalışarak tekniğinizi geliştirebilirsiniz.

Radikal'in arşivine ulaşmak sorun olursa Bedri Baykam'ın 125 bin dolarlık "boş çerçeve" adlı "başyapıtı" üzerine yazdığı yazıyı okuyabilirsiniz.[1] Bu yazıya katlanmanın kolay olmadığının farkındayım. Bu yazıya maruz kalmanın bilincinizde yaratacağı hasarı önceden tahmin etmek de mümkün değildir. Yok eğer her şeyi bir çırpıda ve hemen öğrenmek istiyorsanız "Hasan Bülent Kahraman gibi yazı yazma rehberi" başlıklı yazıdan[2] yararlanabilirsiniz.

***

Bu yazıyı ileri düzey saçmalamaya ayırdık. Yukarıda sözünü ettiğimiz alıştırmaları bitirdikten sonra dersimize başlayabiliriz. Diyelim ki hakkında yazı yazacağımız "şiir", "höngeci şair/yazar/düşünür Tonguç Kundil"in şu "yazmık"ları olsun:

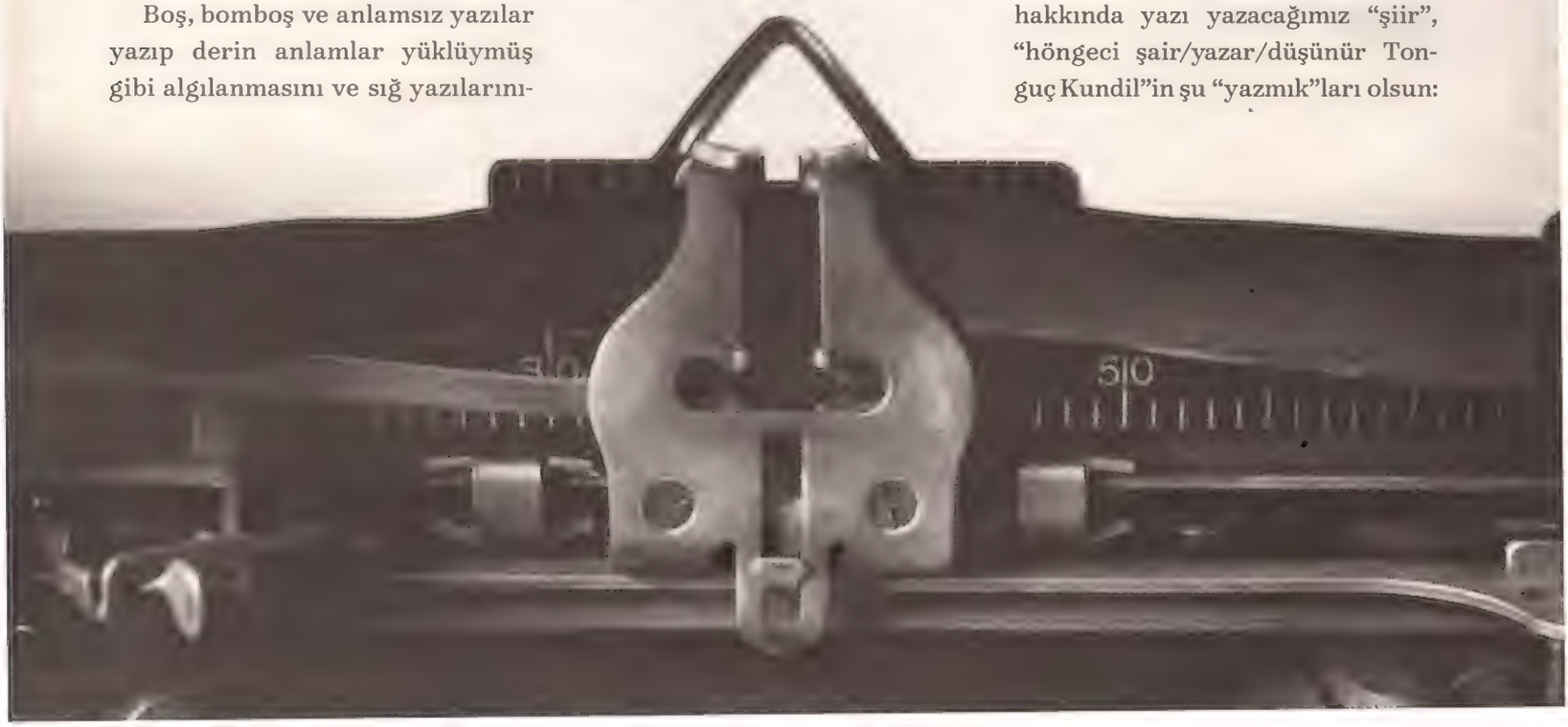

İnsan-doğa antagonizmasını, yüzde beliren ilk günah simgesiyle (elma) ontolojik bir karaktere bürüyen ve bu ilk günah simgesini bir mekân kaydırmasıyla adeta insanın yüzüne çarparcasına tekrar tekrar hatırlatan metaforik bir anlatım bu. Yazar, fallik göndergelerin (kalem) elektral simgelerle (elma) yan yana durduğu ve hatta iç içe geçtiği çok katmanlı bir temsil evreni yaratarak özgün bir dil kuruyor. Bu dil simgesel düzlemde bütün bir insan ruhunu kucaklıyor; sadece olduğuyla değil aynı zamanda olabilecekleriyle...

"Yarim elma yanaklı,
Orta boylu kalem kaşlı"

Ne dediğinizi duyar gibiyim:

"'Şiir' diye adlandırdığınız bu sözcük yığını, son derece sıradan, son derece klişe ve olabildiğince gülünç bir betimlemedir. Bu ifade için bundan fazlası sözcük israfıdır."

Ama durun.

Biz de biliyoruz öyle olduğunu ama bu kişinin de piyasaya pazarlanması gerekiyor.

Ne yaparsınız ekmek fular parası...

***

Yukarıda "şiir" diye yazılan sözcük kalabalığını yazmış kişiyi şair diye pazarlayacaksanız, kitabının çok satmasını istiyorsanız ve de karşınızda estetik beğenisi yıllardır tecavüze uğramakta olan bir okur yığını var ise böyle şeyler söylememelisiniz.

Peki ne söylemeliyiz?

Hadi başlıyoruz.

* **

Örneğin aşağıdaki gibi yazabiliriz:

"Yarim elma yanaklı,
orta boylu kalem kaşlı"

Ontolojik temsiliyetin olanağı ve olanaksızlığı bağlamında fasial serimleme

İnsan-doğa antagonizmasını, yüzde beliren ilk günah simgesiyle (elma) ontolojik bir karaktere bürüyen ve bu ilk günah simgesini bir mekân kaydırmasıyla adeta insanın yüzüne çarparcasına tekrar tekrar hatırlatan metaforik bir anlatım bu. Yazar, fallik göndergelerin (kalem) elektral simgelerle (elma) yan yana durduğu ve hatta iç içe geçtiği çok katmanlı bir temsil evreni yaratarak özgün bir dil kuruyor. Bu dil simgesel düzlemde bütün bir insan ruhunu kucaklıyor; sadece olduğuyla değil aynı zamanda olabilecekleriyle...

Çağımızın seksist bakışını duru ve çırılçıplak bir cümleyle karşısına alarak bir kadın yüzüne sadece "eko-mitos"u (elma) değil aynı zamanda "logos"u (kalem) sığdıran sıra dışı bir bakış yakalamış.

Dil hem sade hem çok katmanlı ve derin. Yüzeysel bir okumayla basit bir betimleme gibi algılanabilecek bu ifadede alt metinde Baudrillard'dan Kristeva'ya uzanan gürül gürül bir senfoni akıyor. Elma yanağı, kalem kaşı ne kadar kapsayabilir: Lacancı temsiliyet imkânsızlığı algılanabilir olanın sınırlarında burada da karşımıza çıkıyor.

Şairin şiirdeki sıfatları kullanışı, bir yandan Leninci bir "somut durumun somut tahlili" ilkesine uyarken öte yandan modern dikotomileri aşan bir okumlamayı da içeriyor.

Bakış açısının algının son ürününü değiştirdiği, sözcüklerden yapılmış bir çeşit Mona Lisa tablosu adeta. Yazarın algısı, sadece bir kadın yüzündeki dişilliği (elma) kavramanın ötesine, o dişilliğin yanı başında duran erilliği (kalem) de algılayacak kadar keskin ve net: Metinde, dişildeki erillik, erildeki dişillik diyalektik bir kavrayışla karşıtını yeniden üretiyor. Üst metinde kadın yüzündeki dişillik tözünü gösterirken, yazar Saussure'cı gösteren-gösterilen ilişkisini tersyüz etmek için bir alt katmana inmemizi bile beklemiyor; duru olduğu kadar sabırsız bir dil bu. Yazarın kurduğu bu fenomenolojik dil labirentinde okur düşünce akışını hangi düzlemde yönlendirirse yönlendirsin her seferinde bir başka noktaya ulaşıyor; yatay bir okumlamayla ulaşılabilene dikey okumlamada ulaşılamıyor. "Kalem kaş" ya da "elma yanak"... Metinden ne alması gerektiği noktasında okuyucuya sınırsız bir seçim hakkı tanıyan "post-teorik, pre-praksis" bir arayüzle, özgürlükçü bir dille karşı karşıyayız. Yanak ve kaş gibi nitelikleri nesneler dünyasının sınırlı yapıları, yazarın kaleminde elma ve kalem gibi sınırsız simgelerin kanatlarında varoluşçu bir yolculuğa çıkıyor. Daha önce size çok sıradan gelen nesnelere artık şaşkınlıkla baktığınızı fark ediyorsunuz. Şairin bizi simgesel düzlemde ulaştırdığı ontolojik katmanda yanak artık sonsuz döngüsel bir elmaya, kaş lineer bir kaleme dönüşüp kendi üzerine kapanıyor.

Kapitalist modernitenin uzamında yaşayan bizlerin anlamakta

zorlanacağı, lineer ile döngüselin birbirini dışlamadan, aynı varoluş düzleminde yer alabildiği, bir evren bu. Bu aynı zamanda kartezyen düşüncenin merkezsiz öznelerle kavgasında bir uzlaşma arayışı sanki. Kavramların birbirlerini itip ötekileştirmediği, farklılıkların kendiliklerini yitirmeden birlikte var olabildiği realiteden daha reel bir hipergerçeklik manifestosu... Bir betimleme merkezinden yayılan, Avrupamerkezci ontolojinin dışında kurgulanan, "başka bir dünya mümkün" diye haykıran, yumruğu sıkılı yepyeni bir felsefi praksis dalgası bu...

Kalemin sivriliğini, modernitenin Newtoncu determinizmine saplanan bir eleştiri oku olarak da okumlayabiliriz. Yanak ve kaş, metaforları elma ve kalemin dışında ve ötesinde, konumları itibariyle metinde ifade edilmese de göze atıfta bulunuyor. Bu bağlamda metin söyledikleri kadar söylemedikleri ile de bize zengin bir dil olanağı sunuyor.

Bu metinde her katmanda bizi yeni bir imgesel sürpriz karşılıyor. Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bikl...

***

Ne o bunaldınız mı? Bu kadar yeter mi?

İsterseniz beş dakika mola verelim, bir nefes alın, gidip elinizi yüzünüzü yıkayın.

Lacan, Kristeva, kartezyen, praksis, eril, okumlama, Lenin, çok katmanlı anlatım, ontolojik, lineer, fallus... Bütün bu laf salatası "yarim elma yanaklı, orta boylu kalem kaşlı" gibi saçma sapan bir ilkokul klişesi için mi? Böyle mi diyorsunuz?

Bu metin bize ne anlatmak istiyor?

Bu metin bize bir şey anlatmak istiyor mu?

Bu metnin bir anlamı var mı?

İlgili ilgisiz bunca sözcüğü ardı ardına sıralayarak ne anlatmaya çalışıyor?

Bunun bir önemi yok; okur hipnotize oldu, pes etti.

"Vay be! Nasıl da derin yazmış! Bilmediğimiz bi sürü isim sıralamış, bilmediğimiz bi sürü kavram kullanmış. Çok derin ve ağır bir yazı olmalı!"

***

Okuru hipnotize etmek isteyen böyle yazıların panzehiri, okurun şu çok basit soruyu sormasıdır:

Bunun anlamı nedir?

***

Eleştirel aklın bu en eski sorusu, derinimsi yazıların büyüsünü bozar.

"Bunun anlamı nedir?" sorusu, asla duymak istemedikleri, onları çılgına çeviren öldürücü bir sorudur. Anlam arayanları aşağılamalarının, cahillikle suçlamalarının nedeni tam da budur. Anlamsız şiirleri, öyküleri, romanları, anlaşılmaz tanıtım metinleriyle piyasaya sürüp saçmalıklara derinlik atfedip "büyük edebiyat" süsü verirken, gizemli dünyalarının büyüsü asla bozulmamalıdır.

Onların gözünde metin karşısında okurun sadece hipnotize olup inanma hakkı vardır, sadece "vaaav süpeeer" deme hakkı; ötesi sanattan anlamamazlık, geri kafalılıktır.

***

Bunun anlamı nedir2?

Bu soru bizim gerçeklikle olan en büyük bağımızdır.

Bu soru, bizi zırvadan koruyacak büyük bir panzehirdir. Bu nedenle, aptal yerine konmaktan hiç çekinmeden ısrarla bu soruyu sormak zorundayız:

"Bunun anlamı nedir?"

"Yarim elma yanaklı,
orta boylu kalem kaşlı"

Ontolojik temsiliyetin olanağı ve olanaksızlığı bağlamında fasial serimleme

İnsan-doğa antagonizmasını, yüzde beliren ilk günah simgesiyle (elma) ontolojik bir karaktere bürüyen ve bu ilk günah simgesini bir mekân *kaydırmasıyla adeta insanın yüzüne çarparcasına tekrar tekrar hatırlatan metaforik bir anlatım bu. Yazar, fallik göndergelerin (kalem) elektral simgelerle (elma) yan yana durduğu ve hatta iç içe geçtiği çok katmanlı bir temsil evreni yaratarak özgün bir dil kuruyor. Bu dil simgesel düzlemde bütün bir insan ruhunu kucaklıyor; sadece olduğuyla değil aynı zamanda olabilecekleriyle...*

Çağımızın seksist bakışını duru ve çırılçıplak bir cümleyle karşısına alarak bir kadın yüzüne sadece "eko-mitos"u (elma) değil aynı zamanda "logos"u (kalem) sığdıran sıra dışı bir bakış yakalamış.

Dil hem sade hem çok katmanlı ve derin. Yüzeysel bir okumayla basit bir betimleme gibi algılanabilecek bu ifadede alt metinde Baudrillard'dan Kristeva'ya uzanan gürül gürül bir senfoni akıyor. Elma yanağı, kalem kaşı ne kadar kapsayabilir: Lacancı temsiliyet imkânsızlığı algılanabilir olanın sınırlarında burada da karşımıza çıkıyor.

Şairin şiirdeki sıfatları kullanışı, bir yandan Leninci bir "somut durumun somut tahlili" ilkesine uyarken öte yandan modern dikotomileri aşan bir okumlamayı da içeriyor.

Bakış açısının algının son ürününü değiştirdiği, sözcüklerden

yapılmış bir çeşit Mona Lisa tablosu adeta. Yazarın algısı, sadece bir kadın yüzündeki dişilliği (elma) kavramanın ötesine, o dişilliğin yanı başında duran erilliği (kalem) de algılayacak kadar keskin ve net: Metinde, dişildeki erillik, erildeki dişillik diyalektik bir kavrayışla karşıtını yeniden üretiyor. Üst metinde kadın yüzündeki dişillik tözünü gösterirken, yazar Saussure'cı gösteren-gösterilen ilişkisini tersyüz etmek için bir alt katmana inmemizi bile beklemiyor; duru olduğu kadar sabırsız bir dil bu. Yazarın kurduğu bu fenomenolojik dil labirentinde okur düşünce akışını hangi düzlemde yönlendirirse *yönlendirsin her seferinde bir başka noktaya ulaşıyor; yatay bir okumlamayla ulaşılabilene dikey okumlamada ulaşılamıyor. "Kalem kaş" ya da "elma yanak"... Metinden ne alması gerektiği noktasında okuyucuya sınırsız bir seçim hakkı tanıyan "post-teorik, pre-praksis" bir arayüzle,* özgürlükçü bir dille karşı karşıyayız. Yanak ve kaş gibi nitelikleri nesneler dünyasının sınırlı yapıları, yazarın kaleminde elma ve kalem gibi sınırsız simgelerin kanatlarında varoluşçu bir yolculuğa çıkıyor. Daha önce size çok sıradan gelen nesnelere artık şaşkınlıkla baktığınızı fark ediyorsunuz. Şairin *bizi simgesel düzlemde ulaştırdığı ontolojik katmanda yanak artık sonsuz döngüsel bir elmaya, kaş lineer bir kaleme dönüşüp kendi üzerine kapanıyor.*

Okuru hipnotize etmek isteyen böyle yazıların panzehiri, okurun şu çok basit soruyu sormasıdır: Bunun anlamı nedir? Eleştirel aklın bu en eski sorusu, derinimsi yazıların büyüsünü bozar. "Bunun anlamı nedir?" sorusu, asla duymak istemedikleri, onları çılgına çeviren öldürücü bir sorudur. Anlam arayanları aşağılamalarının, cahillikle suçlamalarının nedeni tam da budur.

Kapitalist modernitenin uzamında yaşayan bizlerin anlamakta zorlanacağı, lineer ile döngüselin birbirini dışlamadan, aynı varoluş düzleminde yer alabildiği, bir evren bu. Bu aynı zamanda kartezyen düşüncenin merkezsiz öznelerle kavgasında bir uzlaşma arayışı sanki. Kavramların birbirlerini itip ötekileştirmediği, farklılıkların kendiliklerini yitirmeden birlikte var olabildiği realiteden daha reel bir hipergerçeklik manifestosu... Bir betimleme merkezinden yayılan, Avrupamerkezci ontolojinin dışında kurgulanan, "başka bir dünya mümkün" diye haykıran, yumruğu sıkılı yepyeni bir felsefi praksis dalgası bu...

Kalemin sivriliğini, modernitenin Newtoncu determinizmine saplanan bir eleştiri oku olarak da okumlayabiliriz. Yanak ve kaş, metaforları elma ve kalemin dışında ve ötesinde, konumları itibariyle metinde ifade edilmese de göze atıfta bulunuyor. Bu bağlamda metin söyledikleri kadar söylemedikleri ile de bize zengin bir dil olanağı sunuyor.

Bu metinde her katmanda bizi yeni bir imgesel sürpriz karşılıyor. Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik...[3]

***

Ne o bunaldınız mı? Bu kadar yeter mi?

İsterseniz beş dakika mola verelim, bir nefes alın, gidip ellerinizi yüzünüzü yıkayın.

Lacan, Kristeva, kartezyen, praksis, eril, okumlama, Lenin, çok katmanlı anlatım, ontolojik, lineer, fallus... Bütün bu laf salatası **"yarim elma yanaklı, orta boylu kalem kaşlı"** gibi saçma sapan bir ilkokul klişesi için mi? Böyle mi diyorsunuz?

Bu metin bize ne anlatmak istiyor?

Bu metin bize bir şey anlatmak istiyor mu?

Bu metnin bir anlamı var mı?

İlgili ilgisiz bunca sözcüğü ardı ardına sıralayarak ne anlatmaya çalışıyor?

Bunun bir önemi yok; okur hipnotize oldu, pes etti.

"Vay be! Nasıl da derin yazmış! Bilmediğimiz bi sürü isim sıralamış, bilmediğimiz bi sürü kavram kullanmış. Çok derin ve ağır bir yazı olmalı!"

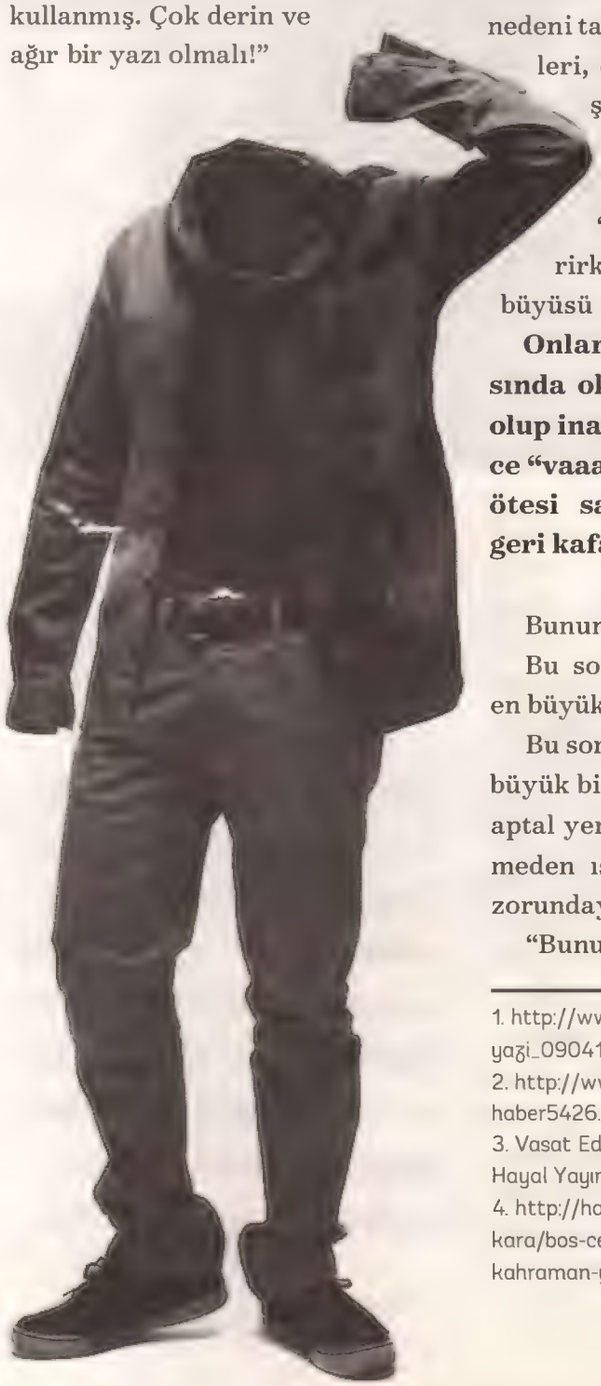

***

Okuru hipnotize etmek isteyen böyle yazıların panzehiri, okurun şu çok basit soruyu sormasıdır:

Bunun anlamı nedir?

***

Eleştirel aklın bu en eski sorusu, derinimsi yazıların büyüsünü bozar.

"Bunun anlamı nedir?" sorusu, asla duymak istemedikleri, onları çılgına çeviren öldürücü bir sorudur. Anlam arayanları aşağılamalarının, cahillikle suçlamalarının nedeni tam da budur. Anlamsız şiirleri, öyküleri, romanları, anlaşılmaz tanıtım metinleriyle piyasaya sürüp saçmalıklara derinlik atfedip "büyük edebiyat" süsü verirken, gizemli dünyalarının büyüsü asla bozulmamalıdır.

Onların gözünde metin karşısında okurun sadece hipnotize olup inanma hakkı vardır, sadece "vaaav süpeeer" deme hakkı; ötesi sanattan anlamamazlık, geri kafalılıktır.

***

Bunun anlamı nedir?[4]

Bu soru bizim gerçeklikle olan en büyük bağımızdır.

Bu soru, bizi zırvadan koruyacak büyük bir panzehirdir. Bu nedenle, aptal yerine konmaktan hiç çekinmeden ısrarla bu soruyu sormak zorundayız:

"Bunun anlamı nedir?

---

1. http://www.bedribaykara.com/bb/hbk_yazi_090413.html
2. http://www.insanbu.com/eski/a_haber5426.html?nosu=1342
3. Vasat Edebiyatı 101. 2. Baskı, sf 26-8. Hayal Yayınları, 2017. İstanbul.
4. http://haber.sol.org.tr/yazarlar/taylan-kara/bos-cercevenin-bos-yazisi-hasan-bulent-kahraman-ya-da-bunun-anlami-nedir-157285

NİL MASAL

Mustafa Göksoy

Alper- Özgecan'a
30 Temmuz 2017

İnsanı evreni yeniden okumaksa hayat
Hep bebelerin suyu olmalı emeğimiz

Gözümüzün canı nil masal
Dede nine sevincimiz
Gün günden giderken
Kırkını uçuruyoruz

İnsanı evreni yeniden okumaksa hayat
Hep bebelerin suyu olmalı emeğimiz

GÖÇÜP GİDENİN KEMANINDA

Kanbağsız kardeşlerimin Babası
Mehmet Toktaş anısına
25 Ekim 2016

Bulutun geçtiği yerde
Hep yağmur yağar mı

Anılarda açılıp akıyor zaman
Güzelliğin bilinci elim yüzüm
Göçüp gidenin kemanında
Tatlı rüzgârın yaprağıyım
Dostum zeytin ağacım
Anılarda açılıp akıyor zaman

Bulutun geçtiği yerde
Hep yağmur yağar mı

TERÖR ALTINDA[1] YAŞADIM

İNGİLİZ ÜNİVERSİTELERİNDE FRENCH THEORY'NİN[2] YİRMİ YILI

Jeremy Stubbs
Çeviren: Ayşe Güren

James Joyce uzmanı bir meslektaşım, on beş yıl kadar önce Fransızcası çıkmış bir kitabını İngilizce yayımlaya hazırlanıyordu. Benden, çok kısa olan pasajlardan küçük bir kısmını İngilizceye çevirmemi istedi. Didine çalışa bulduğum saçmalamalarımı ona verdiğimde bana, "Görüyorsun ya, 70'lerde ne çok Lacan'ın etkisi altında yazıyorduk. Bu pasajlarda artık ne demek istediğimi kendim de bilmiyorum. Buradan bir şeyler çıkarmayı başardığın için teşekkür ederim..." dedi.

---

http://www.contreligne.eu/2015/05/ja-vecu-sous-la-terreur-vinyt-ans-de-french-theory-dans-les-universites-anglaises/ sayfasından Ayşe Güren'in kısaltarak yaptığı çeviriden seçme bölümceler. Yazar *Jeremy Stubbs*, İngiliz'dir, Paris Siyasal Çalışmalar Enstitüsü'nde düşünce tarihçisidir. Makale Mayıs 2015 tarihinde yazılmıştır.

Umarım okuyucu beni başlığın aşırılığından dolayı affeder. Hiçbir İngiliz akademisyenin, giyotinden geçirilmediği, devrim mahkemelerinden3 birine çıkarılmadığı ya da geceleyin köylü kıyafeti giyinerek kaçmak zorunda kalmadığı açık. Buna karşın 70'lerin sonu ile 2000'lerin başında, özellikle edebiyat fakültelerinde, daha da çok insan bilimleri fakültelerinde (tarih, felsefe, işletme...) hüküm süren egemen düşünceye, ihbar edilmek, kınanmak ya da köşeye itilmek istemiyorsak kendimizden bir şeyler katmamız gerektiğini hissediyorduk. Bu egemen düşünce, bugün Fransa'da "French Theory" adıyla bilinen düşüncedir. İngiltere'de, biz kısaca "Theory" diyorduk ve bu sözcüğün, daha sonra üzerinde duracağım özel bir anlamı ve kapsamı vardı. Amerikan üniversite dünyasıyla hemen hemen tüm bağlarını kurmuş Fransız düşünürlerin, yazdıklarından ve söylediklerinden kaynağını aldığından söz konusu teorinin bir Fransızlığı vardı. Orada, bu düşünürler, "düşünce üstadı" gibi bir ifadenin bile güçlükle yakalayacağı görülmemiş bir statü elde ettiler. Yurtlarındaki dürüst Fransızlar, safça, en kıymetli ihraç ürünlerinin Bordeaux şarabı ya da kaz ciğeri olduğunu sanıyorlardı. Gerçekte, bu ürünler, kasıntılı, cafcaflı ve incelikle örülmüş bir şekilde otoriter entelektüelleriydi.

Bu düşünürler şu çekirdek isimlerden oluşuyordu: Lacan, Derrida, Foucault, Girard, Baudrillard ve Kristeva. Bu bulutsu kümenin civarında, hafifçe geride Barthes, Althusser, Bourdieu, Deleuze ya da Latour bulunuyor. Bugün, nerdeyse bütünüyle tükenmiş bu akım, kariyerinde açıklanamaz ve gecikmeli bir yükseliş olan Alain Badiou'nun şahsında son bir nefes buldu.

***

Bir yıl olmadan, doktoradayım, araştırma öğrencilerinin kendilerinin hazırladığı bir seminer dizisine katılıyorum. Haftanın konusu, ister *Parma Manastırı*, ister Charcot'ya göre histeri, isterse 18.yy Paris sokaklarında hakaret olsun, o konu Derrida düşüncesine başvurmadan kesinlikle tartışılmaz. Her kim "yapısöküm" hakkında bilgisiz ya da şüpheli görünürse bir gerici ya da geri zekâlı olarak sınıflanır ve sonuç olarak, bir kenara itilir. Profesörler sık sık bizim seminerlere katılırlar. Benim eski hocamdan daha genç, moda olan şeylere daha düşkün bu profesörler, doğru doktrini yayarlar ve çömezlerinin ilerlemesini takip ederler... Amerikan feminist teorisinin gelecekteki ünlüsü de aramızdadır. Bu ünlü, grammatologie ve dissémination'dan yardım almadan hapşıramaz.

***

Bir gün, yeni düşünme biçiminin bir pohpohçusunun yönettiği

küçük bir seminere, üç arkadaşımla birlikte katılma fırsatım oluyor. Konu Pierre Reverdy'nin bir şiiridir. Bu güzel metnin okumalarını önermeye çalıştığımızda kendimizi "fonosantrik [ses merkezli]" "fallosantrik [penis/ iktidar merkezli]" ve "teosantrik [tanrı merkezli]" diye nitelendirilirken buluyoruz. "Fonosantriğiz", çünkü bir şeyler *söylemek isteyen* birinin sesinin varlığına inanıyormuş gibiyiz. "Fallosantriğiz" (kuşkusuz bu bir iltifat değil) çünkü somut kesinlikler arıyoruz ki bu tipik bir erkek yaklaşımıdır. "Teosantriğiz", çünkü örtük bir biçimde, sabit bir anlamı garanti eden ilahi, mutlak bir düzenin varlığına inanıyoruz. Bununla birlikte biz bir metnin, farklı okumalarının yapılabileceğini, yorumlamanın sonsuz ve açık bir işlem olduğunu, anlamın durmaksızın kurulduğunu ve yeniden kurulduğunu kabul etmekle ilgili zaten sorun yaşamıyorduk... Bizde eksik olan jargondu; "batı düşüncesi" diye adlandırılan mutlak bir biçimde homojen ve kınanacak bu şeyin tüm klişelerini temizleme iddiasını da taşıyan bu jargon. Biz, özellikle, bir otoritenin, mutlağa yakın bir otoritenin güvencesinden yoksunduk.

***

İşte "French Theory"nin havarilerinin ve onların papaz adaylarının ana özelliklerinden iki tanesi! İlki, kendine "guru" statüsü atfedecek ve bunu talep edecek bir kapasite. ABD gibi Birleşik Krallık'ta da, kültür sorunlarıyla ilgilenen tüm üniversite bölümlerinde, azımsanmayacak sayıda profesör, araştırmacı ve öğrenci, guruların servis ettiği tüm yılanları yutup, kendi yargılama yetilerinden gönüllü olarak vazgeçtiler. Bu, neredeyse "Jacques dedi ki..." (Jacques Derrida'ya özel bir referans olmaksızın) çocuk oyunundaki gibi oluyordu. Eğer üstat bir şey söylediyse bu zorunlu olarak doğrudur. (...) Alıntıladığımız, incelediğimiz ama hiçbir zaman sorgulamadığımız üstadın sözü kutsal bir metne dönüşür. Ayrıca, çömez[mürit] bu mistik teorinin önünde eğilirken, her şeyi anlamış bir elite ait olma duygusundan gelen özel bir tatmin elde eder.

Bu guru statüsüne bir ikinci özellik eşlik eder: Anlaşılmazlık. Bu düşünürlerin metinlerinin -ve genellikle konferanslarının- yo-

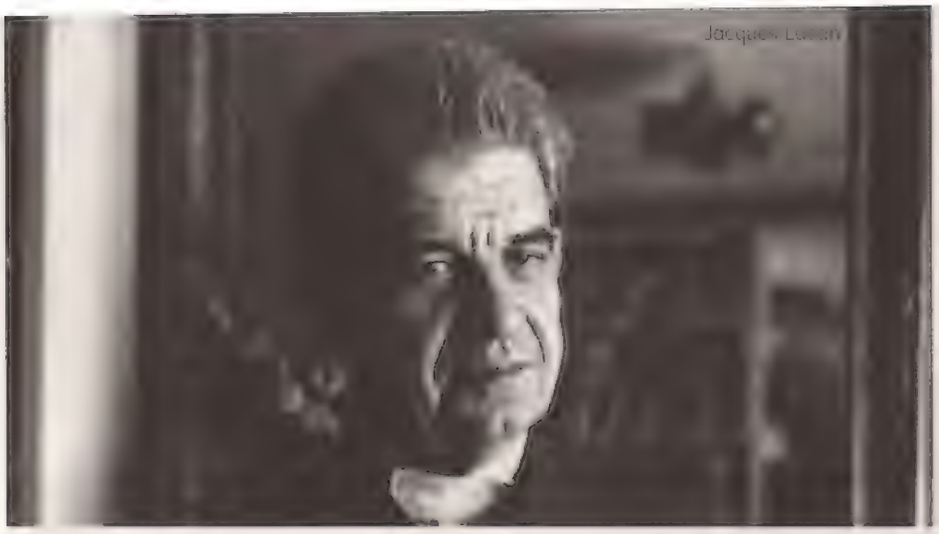

rumlanması son derece güçtür. Sadece uzmanlık çalışmalarına özgü teknik jargon değildir söz konusu olan. Sözcük dağarcığı değişken ve öngörülemez, sözdizimi zorlanmış ve hatta anlam kavramı da bozulmuştur.

***

İonesco'nun *Gergedanlar* oyunundaki gibi, günden güne "normal" insanların tuhaf hayvanlara dönüştüğüne tanık oluyorduk. Çok sempatik ya da makul insanlar bile potaya girebilir. Sonraları, Dijon'da "öğretmen okulunda eğitimciyken*, olağanüstü hoş ve sempatik, James Joyce uzmanı bir meslektaşım, on beş yıl kadar önce Fransızcası çıkmış bir kitabını İngilizce yayımlaya hazırlanıyordu. Benden, çok kısa olan pasajlardan küçük bir kısmını İngilizceye çevirmemi istedi. Didine çalışa bulduğum saçmalamalarımı ona verdiğimde bana, "Görüyorsun ya, 70'lerde ne çok Lacan'ın etkisi altında yazıyorduk. Bu pasajlarda artık ne demek istediğimi kendim de bilmiyorum. Buradan bir şeyler çıkarmayı başardığın için teşekkür ederim..." dedi. Yine daha sonra, Manchester Üniversitesi'nde doçentken, Leo Bersani'nin bir dersine katılıyorum. Bersani, "queer theory" ve psikanalizin, Fransızcayı çok seven Amerikalı uzmanı. Bize homoseksüellerin dünyaya elbette heteroseksüellerden daha açık olduğunu söylüyor. Neden? Oğlancılıkta, çiftin pozisyonu, birlikte ufka bakan iki varlığı gösterir; oysa hetero çift kendi üzerine kapalıdır. Bir Jean Genet alıntısı bunu kanıtlar. Bu teze olası karşı çıkışlar içinde şunlar var: seks pozisyonları tüm çiftlerde çok daha çeşitlidir; yeni bir hayat kurmak için bir araya gelen bir çift başkalarına yeterince açıktır; parlak bile olsa bir yazardan yapılan alıntı, yılları alan bir sosyolojik soruşturmanın yerini tutmaz; büyük bir sosyolojik soruşturma bile büyük olasılıkla bu kadar kaba bir genellemeyle sonuçlanmaz... Amfiden çıkarken, sık sık birlikte çalıştığım bir meslektaşıma rastlıyorum. Bir Eleusis Gizemleri seansından ya da Pentekost Ayini'nden çıkmış gibi afallamış bir bakışla bana "Bu bir uyanış!" diyor. "Teori"nin en büyük avantajı; araştırma, analiz ve sentezle çok zamanımızı alan, ellerimizi kirleten bıktırıcı bir çalışmadan geçmeden, bize istediğimiz şeyi savunma olanağını sağlaması. Bir başka avantajı ise, sadece karizmatik otorite yoluyla başkalarını –hatta bazen en zeki olanları bile- iddialarımızın gerçeğe uygun olduğuna inandırabilmemizdir.

***

"Teori"nin en büyük avantajı; araştırma, analiz ve sentezle çok zamanımızı alan, ellerimizi kirleten bıktırıcı bir çalışmadan geçmeden, bize istediğimiz şeyi savunma olanağını sağlaması. Bir başka avantajı ise, sadece karizmatik otorite yoluyla başkalarını –hatta bazen en zeki olanları bile- iddialarımızın gerçeğe uygun olduğuna inandırabilmemizdir.

***

Şimdi Fransız teorisyenlerin vazgeçilmez diğer iki özelliğini anlayabilecek durumdayız. Öncelikle, kendilerini "sisteme" karşı gösterirler; yani, kapitalizme karşı, burjuvaziye karşı, işletmelere karşı, geleneksel ahlak ve alışkanlıklara karşı, akrabalara karşı, eğitime karşı, batı düşüncesine karşı... Böylece insan bilimlerinde bir akademisyenin en önemli amacı, çağdaş dünyayı incelemekten çok, onu ihbar etmek olur. Bu ihbarcı davranışın yükselişi, en azından İngiltere'de, akademisyenlerin sosyoekonomik düzeyindeki düşüşle çakışır.

***

Haftalar boyunca, Lacan'dan (sinema ve tiyatro uzmanları için) ve Foucault'dan (diğerleri için) durmaksızın ve yüzeysel bir biçimde bahsedilen seminerlere katılmak zorundayım. Bir kelimenin, "power"ın hiç durmadan tekrarlandığını farkediyorum ve sonunda tüm bu hocaların ve öğrencilerin, yokluğuna üzüldükleri, kıskandıkları, arzuladıkları şeyi anlıyorum: iktidar.

***

Benzer bir tartışma 90'larda

Michel Foucault

"Bilim Savaşları" başlığıyla gerçekleşti.

Bu kavgada,"kültürel" araştırmacıların, bilimin yönettiği çok maddi evrenden kopmalarını, büyük teorik kavramların düzenlediği saf ruh dünyasında gelişmelerini sağlamak Teori'nin rolünü oluşturur. Heidegger, elinin tersiyle yaptığı aşağılayıcı jestle, teknoloji ve bilimleri, Varlık'ı anlamaktan oluşan büyük projeden uzaklaştırır. Derrida, batı düşüncesinin kalbinde, varsayılan kesinlik arayışını redderek Heidegger'in düşüncesini devam ettirir. Lacan'daki "epistemolojik kopma" psikanaliste, biyolojinin ya da bugün bizim nöroloji dediğimiz bilimin rolünü göz ardı etme iznini verir; bu artık kendini sadece Sembolik'e adamak içindir. Bir gün, Oxford'a döndüğümde, kendimi bir masada, bir psikologun karşısında buldum; şikâyetçiydi: "İnsan bilimlerindeki araştırmacıların neden deneysel psikolojiye değil de Freud düşüncesine bu kadar bağlı olduklarını hiçbir zaman anlamadım." Bunun üzücü olduğunu, ama "edebiyatçıların" büyük bir kısmının sembollerle çok uğraştığını ve gerçeklerin çalkantılı, derin ve güçlükle kavranabilir dünyasıyla yeterince uğraşmadıkları yanıtını vermek durumundaydım. Belki tüm bu hikâyedeki en olağanüstü yön, bugün, 2015'te artık bu Teori'nin o gösterişli havasının inmiş olmasıdır. Neden? Teori'nin üreticilerinden kaybettiklerimiz var. Heidegger ve Paul de Man'ın tüm bu hareketi dolaylı bir şekilde değersizleştiren skandalları vardı. 1996'da AlainSokal'ın çok komik güldürüsü vardı.

Belki tüm bu hikâyedeki en olağanüstü yön, bugün, 2015'te artık bu Teori'nin o gösterişli havasının inmiş olmasıdır. Neden? Teori'nin üreticilerinden kaybettiklerimiz var. Heidegger ve Paul de Man'ın tüm bu hareketi dolaylı bir şekilde değersizleştiren skandalları vardı. 1996'da Alain Sokal'ın çok komik güldürüsü vardı.

***

Bizim şu teorisyenlerimizle aynı karakterdeki fanatiklerin kaba bir saldırısının kurbanı olan filozof Marcel Gauchet'ye, kısa bir süre önce, bazı Fransız düşünürlerin, Anglo-Saxon fakültelerindeki entelektüel hegemonyasının nedenleri nedir diye sorma fırsatı buldum. Söz sanatındaki [retorik]rahatlıklarını, söz yapıları kurma kapasitelerini öne çıkaran bir cevap verdi. Söz yapıları havada, çöldeki seraplar gibi duruyor (Bu sıradan

Julia Kristeva

Konu Pierre Reverdy'nin bir şiiridir. Bu güzel metnin okumalarını önermeye çalıştığımızda kendimizi "fonosantrik [ses merkezli]" "fallosantrik [penis / iktidar merkezli]" ve "teosantrik [tanrı merkezli]" diye nitelendirilirken buluyoruz. "Fonosantriğiz", çünkü bir şeyler söylemek isteyen birinin sesinin varlığına inanıyormuş gibiyiz. "Fallosantriğiz" (kuşkusuz bu bir iltifat değil) çünkü somut kesinlikler arıyoruz ki bu tipik bir erkek yaklaşımıdır. "Teosantriğiz", çünkü örtük bir biçimde, sabit bir anlamı garanti eden ilahi, mutlak bir düzenin varlığına inanıyoruz.

eğretileme bana ait). *Homo loquens* [*konuşan insan*]: Sözün yaratıkları olarak kaldığımız bir gerçek; çoğu kez telkinlere, verilen sözlere, sözcüklerin yanılsamalarına [illüzyon] karşı geçirgeniz. Ne yazık ki, teorik şişkinlik uzun bir süre potansiyel bir tehdit olarak kalacak.

Son bir hikâyecik. 2007'de Paris Siyaset Bilimleri'ne, o zaman, ilginç bir isim taşıyan "disiplinsiz çalışmalar" programı için eğitimci olarak gittim. İlk toplantıda, yönetici, "Harika! 'French Theory'yi Fransa'ya ithal edebileceğiz!" dedi.

1Fransız devrimi sırasında kurulan devrim mahkemelerinin kararıyla çok sayıda insan idam edildiğinden dönem, Terör Dönemi olarak adlandırılıyor. Yazar Fransız tarihindeki o döneme gönderme yapıyor. (ç.n)

2 Fransız Teorisi.

3fr.Tribunal révolutionnaire de salut public

4fr.déconstruction

5Derrida'nın iki kitabı. De la Grammatologie ve La Dissémination. Bizde bu kitap isimlerinin. Yazıbilimi /Yazıbilime Dair ve Yayılım/Saçılma şeklinde çevirileri var.

8 Çocuk oyununda bir kişi seçilir. Bu kişi oynayanlara emir verir. Emri verirken "Jacques dedi ki..." diye başlarsa, oyuncular emri yerine getirmeli; başlamazsa hiçbir şey yapmamalıdırlar. Emri veren "Jacques dedi ki..." demeden "gözlerinizi kırpın" derse örneğin, oyundakiler dalgınlıkla gözlerini kırpıp emri yerine getirirlerse, oyun dışı kalırlar. Emri veren "Jacques dedi ki..." diye başlar ama oyuncular emri yerine getirmezlerse yine oyun dışı kalırlar. (ç.n)

9Metinde "obscurité" olarak geçiyor; karanlık, anlaşılmazlık, kapalılık, bilinmezlik anlamları var. (ç.n)

*fr. apprenti-professeur

13 Queer theory, cinsiyet yöneliminin ve cinsiyetin genetik olarak belirlendiği fikrini eleştirir. Bunların biyolojik cinsiyete sıkı sıkıya bağlı olmadığını, esas olarak bireyin sosyo kültürel çevresine ve yaşam hikayesine bağlı olduğunu söyler. (ç.n)

14 "Tahıl tanrıçası Demeter (Ceres) ve kızı Persephone (Kore) onuruna her yıl düzenlenen Eleusis Gizemleri, eski Yunanistan'daki tüm ritüel kutlamalarının en kutsalı ve en saygı duyulanıydı. Bu şenlikler, Atina'nın yaklaşık yirmi iki kilometre batısında bulunan Eleusis kentinde, büyük olasılıkla Miken döneminden beri kutlanmakta olup, iki bin yıllık bir geçmişe sahiptiler. Yunanistan'ın her yerinden ve sonraları tüm Roma İmparatorluğunun dört bir yanından gelerek bir araya toplanan müritler Atina ve Eleusis arasını yürüyerek hacı olurlar ve sonra da Grek dininin en yüce mertebesi kabul edilen Eleusis gizli törenlerine katılırlardı." http://www.hermetics.org/Eleusis.html'dan alınmıştır.

15 "Hamsin Yortusu (veya Pentikost veya Pentekost; Antik Yunanca: πεντηκοστή [ήμέρα], pentekostē [hēmera], "ellinci gün"), Hristiyanlıktaki başlıca bayramlardan biri. Tarihi, yıllara göre farklılık gösterip genelde Mayıs veya Haziran aylarına denk gelir. Paskalya Bayramı'ndan yedi hafta sonra, 50. günde kutlanır. Bu günün Isa'nın ölüp tekrar dirilerek göğe yükselişinden sonra Kutsal Ruh'un Havarilerin üzerine çöktüğü gün olduğuna inanılır. Hristiyanlığın dünyaya karşı vazifelerinin başladığı gün olarak kabul edilir." https://tr.wikipedia.org/index.php? q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3Jn L3dpa2kvSGFt c2luX1lvcnR1c3U' den alınmıştır.

17 İki felsefecinin de nazizmle olan ilişkisine vurgu yapılıyor. Heidegger-nazizm ilişkisiyle ilgili pek çok bilgi, makale ve araştırma var. Paul de Man olayı ise şöyle: Man'ın ölümünden sonra bir öğrencisi, İkinci Dünya Savaşı sırasında işbirlikçi bir gazete için Man'ın yazdığı iki yüzü aşkın makale bulur. Makalelerden birinde (1941), Yahudilerin, modern edebiyatı kirlettiğini, Avrupa uygarlığını temiz tutmak için, bütün yönleriyle Avrupa hayatını bir Yahudi filtresinden geçirmek gerektiğini söyler. (ç.n)

18 "Özellikle 1996'daki Sokal Vakası olarak adlandırılan olayla yaygın olarak tanınan bir isim haline geldi. Alan Sokal, Postmodern Kültürel Araştırmalar alanının prestijli bir yayını olan Social Text dergisine "Transgressing the Boundaries: Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity" ("Aşılan Sınırlar: Kuantum Kütleçekiminin Dönüşümsel Bir Betimlemesine Doğru") başlıklı, postmodern jargonu ve düşünceleri kullanan ve önde gelen postmodern düşünürlere bolca gönderme yapan ama aslında tamamen anlamsız ve bilimsel bakımdan uydurma temeller üzerine kurulu bir makale yolladı. Dergi makalenin sahteliğinden hiç şüphelenmeksizin olduğu gibi yayınladı. Makaleyle ilgili çeşitli postmodern yayınlarda övgüler yer aldı. Sokal kısa bir süre sonra Lingua Franca dergisinde makalenin içeriğini ortaya koydu ve böylece "Bilim Savaşları" olarak da adlandırılan bir tartışmayı başlattı." https://tr. wikipedia.org/index.php? q=aHR0cHM6Ly9.0ci5 3aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQW xhbl9Tb2thbA sitesinden alınmıştır. (ç.n)

19fr. "études indisciplinaires"

GECENİN SAĞNAĞI

Asım Gönen

bu gece eğlemez beni bu sağnak
bu gece yitik duygulara gömün beni
hiçliğin mezar taşlarına yazın
gözyaşları kadar günahsızım işte
dağların puslu başı kadar suçluyum
ölüsünü kucağında taşıyan bir kadının
çığlıkları kadar diriyim bilsin gazabı tanrıların
"acıya kurşun işlemez" demiş dostum
ben acılara işleyen hasretlerin deryasıyım
kilitlenmiş kapıların ardından geleceğim aç yüreğini
en güzel şiirin sesiyle öpeceğim en işlek yerini

bu gece şiire sürgünüm bende değilim ben
külüne sürgünüm duyguların
ağlama yıldızların uzaklığı
bir dalın kırığından akan şiir ağlama
ayın en yuvarlak şavkı konuşacak bu gece
ummanların kükremiş dalgaları konuşacak
çığlıkları konuşacak fırtınadaki gemilerin
ben ki yasaklanmış şiirlerin günahıyım
alevleri bedenimdedir cehennemin
külleri ruhumda
hiçbir teselli aklamaz beni
ben dizginsiz acıların ırmağıyım

ay bulutta mıydı dilini mi yutmuştu gece
ağlayan bir gökyüzü müydü yıldızların uzaklığı
kimin ölüsüydü boşluğu kaplayan
boşanmış bulutların kederiydi gecenin gözleri
bacalarda tüten hüznün körüğüydü
böyle mi olurmuş yitik duyguların azabı
o yüzden ağlamanın yiğitliğine erdim de
çıkarıp gözlerimi kör kötük gezdim
acıyan yerimi ısıran yılanlar ağulandı kederimden

vur artık beni erciyesin ayazı
ceylanlara çevrilmiş mavzerler
fırtınası ummanların
bu günahı köy yollarının yeliyle savur
hiçbir yasanın kantarı tartamaz bu acıyı
ölü çocukların yurdudur yüreğim ey
yüreğim
kazılmamış mezarların çukurudur

yalanın suç işleyip gerçeğin ceza aldığı
meçhule yazdılar failini cinayetlerin
en karanlık ardına yazdılar dağların
katliama uğramış bir halkım bakma öyle menzillerin ölüsü
üzerine gecenin azrail gibi çöktüğü
eğri yolların kervanı bakma öyle
bir yıldız kayar bir baş düşer
utanır mehtabından ay
karları kirletir tümsekleri mezarların

YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN KISA YOLDAN LİBERAL "AYDIN" OLMA KILAVUZU

Kaan Eminoğlu

Yazdığınız yazılardaki çelişkileri ortaya döken biri çıkarsa ve bu "biri" belli bir kesim tarafından tutulursa yapacağınız iş çok basittir. "Aman komşular yetişin linç ediyorlar." diye feryadı basacak bir yazı! Tabi bu feryat bir kitle hareketidir. Sizin gibi liberal aydın olan arkadaşlarınız da bu yazının bir benzerini yazıp yayımlayacaktır hemen. Ancak asla unutmayın; sizi linç edenler faşist, ulusalcı, ırkçı, gerici ve iktidar yandaşı insanlardır.

Benim bir genellemem vardır. Burada yinelemek istiyorum: Kimi şiir yazar, kimi öykü, roman, oyun, eleştiri yazar, kimi de budalalığını.

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Malumunuz, hız ve haz çağındayız. Ulaşılmak istenen yere hızla ulaşıp ulaştıktan sonra da hazla tüketme arzumuzu dizginleyemiyoruz. Çiftlik Bank hadisesi bunun en somut örneklerinden biriydi. Hızla ve emeksiz zengin olma arzusu binlerce insanın dolandırılmasına neden olmuştu. Bazı şeyleri maalesef acısını çekmeden öğrenemiyoruz

Çiftlik Bank skandalı ortaya çıktıktan sonra benim de bu hız ideolojisinin gücüne olan inancım bir kat daha arttı. Bunun için sizlere hızla aydın olup bunun hazzını yaşamanıza olanak sağlayacak bir kılavuz hazırladım. Benim hayal tüccarlarından tek farkım okuyucularımla herhangi bir menfaat ilişkim olmaması sebebiyle gayet zararsız olmam hususudur. Hadi başlayalım ve sizden bu ülkenin kanaat önderi olabilecek liberal aydın yaratalım.

Kemalist Diktaya Karşı "Ben Marksistim"

Her sorunun kaynağını *Kemalist dikta* diye yarattığınız düşsel ögeye bağlarsanız tüm toplumsal sorunlara çare bulmuş olursunuz. Mesela trafikten mi şikâyetçi halk? "Kemalist vesayetin ulaşım stratejileri ve tek tipçi yol anlayışı bugünün metropoliten trafiğinin en büyük sorumlusudur. Kemalist vesayetle hesaplaşılırsa trafik sorunumuzun da çözüleceği görülecektir. Ayrıca hazır konu açılmışken belirteyim ben Marksistim, ama İslamcılara oy verip Kemalist vesayetle hesaplaşabiliriz. Bu sayede ülkedeki trafik sorununu Marksist felsefe ile çözmüş oluruz." Böylesi bir ifade ile trafik sorunumuza bile çözüm bulmuş olur liberal aydınımız. Çelişkiler hiç önemli değildir. Cümlenin başı "*ben Marksistim*" olduktan sonra gerisinde ne üfürseniz üfürün tepki çekmeyecektir. "*Ben Marksistim*" demek liberal aydın için bir emniyet kemeridir.

Jakobenizm Laneti!

Kimdir bu jakobenler, "ne iş yaparlar", "tarihsel süreçteki yerleri ve işlevleri nedir" gibi soruların hiçbir önemi yoktur. Eğer kötülük isnat ettiğiniz biri ya da birileri varsa o kişi ya da kişileri her andığınızda bir lanet ögesi olarak jakobenizmi de vurgulamanız gerekmektedir. Çünkü jakobenizm mevzusu liberal aydınlık konusunda bir turnusol kâğıdı işlevi görür. Herhangi bir olguyu jakobenizme bağlayıp cumhuriyeti karalamadığınız zaman aydınlığınız yürürlükten kaldırılır. Samimi bir liberal aydın olarak bütün kilitli kapıları jakobenizm maymuncuğu ile açmanız mümkündür. Bu yüzden bu sözü yedireceğiniz bir yer bulmak zorundasınız. Yardımcı olmak için "*Cumhuriyet elitleri jakobendi, ne yaptılarsa halka rağmen yaptılar vs. vs.*" gibi öneriler verebilirim. Bunu yaparken ay-

Resim: Honore Daumier

dınlığınızı pekiştirmiş, cumhuriyetçilere karşı düşmanlığınızı kusmuş olacak ve bu sayede ikinci cumhuriyet ideolojisinin önünü açmayı başaracaksınızdır.

Linç Kültürü

Yazdığınız yazılardaki çelişkileri ortaya döken biri çıkarsa ve bu "biri" belli bir kesim tarafından tutulursa yapacağınız iş çok basittir. "*Aman komşular yetişin linç ediyorlar.*" diye feryadı basacak bir yazı! Tabi bu feryat bir kitle hareketidir. Sizin gibi liberal aydın olan arkadaşlarınız da bu yazının bir benzerini yazıp yayımlayacaktır hemen. Ancak asla unutmayın; *sizi linç edenler faşist, ulusalcı, ırkçı, gerici ve iktidar yandaşı insanlardır.* Bu kelimeleri kullanmadan çelişkilerinizi ortaya koyan insanlara karşı kininizi kusmanız liberal aydının itibarını zedeleyecek bir algının yaratılmasına kapı aralar.

Tarihimizle Yüzleşmeliyiz

Belki de en önemli konuya geldik. Liberal aydınlığımızı ön plana çıkarmak için katliamlar tarihine giriş yapmamız gerekir. Tarihçi olmanıza ya da herhangi bir tarih kitabını dayanak almanıza gerek yoktur. Liberal aydın okumasa da tez sahibi olan insandır. Gerekirse olanlara bakıp olmayan olayları zihninde inşa eder ve kamuoyuna olmuş gibi sunar. Yalanının inandırıcılığı arttıkça popülaritesi de artacaktır. Katliamlar konusunda mantıklı olmasına hiç gerek yoktur. Örneğin "*Kızılderili soykırımından atalarımız sorumludur. Eğer ticaret yollarını ele geçirip coğrafi keşiflerin başlamasına neden olmasaydık. Kızılderililer asla soykırıma uğramayacaktı. Tarihimizle yüzleşmeliyiz ve Kızılderililerden özür dilemeliyiz.*" gibi bir tez liberal aydınlık söz konusu olduğunda asla sırıtmayacaktır. Ancak bu kadarı da yeterli değildir. Yurt çapında etkinlikler, imza kampanyaları da düzenlenmelidir. Nasıl olsa bu kampanyaya destek verecek duyarlı başka liberal aydınlar bulunmaktadır. Kızılderililerin uğradığı soykırımı tarihimize bağlama tezimizi kuvvetlendirmek için konferanslar, sempozyumlar

Kimse abisine abi demesin çünkü bu ülkede abisi olmayan insanlar var, sonuçta insanlar abisine abi dediği zaman abisi olmayanlara haksızlık oluyor diye belirtin. Çelişkiye düşmekten çekinmeyin. Çelişki liberal aydının şerefidir. Çelişkiye düşmeden yaptığınız bir yorum, yorum dahi sayılmamaktadır bunu unutmayın.

Belki de en önemli konuya geldik. Liberal aydınlığımızı ön plana çıkarmak için katliamlar tarihine giriş yapmamız gerekir. Tarihçi olmanıza ya da herhangi bir tarih kitabını dayanak almanıza gerek yoktur. Liberal aydın okumasa da tez sahibi olan insandır. Gerekirse olanlara bakıp olmayan olayları zihninde inşa eder ve kamuoyuna olmuş gibi sunar. Yalanının inandırıcılığı arttıkça popülaritesi de artacaktır.

Dusan Petricic

düzenlemeli, bu konferans ve sempozyumlarda ne söylediği anlaşılmayan yabancı akademisyenler ön plana çıkarılmalıdır. Maddi olanakları düşünmeye gerek yoktur. Nasılsa Soroscu bir "hayırsever" vakıf her daim size yardımcı olmak için kapınızda beklemektedir.

Çok Kültürlülük

"Özgürlük, eşitlik, barış, mozaik, çok kültürlülük" gibi kelimeler liberal aydın için sihirli kelimelerdir. İçlerini doldurmaya hiç gerek yoktur. Çok da kullanışlıdırlar bütün toplumsal olayları, edebiyat metinlerini, hukuk problemlerini böylesi birkaç sihirli sözcükle çözebilirsiniz. Kimse hiçbir şey bilmediğinizi fark etmez ve size anında aydın sıfatı verilir. Ama sakın unutmayın bunu yapmaktaki ana amaç sınıfsal çelişkileri gizlemektir. Sakın siz işçi, burjuva, küçük burjuva gibi sınıfsal farklılıkları dile getiren tehlikeli sözcükler kullanmaya kalkmayın. Liberal aydınlığınıza zeval gelir sonra; birileri size "faşist" der, "gerici" der, "bu çağda toplumculuk mu olur kardeşim!" der. Onun için bu onaylanma duygusunu hiç elden bırakmayın. Karşılaştığınız her insan topluluğunu ırkına, dinine, mezhebine göre tasnif edin. "*Bir sınıfın yok senin; kimliğin ırkın, dinin ya da mezhebindir başka bir şeyi savunursan gericisindir.*" mesajı verin. Hatta kategorizasyonu abartmakta beis görmeyin. "İnsanları mavi gözlü, ela gözlü, kara gözlü diye tasnif etmek gerekir" deyin. Mavi gözlülere kendi göz kimliklerini korumalıdır. Gerekirse diğer renk gözlerle kavga etmelidir deyin. Bu ülkedeki büyük haksızlıklara dikkat çekin. Haksızlık oluyor deyin. Kimse abisine abi demesin çünkü bu ülkede abisi olmayan insanlar var, sonuçta insanlar abisine abi dediği zaman abisi olmayanlara haksızlık oluyor diye belirtin. Çelişkiye düşmekten çekinmeyin. Çelişki liberal aydının şerefidir. Çelişkiye düşmeden yaptığınız bir yorum, yorum dahi sayılmamaktadır bunu unutmayın. Liberal aydınlığın alametifarikası abartmaktır. Siz abarttıkça aydınlığınız da abartılacaktır. Çelişkiniz ve abartınızla beraber ününüz de artacaktır.

Soros Güzellemesi

Her liberal aydının bilgisayarında mutlaka bir Soros güzellemesi bulunmalıdır. Soros'un demokratlığı ve insanlığa büyük hizmetleri olduğunun belirtileceği bu güzelleme kötü günler için saklanmalıdır.

Denemesi bedava. Birçok başarılı örneği var. Cehaletlerini yirmi kelimelik terminolojilerine gizleyen ama yıllardır ülke gündemini meşgul eden aydınlar her karanlık köşede karşınıza çıkabilir, dikkat edin.

İSTİKLAL

Nursen Ural

Bir Sokak
her gün bağrışla çağrıyla
neşeyle acıyla umarsız umutla
hafızasını yeniler kan ter içinde.

İstiklal'de yürürken
çekilirim ben kıyısına
Sait Faik'ın, semaverinden çay içer
Yakup Kadri'nin, panoramasından seyreylerim İstiklal'i
Orhan Kemal'in, bereketli topraklarında
deli kısrak olur gemsiz koşar eğersiz terlerim.

İstiklal'de yürürken
mekân olurum
değiştiririm hizmet panolarının ününü
önce tavukçu sonra banka
önce kitapçı sonra lokanta olurum
ama kaç yaşında olursam olayım
hafızamı yenilemek için
mutlaka çocukluğumu alırım yanıma
bedenime yaş giydiren zamana inat.

İstiklal'de yürürken
gözleri bulutlu bedenler takılır gözlüklerime
ne benimle gelirler ne gözlüklerimden inerler
çalınmış çocuklukları sarkar aklımdan.

İstiklal'de yürürken
hiç alınmamış kırmızı pabuçlarımı giyinirim
babamın elinden tutar
sırrı çilli aynaları kırarım
alfabeyi heceler gibi hecelere bölerek
soluk gözlerinde umudu sancılı öykülerini okurum.

İstiklal'de yürürken
benime yakın tutarım kalbimi
bilirim onlar hiç görmemişler
ne güneşin gülüşünü ne göz kırpışını
ne rüzgârın ağaçlardan el salladığını
ne güvercinlerin takla atışını
ne de göçmen kuşların
ülke sınırlarını geçiş rotasında
deli maviye yorgun kanatlarıyla sarılışını.

İstiklal'de yürürken
Mayakovski'nin, pantolonlu bulutunu giyerim
Gorki'nin Ana'sı, Puşkin'in, Kafkas esiri olurum
Artvin'de Kelepçeli Çoruh
Cerattepe'de yeşilin yedi tonundan bakir doğa
Kafkasör'de güreşirken Artvin'in simgesi boğalar
oligarşinin doğaya tecavüzüyle kökünden yolunur saçlarım.

İstiklal'de yürürken
arkamda dolaşır doğa katili ahtapot maskeli Cengiz
memleketimin erdemli düşünde
gazla boğulur yediden yetmişe sesim.

İstiklal'de yürürken
ne duyup ne görmüşler serçelerin ağladığını
ne de kar yıldızlarının
pamuk sesiyle cama sıralanıp
çocuklara
boylarından büyük kardan adam notalı şarkı söylediğini.

İstiklal'de yürürken
mutlu çocukluğumu saklıyorum sol göğsüm altında
menekşe gözlü gelincikten kâğıt mendil alsam
karaca bakışlı sucunun sesi acıyla çatallaşır
boya kutusu boyundan büyük serçenin fırçası susar
Allah razısı sesinde titredikçe dilencinin kara sakalı
tespihin imamesi şahlanır
simitçinin tepsisi kırılır
göz pınarı altında kaybolur çocukluğum.

İstiklal'de yürürken
keman, kemençe, gitar, flüt
sonsuz boşluğa bırakırken
bozuk parayla bölünmeyen ritimli seslerini
ben kefenden taşan çocukluğum sırtımda
çığlık çığlığa ağzım kapalı
Rıfat Ilgaz'ın, Sınıf Şiiri'ni okurum.

02 Ocak 2018 Fransa

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2018/3

İLBER ORTAYLI'NIN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK KİTABI

Dr. Ulvi Özdemir

İlber Hoca'yı severim. Siyasal Bilgiler'de kendi derslerimi bırakıp onun derslerini dinlemeye giderdim. Bütün makalelerini, kitaplarını kollardım ve okurdum. Ama artık "bilimsel" kitaplarını okumak istiyorum.

İlber Ortaylı, uzun yıllar yaygın ününün bir sonucu olarak kitapları çokça basılan ve çokça satan biri oldu. Ancak İlber Ortaylı adıyla yayınlanan kitapların neredeyse hepsi aslında "yazılan" değil, İlber Ortaylı'nın konuşmalarının bant çözümlemesi şeklindeki kitaplardı. Böyle olunca İlber Ortaylı'nın geniş tarih bilgisinden yararlanıyorduk ama konular her şeye rağmen büyük ölçüde yüzeysel kalıyor, cümleler çoğunlukla gazeteci cümleleri gibi alıştığımız bilimsel ciddiyetten uzak, konuşma dilinde ve daha çok öyküleyici bir içerikte karşımıza çıkıyordu. Aslında bütün kitaplarında İlber Ortaylı Hoca ders anlatıyordu, bilimsel eser yazmıyordu. *Gazi Mustafa Kemal Atatürk* de diğerleri gibi yazılmış (Kronik Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Ocak 2018). Tek fark kitabın arkasında bu kez seçilmiş bir kaynakça olması.

Haçlı Seferleri Hangi Yüzyılda Başladı?

İlber Ortaylı'nın bilgisine itirazımız yok. Ama bilgiyi sunuş tarzı bir tür kolaycılığa hapsolmuş sanki. Zaman zaman bazı sorunlar da ortaya çıkıyor bu yöntemde. Örneğin *Türklerin Tarihi*'nde (Timaş Yayınları, 1. Baskı, Mart 2015) Haçlı Seferleri'nin 7. asrın sonunda başladığı söyleniyor! (s.19) Oysa ilk Haçlı Seferi 1096 yılında gerçekleşmiştir. Yani 11. Yüzyılın sonunda. Kitap konuşmaların kaydı biçiminde sonradan yazıya dökülünce böyle oluyor. Kimse de burada bir yanlış var mı diye düşünmüyor, çünkü söyleyen İlber Ortaylı. Kim ondan daha iyi bilebilir ki?

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'de de böyle birçok nokta var. Öyle önemli ve yeni bilgilere satır arala-

Temel itirazım önemliyle önemsizin birbirine karışmış olması. Böyle bir üslubu kabul edemiyorum. Tuz ve şekere de ihtiyacımız var ama iki çuvalı birbirine karıştırarak satmaya çalışırsanız kimse almaz. Gazi Mustafa Kemal Atatürk de böyle. Değerli bir bilgiyle sıradan bir ortaokul ders kitabı bilgisi peş peşe verilmiş.

rında yer verilmiş ki, bir tez öğrencisi bunu bir ödevinde ya da tezinde bana getirse, "bu bilgiyi hangi kaynaktan aldın? Dipnotta neden belirtmedin?" diye eleştirilmeyi hak etmiş olurdu. Örneğin bir yerde sağcı tarihçilerin ilahi bir varlık düzeyine çıkartırcasına çizdiği ya da bize göstermeye çalıştığı 2. Abdülhamid fikriyle hiç uyumlu olmayan çok önemli bir bilgi veriliyor: Buna göre 2. Abdülhamid aslında çok önceden Latin harflerine geçilmesine taraftarmış. İlber Ortaylı'nın cümleleri şöyle:

"Latin harflerinin, kendini gizleyen bir taraftarı da Sultan II. Abdülhamid'dir. Ona göre, 'Halkımızın büyük cehaletine sebep, okuma yazma öğrenimindeki güçlüktür. Bu güçlüğün nedeni ise harflerimizdir.'" (*Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, s.350.) Şimdi burada tırnak içindeki ifade 2. Abdülhamid'e ait. Ama bugüne kadar hiçbir kaynakta rastlamadığım bu kadar önemli bilgiye, hem de tırnak içinde yer verdikten sonra neden bu bilginin kaynağı bir dipnotta verilmez? Bu bilgiyi İlber Ortaylı 2. Abdülhamid'den duymadığına göre nereden aldı? Bu yazımı bir tez öğrencisi bana getirse "git kaynağını belirt öyle gel." derdim. İlber Ortaylı olunca bilimsel yazımın kuralları gevşiyor mu? Bugüne kadar çizilen ve Atatürk'ün karşısına sağcıların çıkarmaya çalıştığı en önemli tarihsel kişiliğin Atatürk'ün hayata geçirdiği bir devrimci düzenlemeye taraftar oluşu, bu çabaya çok önemli bir darbe sayılmalıdır. Gerçi biz Yalçın Küçük hocanın kitaplarını okuyanlar olarak "Kemalizm Hamidizmdir" tezini bilerek geldik bugünlere ama ne olursa olsun bu fikirsel süreklilik, çoğu kez 2. Abdülhamid'i Atatürk devrimlerine karşı gerici söylemin tarihsel simgesi yapanlara karşı önemli bir darbe. Özellikle Harf Devrimi üzerinden sahte ve içi boş bir Osmanlıcılık hayalciliği ve söylemiyle devrim düşmanlığı yapan gerici çevrelerin önemli bir silahını ellerinden alacak nitelikteki bu bilgiyi neden satır aralarında gizliyor İlber Ortaylı?

Ne Şiş Yansın Ne Kebap Tarihçiliği

Sağ tarihçilerin ve siyasetçilerin çok sevdikleri 2. Abdülhamid'in, hiç sevmedikleri ve "dedelerinin mezar taşlarını okuyamamalarının" nedeni olan Harf Devrimi'nin bir anlamda fikirsel babası olması, bu devrimin, bir kişinin kaprisi ya da kendilerince "batıcı", "laik", "millet değerlerine düşman" bir ekolün komplosu olmayıp, tıpkı diğer bütün batılılaşma hareketleri gibi var kalmak, bu topraklarda yaşamak için, her aklı başında, toplumun, devletin analizini yapan her sorumlu kişinin gördüğü bir zorunluluk olarak gerçekleştirildiğinin açıkça ortaya çıkmasından çekindiği için mi? (Hakkını yemeyelim bir yerde yine satır aralarında batılılaşmanın zorunluluğunu geçerken belirtiyor İlber Hoca,-Sayfa 339'da). İlber Ortaylı gibi biri 2. Abdülhamid – Atatürk ikileminin cumhuriyet değerlerine karşı olan bir gerici hareketin en önemli araçlarından biri

olduğunu bilmiyor olamaz. Verdiği bilgi gericilerin Harf Devrimi üzerinden cumhuriyet değerlerine karşı giriştikleri saldırıya büyük bir darbe vurduğu halde bu bilgiyi neredeyse satır aralarında geçiştiriyor. Bu kabul edilemez. Bir öğrenci yapsa geri döndüreceğimiz böyle bir eksikliği İlber Ortaylı yaptığında hoş göremeyiz. Tarihin siyasetin bir alanı haline geldiği ve "Yeni (Gerici) Türkiye"nin "Yeni bir tarih kurgusu" üzerinde yükseltilmek istendiği bir ülkede ne şiş yansın ne kebap tarihçiliğidir bu.

İlber Hoca'yı severim. Siyasal Bilgiler'de kendi derslerimi bırakıp onun derslerini dinlemeye giderdim. Bütün makalelerini, kitaplarını kollardım ve okurdum. Ama artık "bilimsel" kitaplarını okumak istiyorum.

Ortaokul Düzeyinde Anlatım

İlber Ortaylı'nın *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*'ü her şeye rağmen güzel ve bilgi verici bir kitap. Okunmasını öneriyorum. Temel itirazım önemliyle önemsizin birbirine karışmış olması. Böyle bir üslubu kabul edemiyorum. Tuz ve şekere de ihtiyacımız var ama iki çuvalı birbirine karıştırarak satmaya çalışırsanız kimse almaz. *Gazi Mustafa Kemal Atatürk* de böyle. Değerli bir bilgiyle sıradan bir ortaokul ders kitabı bilgisi peş peşe verilmiş. Bu da bizi yine editörlük sorununa götürüyor. Bu kitap kimin için yazılmış? Piyasa diliyle sorarsak müşteri kitlesi kimdir? Kitapta önemli öyle bilgiler var ki bilim adamları için yazılmış gibi. Ama çoğu kez de ilkokul/ortaokul öğrencileri düzeyinde bir anlatım var. Bu, kitabın düzeyini düşürüyor. Örneğin İttihat ve Terakki başlıklı bir bölümün bir yerinde şöyle diyor İlber Ortaylı:

"Hasan Tahsin Paşa maalesef koskoca kolorduyla direnmeden Yunanlılara şehri [Selanik] *teslim etmiştir. Biyografisinde topladığı paraları Nice'de yediği söyleniyor."* (Gazi Mustafa Kemal Atatürk, s. 61) Görüldüğü gibi bir ortaokul bilgisi ve argo bir sözcükle birdenbire ilgisiz bir başka bilgi arka arkaya veriliyor. Bunu bilimsel bir anlatım sayamayız. Buna rağmen bilgi verici ama savruk bir eser diyebiliriz.

Kitapta genel olarak itiraz edeceğimiz bilgiler ve değerlendirmeler de yok değil. Örneğin Demirci Mehmet Efe ve Topal Osman hakkındaki değerlendirmelerine katılmıyorum İlber Ortaylı'nın. Hatta düpedüz yanlış buluyorum. Yanlışlığı eksikliğinde. Bilerek bu kişilerin barbarlığını, vahşiliğini es geçmiş. Denizli Faciasını, Topal Osman'ın acımasızlığını bilerek dile getirmiyor. Yine ne şiş yansın ne kebap tarihçiliği yapıyor. Doğru bulmuyorum.

İlber Ortaylı'nın engin bilgisini sunuş konusundaki savrukluğu çok yerde karşımıza çıkıyor. Söyleşi havasında yazarken yer yer de ara başlıklar ile içerik arasında uyumsuzluk var. Örneğin 446. sayfadaki "Atatürk Anılarda ve Hafızada Nerede?" diye bir başlık var. İçeriğin çoğunun bu başlıkla bir ilgisi yok. Örneğin Erzurum Kongresi'ni Atatürk'ün tertip ettiğini söylüyor ki bir yerde, bunu her halde bir anlatım bozukluğunun sonucu saymalıyız. (Gazi Mustafa Kemal Atatürk, s.168) Nitekim gerçeği 170. sayfada belirtiyor:

"Sivas'ta milli bir kongre toplanacaktı ancak öncesinde daha evvel planlanmış olan başka kongre daha vardı."

Burada hem önce hem de evvel sözcüklerinin kullanılması da dikkat çekici elbette.

İlber Ortaylı'nın *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*'ü her şeye rağmen okunması gereken bir kitap. Bizi başka kitaplara ve okumalara götürmesi açısından bile başarılı. Başka kitaplarla karşılaştırarak ve dikkatlice okunması koşuluyla, öneririm.

Verdiği bilgi gericilerin Harf Devrimi üzerinden cumhuriyet değerlerine karşı giriştikleri saldırıya büyük bir darbe vurduğu halde bu bilgiyi neredeyse satır aralarında geçiştiriyor. Bu kabul edilemez. Bir öğrenci yapsa geri döndüreceğimiz böyle bir eksikliği İlber Ortaylı yaptığında hoş göremeyiz. Tarihin siyasetin bir alanı haline geldiği ve "Yeni (Gerici) Türkiye"nin "Yeni bir tarih kurgusu" üzerinde yükseltilmek istendiği bir ülkede ne şiş yansın ne kebap tarihçiliğidir bu.

DÜŞ ACISI

Tan Doğan

tanrılarla tanıştırıldım
çıktım basamağa ----*kar*
'boş'luğunda dolaşıyorum ev'in
mekân'ı süslüyor 'zaman' --*her zaman*
bilmediğim bir *yol* olsa da sürsem
iki can tutuyor 'hayat'ta *ben'i*
kurtuluşum yok sanırım cennet'ten
yani anladığım bir şey değil bulut kuş
paralandıkça parçalanıyor ruhu+m
.ben bunları sizlere yazmak istemezdim hiç
öğrenil'cek bir şey de yok dünya'dan
kâinat'ta karar kıldım bir taş için
'ben'i rahatsız eden sinek inek kadar oldu --*kara ve sivri*
~~kelâm~~'ı *(k)*araladım işte
meleklerle karıştırıldım
baktım merdiven'e ----*kül*
ben bunları sizlere yazmak istedim mi hiç
*(t)*ara saçlarını *(t)*ara *[hep yara]*
taş'ları okurdum âmâ olmasam
temize çektiğim bir şey mi var sanıyorsunuz
dil'in tarihi 'acı'ya dayanır
cehennem'i düşlemekte kötülük ne
~~kelime~~'yi de *(k)*aralayabilseydim keşke
insanlarla karşılaştırıldım
kaydım trabzan'dan ----*gül*
ben bunları sizlere yazmak ister miydim hiç
ten'imin coğrafyası kan'lı iklimde
"yüzümü yıkamadığım sabahlar pek güzel": gece
"herkes bağlanmalı ölüme": akıl
"seviştiğin kadarsın": 'hayat'
herhep yaşat bana 'aşk'ı *ey yârim*
dini-imânı yok ki su'yun
"soyun öpüşeceğiz": dün
"kokladıkça korkuyorum": gün
"bir tebessüm kalacak bir tek tebessüm": yarın
hiç rahat durmuyor 'el'/im-kaza
çay içsem elma dişlesem ölüp gitsem
{kâdim yunan geldi birden aklıma}
her kent *sanki* kir *(ev'den hiç* çıkasım yok)
çoğalıyor gölge'ler buz'lar çözüldükçe
en güzel kim çizer gül'ün resmini --*bildim*
düş olmasa düşerdim 'hayat'tan
bana kim giysi dikti durduk yerde...

SAMİ GÜREL AYDINLARIN DUVARLARININ DERDİNDE

Söyleşi: Güler Mirza - B. Sadık Albayrak

Gustav Courbet'nin "Taşkıranlar" tablosu; zincire vurulmuş mahkûmlar yol yapıyorlar. Courbet, realist resmin dünyadaki sayılı fırçası. Onu götürüp evine asıyoruz. Otuz yılım geçti bu işçilikte, galericilikte. O günlerden şunu çıkardım; estetik ve felsefe, kuzey ve güney kutbu gibidir. Yani birbirinden ayrı değildir. İki kutuptur, bir dünya oluşturur, dedim ve oturdum duygularımı düşüncelerimi yazmaya çalıştım. İşte bu kitaplar çıktı.

B. Sadık Albayrak: Siz Galeri Net'i çalıştırırken Türkiye'nin neredeyse bütün aydınlarıyla tanıştınız, kimileriyle arkadaş oldunuz. Onlarla ilgili düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz? Sözgelimi sizin kayıp bir tiyatro soruşturması kitabınız vardı; dönemin önemli bütün tiyatro insanlarıyla söyleşiler yapmıştınız. Muhsin Ertuğrul'la bir anınızı anlatmıştınız.

Sami Güler: Haldun Taner'e, "Biliyorsun", dedim, "10 soruluk tiyatro araştırması yapıyorum. Muhsin Bey, başta beni bir türlü kabul etmiyor. Görüşmem için aracı olur musunuz?" Haldun Taner, elbette, diyerek yardımcı olmak istediğini söyledi. Cağaloğlu yokuşundayım ben, Galeri Net diye bir yeri çalıştırıyorum. Antik mağaza diyelim, kitapevi. Birkaç gün sonra, Haldun Taner geldi, "Sami", dedi, "salı günü gidebilirsin Muhsin Bey'e görüşmeye."

"Alo", dedim Muhsin Bey'e. "Gelmek istiyorum size".

"Hay hay buyur gel", dedi.

Stanislavski'yi Çağrıştıran Muhsin Ertuğrul

Salacak'ta oturuyordu. Muhsin Ertuğrul'a gittim. Sorular soruyor. "Tiyatroya niçin başladınız?"

Sanki beni sorguya çekiyor. "Tiyatro neden sizi tuttu, yakanızı bırakmıyor?" dedi, sonra ekledi: "Bu soruları ayaküstü yanıtlayamayacağım, bırakın o yazıları siz, ben Gazeteciler Cemiyetine uğrarım haftada bir, geçerken yerinize bırakırım."

"Teşekkür ederim, olur", dedim.

Soruyorum yine Muhsin Ertuğrul'a: "Siz Batı tiyatrolarını biliyorsunuz, bütün Avrupa tiyatrolarını biliyorsunuz. Bizde de tiyatroyu bilimsel anlamda oturtmaya, öğretmeye çalışıyorsunuz. Stanislavski sizin elinizden tuttu mu?"

"Onu nereden çıkardın", dedi.

"Ben, sizin oyunlarınızda, sizin tiyatro felsefenizde Stanislavski'yi esinledim."

"Bu konuyu kapat" dedi.

Ve ahbaplığımız geldi gitti, geldi gitti tuttuuu. Bir gün,

"Renginizi biraz solgun görüyorum", dedim, sarımtırak renk.

Elif'in Bacayı Açan Reçetesi

"Aşağıda ne yakıyorsun sen" dedi.

"Aşağıda odun yakıyorum. Kömür yakıyorum. Eski çerçeveleri yakıyorum. Beğenmediğim resimleri yakıyorum."

"Çekmiyor" dedi.

"Çekiyor, Ali Efendi şimdi baktı."

"Ulan", dedi, "peklik (kabızlık) çekiyorum. İdam mahkûmundan kötüyüm."

"Öyleyse", dedim, "annem Elif, babam İbrahim'e bir ilaç yazdırırdı."

"Ne gibi" diye sordu?

Hikmet Kıvılcımlı

"Ebegümeci suyu, dereotu suyu, ıspanak suyu, sabahları yarım bardak suda içilecek. Sonra baca çekecek."
"Tamam, yazayım" dedi. "Ne?.."
"İşte dereotu suyu, ıspanak suyu, ebegümeci suyu. Kaynatılıp yarım bardak sıcak suda içilecek."
Bir hafta sonra geldi Muhsin Bey.
"Renginizi iyi gördüm efendim."
"Elif'in reçetesi işe yaradı" dedi.
Tabii, birkaç ay geçti, Ege'ye gidecek Muhsin Ertuğrul. Dedim, "Efendim Ege biraz sıcaktır şimdi. İzmir'de oksijen azdır. Hani reçetesiz gitmeyin gene." Bir kahkaha patlattı bu. Gitti ve Ege Üniversitesi Tiyatro bölümü açılırken sahnede kötüleşti. Ve gitti... Anı işte bu.

Dr. Hikmet'e Rembrandt'ın Anatomi Dersi

Şimdi, Aziz Nesin, bu yazıları görürdü de, hatta bazı dostlar, İlhan Berk, Ece Ayhan gibi, sorarlardı: "Kim çevirdi bunları?"
"Valla, bi salak arkadaşım var, yani ara sıra geliyor yanıma. Nerden çevirdiğini bilmiyorum."
Beyinsel Kirizma notları... Sevgi üstüne, estetik üstüne, tiyatro üstüne, Michelangelo üstüne. Ne demek Michelangelo ya... Bakın gene çıktı o kâğıt, şu ustalar (Sami Gürel, el yazısı ile alfabetik tüm dünya ressamlarının ad ve doğum-ölüm tarihlerinin olduğu kâğıdı bize gösteriyor,) ellişer daktiloluk sayfa yazılmış, hazırlanmış elimin altında. On on beş sene uğraştım. "Michelangelo, öğrenip de ne yapacaksın" diyor bana Fakir Baykurt, "Michelangelo kim sen kimsin ya!" Ee, bunu ben söyleyemem ki neden öğrendiğimi. Akademi geliyor Galeri Net'e, resimleri seyretmeye. Diyelim, Bülent Ecevit, annesini getiriyor. Fahri Korutürk, eşi Emel Hanım'la geliyor. Ee, şimdi en üst eğitmenler bunlar diyelim. Halk geliyor buraya. Ben tutup orada Brueghel'i anlatıyorum. Rembrandt'ı anlatıyorum. Bir gün Doktor Hikmet Kıvılcımlı geçiyor kapının önünden.
"Efendim dedim, böyle buyurun Teşhir Masası aşağıda."
"Nee?"
Teşhir Masası[1], Rembrandt'ın tablosu, 1,20'ye 1,80 cm. Muazzam bir yapıt. İndirdim Kıvılcımlı'yı aşağıya. "Buyurun", dedim, "işte, Teşhir Masası". Hikmet Kıvılcımlı ile ahbaplığımız öyle başladı.

Aziz Nesin ile Oğuz Akkan'a İki Kere Satılan Tablo

Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Melih Cevdet Anday, ünlü adlar sık sık uğrarlardı Galeri Net'e. Bir gün, kapının önünde Dikiş Diken Kadın var, Renoir'ın eseri. Aziz Nesin geldi, aldı o resmi. Parasını da ödedi. Ama tabloyu almadan gitti. İki ay geçti aradan gelip almıyor. Oğuz Akkan var, Nobel yayınlarının sahibi, o zaman yayınevinin adı öyleydi, sonra adını değiştirdik. Oğuz Akkan'ın çocuğu oldu, Cem. Sonra yayınevinin adı benim önerimle Cem Yayınları oldu. Oğuz Akkan beğenmesin mi, o Dikiş Diken Kadın resmini. Aldı.

B. Sadık Albayrak: Aziz Nesin almamış mıydı o tabloyu?

Sami Gürel: Aldı ya, iki ay geçti aradan. Almayınca ticarette, Ticari Kanuna göre öyle bir şey var, satabilirsin... Oğuz da çok sevdiğim bir arkadaşım. Oğuz'a sattım o resmi. Birkaç gün sonra, Aziz Nesin geldi, "Sar tabloyu" dedi. Ben tabii, ne diyeceğimi bilemiyorum. "Bir dakika efendim", dedim. Yan tarafa geçtim, Almanya'daki firmaya bir not yazdım. Oradaki çocuğa, "Şunu Almancaya tercüme et. Münih'ten uçak

Gustave Courbet, Taş Kırıcılar, 1849

kargosuyla yollasınlar" dedim. Renoir'ın Dikiş Diken Kadın tablosunu... Döndüm galeriye.

Aziz Nesin, hiçbir şey söylemeden çıktı gitti. Bir hafta sonra telefon ettim, geldi. Sarmış hazırlamıştım. Aziz Nesin açtı, bir de kontrol etti yani, aldığı resim mi değil mi? Aldığı resim tabii. Öylece ahbaplığımız başladı.

Ataç'ı Heyecanlandıran Son Kuşak Şairleri Antolojisi

Güler Mirza: O dönem yazıyor muydunuz Sami Bey?

Sami Güler: O dönemde yazıyordum da, antolojiler çıkıyordu, Nurullah Ataç'ın da sözünü ettiği, onlara yapıtım demiyorum. Hani, "Attila İlhan, bir büyük şairin gölgesine yaslanmış yürüyor. Şiiri korkunç bir imaj yağmuru örülü, dizginsiz bir söyleyişe sahip..." Antolojiden bir ya da iki cümle... Nurullah Ataç sonra anlattı bana: Ulus'ta dolaşırken vitrinde görmüş kitabı. Kitap "Son Kuşak Şairleri". Son kuşak... Kuşak sözünü uydurduğu için, e, ben de kullandığım

Estetik yani sanat; zorunluluğun değil, boşluğun, anlamsızlığın değil, olağanlığın doğurduğu yaşamsal bir olgudur. Bir duyarlık ve ussallık sentezi süzgeci aracılığıyla sanki tüm yaşam buradan gözlenir, gözetlenir. Estetik budur. Bununla estetiği anlatıyorum. Dehaların ürünü olan sanatın, alanı geniş ve çeşitli, sınırları sonsuzdur. Olanı ya da olması gerekeni vermiştir. Yaşamı, insan hayatını, doğayı, ışığın ve akışın devinimini simgeler çünkü sanat.

için, girmiş dükkâna. Bir lira falan zaten. Almış kitabı, sokmuş cebine. Bir gün Nurullah Ataç ,Tahsin Yücel'e sormuş: "Kim bu Sami Gürel denen adam?" Tahsin Yücel, "O, bir eğitmen" demiş. Nurullah Ataç, Tahsin Yücel'e "Bana bi göster onu" demiş. Tahsin Yücel gösterdi beni ona. Tanıştık, anlaştık. Önce kavga oldu, sonra barıştık.

Sizin Evde Duvar Var mı?

Ressamları çalışıyorum, öğreniyorum. Galeriye gelenlere soruyorum. Yaşar Kemal geldi, diyelim, "Ağabey" diyorum, "sizin evde duvar var mı?" Ee, tabii, bana bir küfür sallıyor.

"Ben çadırda mı oturuyorum ulan" diye.

"Hayır efendim, çadır daha iyidir ama buradaki evde duvar var mı?"

"Var, ne olacak" diyor.

Gustav Courbet'nin "Taşkıranlar" tablosu; zincire vurulmuş mahkûmlar yol yapıyorlar. Courbet, realist resmin dünyadaki sayılı fırçası. Onu götürüp evine asıyoruz. Otuz yılım geçti bu işçilikte, galericilikte.

Dedim, "Bu duvar bomboş, buraya şunu asalım." Buradan girerek, üniversitedeki hocalar, İsmet Sungurbey dahil, o Özek'ler dahil, estetik hizmetim oldu diyeyim ben. Boş diyorum ya o duvarlar... Cağaloğlu'ndaki bütün yayınevleri, editörler Avrupa'yı didik didik biliyor adam ama duvarı bomboş. Bir estetik eser asıldığı zaman insanı başka yere götürüyor. Orda tut ki bir Boticelli var. İşte bu insanı arındırıyor.

O günlerden şunu çıkardım; estetik ve felsefe, kuzey ve güney kutbu gibidir. Yani birbirinden ayrı değildir. İki kutuptur, bir dünya oluşturur, dedim ve oturdum duygularımı düşüncelerimi yazmaya çalıştım. İşte bu kitaplar çıktı.

Estetik yani sanat; zorunluluğun değil, boşluğun, anlamsızlığın değil, olağanlığın doğurduğu yaşamsal bir olgudur. Bir duyarlık ve ussallık sentezi süzgeci aracılığıyla sanki tüm yaşam buradan gözlenir, gözetlenir. Estetik budur. Bununla estetiği anlatıyorum. Dehaların ürünü olan sanatın, alanı geniş ve çeşitli, sınırları sonsuzdur. Olanı ya da olması gerekeni vermiştir. Yaşamı, insan hayatını, doğayı, ışığın ve akışın devinimini simgeler çünkü sanat. Sanatın açımlanması oluyor bu.

Diyorum ki bu kitap, "İnsanın insan oluşu, kurtuluşu yolunda emeği geçenlere ve ışığın tarihini yazanlara adanmıştır". "Bu ne biçim laf ya"; Fakir Baykurt öyle dedi. Sonra özür diledi. Bir mektup yazdı Almanya'dan. Mahmut Makal da okumuş ancak bir şey anlamadığını söylemiş. Aşk sözlerini anladığını ancak gerisini anlamadığını söylemiş.

Estetik Ölçübilimdir

Estetik, bence arınmadır. Ölçübilimdir. Ben bir yerlerden okumadım. Kendim icat ediyorum. İcat etmediğim bir şeyi de savlamam, iyidir ya da kötüdür diye.

Oturuyoruz bir yerde, Mehmet Ali Aybar'a dedim ki; "Üstadım bak, eve gittik gördük, duvarlar bomboş. Senin dünya kadar çevren var. Estetikle işimiz olmalı bizim."

Mehmet Ali Aybar böyle dik dik baktı bana. "Tamam" dedi. Yani şimdi benim haddim değil ama, diyorum, Rembrandt burada olmalı, Boticelli burada olmalı, Courbet burada olmalı. Aybar, Türkiye İşçi Partisi'nin genel merkezine götürdü. Cağaloğlu'nda bize komşu. Dedim, "Bu duvar bomboş, buraya şunu asalım." Buradan girerek, üniversitedeki hocalar, İsmet Sungurbey dahil, o Özek'ler dahil, estetik hizmetim oldu diyeyim ben. Boş diyorum ya o duvarlar... Cağaloğlu'ndaki bütün yayınevleri, editörler Avrupa'yı didik didik biliyor adam ama duvarı bomboş. Bir estetik eser asıldığı zaman insanı başka yere götürüyor. Orda tut ki bir Boticelli var. İşte bu insanı arındırıyor.

B. Sadık Albayrak: Ben bir kitabı eleştirirken bir sosyalist avukatın anılarını okudum. Şansal Dikmen, anılarında şöyle diyor: "Biz üniversitede öğrenciydik, bir gün bizi Türkiye İşçi Partisi'ne götürdüler. Mehmet Ali Aybar'la görüşmeye gittik. Ben baktım ki Mehmet Ali Aybar'ın odasında resimler, tablolar asılıydı. Koridorlarda tablolar asılıydı. Başka bir yerde biz böyle bir şey görmemiştik". Çalışmalarınızın izini Güler, Nurullah Ataç'ın Günce'sinde buldu, ben de bu anılarda rastladım. Bunlar boşa gitmiyor. Bakın o, altmış küsur yaşında adam bunu hatırlıyor. Yani elli yıl önce ilk defa gittiği yerdeki o resimleri hatırlıyor. Dediğiniz gibi estetik arınma yaratmış.

Galeri Net, Cağaloğlu'nda Bir Atölye, Bir Okul

O yıllarda mülkiyet kavramı bende toplumsal. Galeri Net'in sahibi, "Gel, bak sana Sevim'i vereceğim. Ama evlisindir", dedi.

"Boşanayım" dedim, "madem, Sevim'i vereceksen öyle ver bana." Latife tabii. Şuraya geleceğim. İnkılâp kitapevi kurucusu Mazhar, onun üstünde Remzi, onun üstünde Semih Lütfi Uğur, Cağaloğlu yokuşundaki bütün yayıncılar galerinin önünden geçiyorlar. Ben her gün elimde bez, camları siliyorum. Tabloların tozlarını alıyorum. Aşağıda da ressam arkadaşlar çalıştırıyorum, ressam Burhan Uygur gibi, Akademi'de son sınıf öğrencisi. Diyorum ki bir resim yap, harçlığını al benden. Bir atölye orası. Ee, İnsanlar geliyor. O zaman Cağaloğlu'nda ya da İstiklal Caddesi'nde, Taksim'de, Şişli'de galeri diye bir şey yok ki.

Burada kendi kendime ustaları okurken, kendi özümü kurdum. Rönesans niye Floransa vadisinde doğdu? Niye dünyanın ilk kültürel kuytusu Babil, Kalde, Elam'dı? Okudukça, gittikçe bir şeyler oluşuyor insanda. Bir de bunları okudun, öğrendin, peki bu öğrenim ne işe yarayacak? •

1. Rembrandt'ın Anatomi Dersi tablosu.

ÖMER NİDA'NIN ŞİİR HAYATI

Cafer Yıldırım

Nida'nın şiiri insan temelli bir şiirdir. Tamam ama bu şiir bireyin bir günlük hayatı içindeki duruşu, düşünüşü, duygulanışı ile ilgilidir. Bireyle toplumun kesiştiği yerde ortaya çıkan hayatlarla; bu hayatların umut, özgürlük, barış, başkaldırı gibi duygu ve eylemleriyle ilgili olmadığı gibi bireyle toplumun buluştuğu alandan yükselen hayatların gerçekliğini yansıtmaktan da uzaktır.

"Kum" adlı bir şiir kitabının yayımlandığını Mehmet Kemal'in Cumhuriyet'te haftada bir yazdığı yazılarından öğrenmiştim. Mehmet Kemal genellikle edebiyatla siyasetin kesiştiği alanda inşa ettiği yazılarında, Ömer Nida'nın "Kum" adlı bir şiir kitabını okurlarına öneriyordu.

12 Eylül Askeri Yönetimi'nin kurduğu baskı ortamından Türkiye'nin en azından kültürel alanda çıkmaya çabaladığı 1985 yılıydı Mehmet Kemal'in "Kum"u okurlarına önerdiği yıl.

Açık söyleyeyim "Kum"un bir şiir kitabına ad olarak seçilmesini yadırgamıştım. "Kum" diye bir şiir kitabı mı olur, diye düşünmüştüm.

Oysa o yazılan şiirlere "kum" adının konması ne kadar anlamlıymış. Bu hikâyeye tekrar döneceğim.

Tabii ki kendiliğinden gelişen bir süreç mecrasında aramızdaki mesafeler giderek kısaldı ve biz Ömer Nida ile aynı şehirde buluştuk. 1991 yılında "Kum", şairi tarafından imzalanmış haliyle elimdeydi. Ömer Nida ile ayrıca çok sıkı dostlar da olacaktık kısa bir sürede.

Şairimiz 1929'da Trabzon'da dünyaya geliyor. İlkokulu Mardin'de okuyor. Ortaöğretim adresi: Kadıköy Kemal Atatürk Ortaokulu ve Beyoğlu Atatürk Lisesi.

Ne var ki liseyi yarıda bırakıyor. Sonrası Adana Sümerbank Bez Fabrikasında puantörlük. Galatasaray Lisesinde yöneticilik. Akbank Genel Müdürlüğünde şeflik.

Ömer Nida'nın hayat dekoru içinde yer alan coğrafyaların ve geçimini sağlamak için yaptığı birbirinden farklı işlerin şiirinde iz düşümleriyle, yer yer yansımalarıyla karşılaşmayı bekleyen okurlarındandım ben de. Bu anlamda hayal kırıklığına uğradığımı belirtmeliyim. Gerçi bazı şiirlerinde Adana'nın, Trabzon'un ağız özelliklerini kullanıyor. Fakat bu durum geniş çerçevede, coğrafya-şair etkileşimine karşılık düşen bir olgu olmaktan uzak, söyleyişe ilişkin bir teknik olarak yer alıyor onun şiirinde. Buradan şu sonuca varıyoruz Ömer Nida şiiri adına: Şiirini kendi yaşamı ve yaşantıları üzerine kuran, şiirini bu alanlardan besleyen bir şair değildir o. Onun şiirinin besin kaynaklarına yeniden döneceğim.

Nida'nın ilk şiiri 1951 yılında yayımlanıyor. "Gölgeli Dere" adlı bu şiir Asır dergisinde yayımlandığında kendisi 22 yaşındadır. Tematik kurgu ve dilin kullanımı bakımından bu şiir, bir şairin ilk yayımlanan şiirinin olası acemiliklerinden uzak duruyor ve olgun bir şairin kaleminden çıkmış izlenimi uyandırıyor.

Şairin daha sonraki yıllarda yayımlanmış şiirleri dikkate alındığında "Gölgeler Deresi" için bütünüyle Nida'nın kendi sesi olduğunu düşünmememiz için hiçbir sebep bulunmuyor. Öyle ki Nida'nın 1955 yılından itibaren yayımlanan şiirlerinde Attilâ İlhan'ın, Garip ve İkinci Yeni şiirlerinin etkileri açıkça görülebiliyor. Hatta bütün bu şiir anlayışlarının etkileri bir şiirin değişik bölümlerinde kendini gösteriyor.

Şairimizin bu karmaşadan çıkmasının, kendisine belirgin bir yön çizmesinin İkinci Yeni şiir iklimine girmesiyle mümkün olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

1958-60 döneminde yazdığı "Bir Sürgün Mavi"de o artık şiir tarzını belirlemiş bir şairdir. Ne kurgu ne imgelerin karşılığını bulması ne de Türkçenin sentaksı açısından kaygı duyularak yazılmış bu şiirler onu İkici Yeni anlayışının "en hızlı şairi" mertebesine yükseltmiştir.

Arif Özbilen'in bir anısı Nida'nın şiir süreci açısından aydınlatıcı ol-

duğu kadar bir belge özelliği de taşımaktadır:

"Asım Bezirci'yle merhabalaşırken Ömer Nida'yı (işaret ederek) 'İşte Kimsecik karşınızda!' demiştim. O da 1959'larda arkadaşlarıyla birlikte çıkardıkları 'Kimsecik Yaprağı' ve Ömer Nida için: 'İkinci Yeni'nin en hızlılarındandı.' demişti. Nida'yı çok eskiden ve çok yakından tanıdığım için Bezirci'nin kanısına tümden katılıyorum." (Aktaran: Ömer Nida, Kum, s.18)

Yazımın bu aşamasında Ömer Nida'nın " Büyük Değişim" şiirini aktarmak isterim:

"buruştuk, elimizde eski dudaklarınız
gene sensin güzel eden kanaryaları
duygusuz tarihlerde yüzünüz bildik
ve alımlı çıplak dizleriniz

kanaryalar da ölür yeni ötüşlü *kuşlar gelir ama" (1958)*

Şairin bu şiirinin kendi şiirindeki değişimle ilgili olmadığı açıktır. Ayrıca şairin nasıl bir değişimden söz ettiği de fazlasıyla kapalıdır ve bu kapalılığa anlam vermek oldukça güç görünmektedir. Aslında bu şiir o dönemin tipik bir İkinci Yeni şiiridir. Fakat 1960'lı yıllardan itibaren Ömer Nida'nın şiirinin değişim rotasına girdiği açıktır. Sözünü ettiğim yıllardan itibaren Nida, İkinci Yeni şiir tarzını ve bu tarzı üreten zihniyeti bir tarafa bırakır. Poetikasının toplumcu gerçekçi şiir anlayışı olduğunu açıklar. Üretiminde ise bu anlayışa uygun şiirler vermeye başlar.

Ne var ki Ömer Nida'nın bu samimi çabasında başarılı olduğunu söyleyebilecek durumda değiliz. Onun yazdığı şiir, düşünsel olarak yönelediği ve bütün kalbiyle benimsediği toplumcu gerçekçi şiirin özelliklerine birçok bakımdan sahip değildir.

Nida'nın şiiri insan temelli bir şiirdir. Tamam ama bu şiir bireyin bir günlük hayatı içindeki duruşu, düşünüşü, duygulanışı ile ilgilidir. Bireyle toplumun kesiştiği yerde ortaya çıkan hayatlarla; bu hayatların umut, özgürlük, barış, başkaldırı gibi duygu ve eylemleriyle ilgili olmadığı gibi bireyle toplumun buluştuğu alandan yükselen hayatların gerçekliğini yansıtmaktan da uzaktır.

Nida'nın şiirleri, söylenenlerin bir anlama denk düşmesi bakımından toplumcu gerçekçi şiirle köprüler kurmakla birlikte bunun ötesinde yine Garip yine Mavi ve yine İkinci Yeni şiirinin düşünüş tarzıyla ilgilidir.

Ayrıca kitlelerle iletişim kurma, ideali benimsetme çabası, bunlara uygun bir söyleyiş oluşturma gibi teknikler açısından da Ömer Nida'nın toplumcu olma çabasının samimi ama sonuçsuz bir çaba olarak kaldığını belirtmem gerekir. "Kum" adının öyküsü de bu görüşümün bir delili niteliğindedir.

Aslında Nida okur ve okur-şair iletişimi bakımından birçok dezavantaja sahip bu adı kitabına toplumsal duyarlığının bir sonucu olarak koymuş. Bakın hikâye nasılmış:

"Kum"a ön söz yazmış ve Ömer Nida'nın özel hayatında kendisine çok değer vermiş olduğu Kemal Bayram Çukurkavaklı 1951 yılının 14 Nisan'ında tutuklanmıştır. Sonrasında Bahçe kasabasında, Çumra'da, Adana'da siyasi suçlu olarak tutsak kalır. Adana cezaevindeyken Adana'da çıkan gazetelerden Bugün aracılığıyla kesişir yolu Ömer Nida ile. Ona göre "insanı özünden yakalayan, coşku ve hüznün bileşkesi olabilmiş" şiirleri vardır Nida'nın. Bundan sonrasını Kemal Bayram Çukurkavaklı'nın kendi ağzından aktarmak isterim: "Mapushane yaşamım bitince uzun süre kendime uygun bir iş bulamadım. Fabrikalara başvurdum, almadılar. Sabıkalı olduğum için devlet dairelerinden de iş isteyemezdim. Peki nasıl yenecektim açlığı?

Bir gün dolaşırken Seyhan Nehri'nin yataklarından işçilerin kamyonlara 'kum' doldurduklarını gördüm.

'İş var mı burada, ben de çalışabilir miyim? dedim birisine.'

'Sen çok zayıfsın. Toprakta yetişen hiçbir şeyi yememişsin oğlum sen. Kolların incecik. Burası sana göre değil.'dedi.

Yanıt vermeden küreği elinden aldım, yardım ettim adama. Bir süre çalıştıktan sonra:

'Yarın gel, görelim bakalım.' dedi.

Burada çalışıp dururken bir gün patron işçileri çevresine topladı. Beni de ortaya çıkardı. 'Atın bu soysuz herifi buradan. Başımıza iş çıkaracak deyyus. Meğer bağrımızda engerek yılanı besliyormuşuz.' dedi. Sövdü yüzüme karşı. Kum doldurduğum küreği elimden aldılar."

Ömer Nida'nın şiir kitabına "kum" gibi okurun hiç ilgisini çekmeyecek bir isim koyması ile ardındaki bu arkadaşı Kemal Bayram'ın iç yakan öyküsü arasındaki ilişki Ömer Nida adına tabii ki dağlar kadar artı oluşturuyor. Ve daha yalın bir biçimde ifade edeyim: Ömer Nida bu tutumuyla bize şairin tarifini veriyor.

Buradan şuraya geliyorum: Ömer Nida gibi kumaşı has dokunmuş şairlerin hayatı olsun şiir sanatının kararlı yolcularına tecrübe olan.

GÜNÜMÜZ ŞİİRİ VE İNSANINDA ÖZGÜNLÜK VE ÜSLUP SORUNU

ALİ LİDAR, ALENGİRLİ ŞİİRLER, ÇÖZÜLEN EDEBİYAT

Özgün Ergen

Cahit Sıtkı, sembolistlerden etkilendi, İkinci Yeni şairleri, Dadaistler, sürrealistler ve pek çok Batılı kaynaktan etkilenmiştir. Ama şimdilerde buna bir de bilgi ve felsefe eksikliği eklenince yazılan şiir, iyice özgünlüğünü yitirmiş durumda. Çünkü hayata doğru bakmanın, hayatı doğru algılamanın yolu daha çok felsefededir. Bu şiirlerin her şeyden önce felsefesi eksik. Bunu söz sanatlarından, şiiri öğrenmekten daha önemli buluyoruz. Şiir, öncelikle bir varlık sorunu, arayışı olmalı.

Akıl almaz bir cesaretimiz var: var olmaya devam ediyoruz.
Wolfgang Borcherd
Bilgiden yoksun bir güç, tehlikelidir.
Ursula L. Guin

Günümüzde şiiri, dil, temsiliyet ilişkisi açısından düşünürken, günümüz insanı üzerine daha çok düşündüğümü fark ediyorum. Uzun zamandır gözlemlediğim bir konu aslında bu: Eleştirelliğin yerini suçlama, yaftalama, mutlaka ama mutlaka bir bit yeniği arama, en yakınlarının bile kötü niyetinden şüphelenme, bir şüphecilik almış gidiyor. Metroda, otobüste, yolda, iş yerinde... Bu döngü hiç değişmiyor. Eleştirellik değil bu. Birini suçlarken ya da yaftalarken bile, arkasındaki güç ilişkilerine bakıyor çünkü. "Bunun bana katkısı nedir?" diyor ve "Söylersem ne kazanırım? Ne kaybederim?" Hep ama hep haklı olmaya çalışıyor. Vitrin mankenlerini andıran, soğuk, ifadesini yitirmiş bir yüzle bakıyor hayata; ama dışarıda savaş varmış, kadınlar varmış acı çeken, öldürülen, çözülen bir edebiyat varmış. Ama dışarıda bunca savaş varken, sen de ne düşünüyormuşsun. Bu senin, aslında sadece senin takıntılı yanınmış. Belki uyanmayı unuttuğun için, düşüncelerinin, bütün ruhunun tüm varlığınla ele geçirilmiş olduğunu hissetmiyorsun bile.

Bir çemberin dışında kaldığında, seni öylece bıraktıklarında, hep aslında içeride olmayı bekleyen bir yanın var. Karşı çıkışın, çoğu zaman, mahallendeki bisikletli çocuğun, günlerce sana bisikletini verip, bir gün vermemeye karar verdiğinde, "Zaten o bisiklet çok çirkin" demesine benziyor.

Ali Lidar'ın *Alengirli* Şiirleri'ni, içim burularak okuyorum. Bu mu olmalıydı, diyorum kendi kendime. Edebiyatın, şiirin ve insanın özgün yanı nereye gitmişti? "Bu eskiden

Dünya bu kadar. Park soğuk, bira bitti ve kapitalizmle tek sorunumuz bu. Varoluş sorunları, dünyayla hesaplaşma, kıyımlar, işsizlik, aşk, derinlik... Yok, yok, yok... Şiire dair hiçbir şey yok. Öncelikle imgeleme konusunda ciddi sorunlar var. Ama bu önemli değil, iyice çözülen edebiyatta: Popüler bir figür olmak yeterli. İnternette Kierkegaard, Zweig, Dostoyevski hakkında atıp tutmak da Nasılsa doğrular artık pek de önemsenmiyor.

de vardı." demeyin lütfen. Gerçekten bu yazılanları samimi mi bulmalıyız? Cahit Sıtkı, sembolistlerden etkilendi, İkinci Yeni şairleri, Dadaistler, sürrealistler ve pek çok Batılı kaynaktan etkilenmiştir. Ama şimdilerde buna bir de bilgi ve felsefe eksikliği eklenince yazılan şiir, iyice özgünlüğünü yitirmiş durumda. Çünkü hayata doğru bakmanın, hayatı doğru algılamanın yolu daha çok felsefededir. Bu şiirlerin her şeyden önce felsefesi eksik. Bunu söz sanatlarından, şiiri öğrenmekten daha önemli buluyoruz. Şiir, öncelikle bir varlık sorunu, arayışı olmalı ve devamı daha sonra...

Sorumluluk duygusu ne zor öğrenilen bir şey. Toplum sorumluluğu, üzerinden ceket, kravatı eksik etmeyen, asık suratlı, ciddi bir insana benzetiyor. Çocuklarla Yaratıcı Drama derslerinde oyunlar oynarken, en çok üzerinde durduğumuz konu bu. Ne yapıyorsan, bunun sorumluluğu sendedir. Anahtarı sende. Kapıları zorla, ifade et ve yaptığın şeyin bilincine var. Seni, diğerlerinden ayıran şeyin farkına var. Ama budalaca bir kibirden alıkoy kendini. Kibirden uzak bir yaratıcılık, seni, böyle bir dönemde hakikaten farklı yapar. Çünkü "ben yaptım"dan daha önemlidir: Sadece "yapmak" ve "olmak"... Şiir olma mücadelesidir ama aynı zamanda da olanın eksikliği, olamamak, tamamlanamamak...

Gösterişli, Yakışıklı Şiirler

Sokakları, evleri, metroları, iş yerlerini, galerileri geçiyorum. Sanki tek bir yüz, bir ağız görüyorum çoğu insanda. Kıpırtısız, mimiksiz, ifadesiz... Yerleşik olanın tekrarına dayalı sözler. Belirli bir üsluptan, tarzdan yoksun sözcükler, elbiseler, dokunuşlar...

Sonra elimdeki kitaba bakıyorum. 2015 yılında İthaki'den yayımlanmış. *Alengirli Şiirler...*

Alengir TDK Türkçe sözlük'te: Argoda gösterişli, yakışıklı demek.

Hulki Aktunç'un Büyük Argo sözlüğünde ise hoş, gösterişli, fiyakalı anlamlarına geliyor. Bakalım, yazıldığı gibi "gösterişli, yakışıklı, fiyakalı" mı? Metinlerarasılık adıyla çok fazla başka metinlere gönderme yapan şiir okumuştum şimdiye kadar. Ama gerçekten, böylesini ilk kez okuyorum. Behçet Necatigil, Ahmet Erhan ve Nevzat Çelik şiirlerine göndermeler var, ama bu göndermeler öylesine basit şekilde yapılmış ki, hayret. Behçet Necatigil'in "Siz geniş zamanlar umuyorsunuz" dizesi, "Geniş zamanlar ararken olanı da kaybettik" "Geniş zamanları boş ver, insanları da planları da"; Ahmet Erhan'ın, "Anne ben geldim, oğlun, hayırsızın" dizesi, "keşke kızsaydın bana, oğluna, hayırsızına" dizesiyle; Nevzat Çelik'in, "Öptüğüm kızlar geliyor aklıma" dizesi, "öptüğüm diğer kızlar da aklımdan geçmedi değil" dizesiyle ilişkilendirilmiş. "İroni" ve "içi doldurulmamış bir alaycılık", "basitlik" ile "sadelik" birbiriyle hiç bu kadar karıştırılmamıştı.

"Başarısız Proje" isimli şiir, *"Histerik kahkahalar atıyorum sümükten şelalelerle"* (s.12)

"Ben Bu Şiiri Sana Yazdım" şiiri, *"Ben bu şiiri kusarak yazdım kimseler temizleyemez/ Sabaha karşı ağladım ama hiç sesim çıkmadı/ Ben bu şiiri susarak yazdım dudaklarım kupkuru"* (s.20)

"Sığınıp İsimsiz Bir Katedralin Gölgesine" şiiri, *"Aklından bir katedral tut beni bahçesine gömsünler." (s.26)*

"Ay Tutulması" *şiiri, "Aynı anda hem sana hem sana hem kendime hem tabiata / yerli yersiz küfürler sıralarken bir taraftan / yerli yer-*

siz küfürler sıralarken bir taraftan / öptüğüm diğer kızlar da aklımdan geçmedi değil." (s.50)

İçi Kof Alaycılık

Küfür, kusmak, sümük, katedral... Şiirin sözcükleri bunlar. Kavramlar bunlar olsun, hadi buna da bir şey demeyelim. Şiirde küfür ve argo, kullanılabilir. Hatta argo zenginleştiricidir. Metin Eloğlu, Hulki Aktunç, Can Yücel... Bu yolla zenginleştirilmiş, argoyu, kendine özgü hale getirebilmiş şairler arasındadır. Bu yazılanlar ve o şiirler arasındaki fark, öncelikle dünyaya bakışlarındaki farkla ilişkili. Sonra da şiirdeki yetkinlikleri ile.

"Paradoks" şiiri, *"Susmanın da durmanın da hepsinin dibine vurdum / Sen bilirsin sevdiğim; / Ya tut şimdi elimden usulca sana gidelim / Ya basıp yürü bok çukurunda geberelim // Park soğuk, bira bitti, kahrolsun kapitalizm!" (s.51)* Dünya bu kadar. Park soğuk, bira bitti ve kapitalizmle tek sorunumuz bu. Varoluş sorunları, dünyayla hesaplaşma, kıyımlar, işsizlik, aşk, derinlik... Yok, yok, yok... Şiire dair hiçbir şey yok. Öncelikle imgeleme konusunda ciddi sorunlar var. Ama bu önemli değil, iyice çözülen edebiyatta: Popüler bir figür olmak yeterli. İnternette Kierkegaard, Zweig, Dostoyevski hakkında atıp tutmak da. Nasılsa doğrular artık pek de önemsenmiyor.

"Na-Tecelli" *"Nedir bu nemim çilem! / İnsan sevmem / Devlette öğretmenim / En sevdiğim yemek içli köfte / Midemi yakar. / Bir kız tanırım dünya güzeli / Ben onu severim / O beni / Bilmem." (s.42)* Gerçekten, hangi şair, bu yazılanın şiir olduğunu iddia edebilir, bilemiyorum.

"Pes" şiirini *okurken pes ediyoruz. Şiirin tamamını alıntılıyorum. "Ruhumu ihbar ediyorum çiğnediğim çimenlere / Ve pes ediyorum peşinden, bıktım, oynamıyorum / Takıldığım yerine hayatın, siyah bir ayraç koyun / Sizden bana hayır yok, kuşlara gidiyorum." (s.71)* Bizler de pes ediyoruz bu dizeleri okuyunca. İroni değil tüm bunlar: İçi kof bir alaycılık, üslup yoksunluğu...

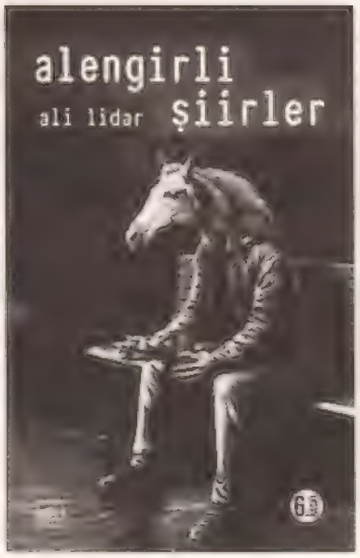

Sokakları, evleri, metroları, iş yerlerini, galerileri geçiyorum. Sanki tek bir yüz, bir ağız görüyorum çoğu insanda. Kıpırtısız, mimiksiz, ifadesiz... Yerleşik olanın tekrarına dayalı sözler. Belirli bir üsluptan, tarzdan yoksun sözcükler, elbiseler, dokunuşlar...

Ali Lidar şimdilerde Haydar Ergülen'le söyleşilere katılıyor bol bol ve söyleşiler yapıyor. Haydar Ergülen'in şefkat dolu (!) eli, onun omzuna da dokunuyor. Kişisel yakınlıklar, yazılanların çok önüne geçiyor. Şiir, bir yan üründür bu dünyada. Aslolan çözülen bir edebiyatın kültürel pekiştirilerinin "sen" ve "ben" kavgasıdır.

Şiir yaz sevgili yazıcı, ya da hiç yazma. Ama, "çaresizlikten" "kitaplarının yayımlanmasından" bu çözülmeye bulaştığını iddia etme sakın. İnsanların, çok daha büyük çaresizlikleri olduğunu hatırla. Böyle anlarda kalbin, dünyada tek haksızlığa uğrayanın "sen" olmadığını hatırlatsın sana.

Keşke bu kitap hiç yazılmasa da okumasaydık dediğimiz bir okuma: Ali, Lidar, *Alengirli Şiirler*, İthaki Yayınları, İstanbul,2015.

---

1. http://alilidar.com/index.php/2012/09/tesirsiz-parcalar-156/
2. Haber şöyle: Şair Haydar Ergülen, koordinatörlüğünü gerçekleştirdiği söyleşide, Ali Lidar'ın şiirlerini de seslendirdi. Haydar Ergülen'in sorularını yanıtlayan Lidar, Eskişehir'e olan bağına da değinerek, "Ben Eskişehir'de doğdum. Babamın mesleği nedeniyle birçok il dolaştık. Sonrasında üniversite için tekrar buraya geldim. Eskişehir'den her uzaklaştığımda hemen geri dönmek isterdim. Burayı çok özlüyorum. Eskişehir çok aydın, çok farklı bir şehir. Gecesinde, gündüzünde, insanlarında farklı bir ışık var" dedi. Söyleşide Haydar Ergülen de, Ali Lidar'ın yeni çıkan 5'inci kitabı Kişisel Edebiyat Atlası'ndan şiirler okudu. Kent ve Kültür Söyleşileri; Gülen ve Lidar'ın edebiyat dergileri, günümüz yazarları ve şairleri, dünya edebiyatı ile Türk Edebiyatı üzerine sohbetleri ile son buldu.http://www.karar.com/eskisehir/kent-ve-kultur-soylesilerinin-konugu-ali-lidar-oldu-492315. http://www.artfulliving.com: tr/edebiyat/ali-lidardan-kisisel-bir-kitapi-i-13005.

BİRİKTİRMENİN EN ANLAMLI SÜRECİDİR YAZMAK

Asım Öztürk

Her alanda yeni değerler üretmiş olanlarla omuz omuza o bilinmeyen karanlığa doğru yol alırken, belleğimizin, bilincimizin güçlü olması, tüm baskı ve yıldırmalara direnebilmesi bizim içinden geçtiğimiz uzun biriktirme yolculuğumuzun sağlıklı olmasıyla ilgilidir. Yarı yolda kalanların, korkarak, dayanma gücü kalmayarak geriye dönenlerin sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğunu herkes bilir.

Günün olağan akışı içinde sürüp gidenin izleyicisi olmak, ona katılmak ya da onun dışında kalmak yaşadıklarımızın bir boyutudur. Hemen hemen her gün okuyarak, gözleyerek, dokunarak, oluşturduğumuz tüm bilgiler bizim değerli bulduğumuz ve bizde kalmasını istediğimiz birikimlerden oluşan bir düzlemde anlam kazanır. Biriktirdiğimiz bu bilgiler giderek yaşamımızı yönlendiren, oradan yeni değerler üretmemizi sağlayan anlamlara dönüşürler. Çok önceki süreçlerden başlayan bu biriktirme, değerlendirme edimi, belirli bir dönem sonra ölçmelere, değerlendirmelere, yargı oluşturmalara, karşı duruş sergilemelerine dönüşür. Belirli bir düzen içinde biriktirdiğiniz bu bilgiler sizin içinde bulunduğunuz yaşam kesitleriyle de örtüşerek gelişir. Yaşadıklarınız ve tanıklıklarınız bu birikimin hem birer ara malzemesi, hem de gerçek yapı taşları olur.

Sanat ve yazın bu biriktirme sürecinin belirli evrelerinden sonra birer taşma, birer yansıtma, birer ortak değerler oluşturabilmek için uç vermeye başlar. Kişiliklerin örülme süreçlerinde beslendiğiniz kaynakların doğruluğu, bunları doğru anlamanız, yaşadığınız zamana yansıyan görüntüleri ve renkleri bu süreci belirler. Çoğu zaman kendiliğindenmiş izlenimi bırakan bu yeniden biriktirdiklerini üretme süreci aslında ayırtına varılmasa bile sizin biriktirdiklerinize ne denli önem verdiğinizle ilgilidir. Gelişme ve yeniden bir kimlik edinme süreçlerinde karşılaştığınız ya da bu sürecin içinde edindiğiniz yanlış sapmalara, zayıf beslenmelere yenik düşen yaklaşımlar olabilir.

Tüm bu sapmaları ve yanılgıları oluşturabilecek gölgelerden, karanlıklardan, dar köşelerden kurtulmanın yolu her zaman yaşadıklarını ve biriktirdiklerini daha önceki kültürel sürecin doğrularıyla, bu güne kalanlarıyla karşılaştırmaktan geçer. Kıvranıp durduğumuz iki ara bir dere seçeneklerinden hızla uzaklaşıp bilimin ve aydınlığın gelişim süreçlerinden de beslenerek çıkmalıyız bu sıkışıklıktan. Çıkmalıyız

ki; biriktirdiklerimizin arasına bizi daha sonra zora düşürecek çürük ve karanlık bilgiler girmesin.

Ayıklamanın çabukluğuyla, gereksiz olanların; günü ve tüm olumlu değerleri karşılamayan birikimlerin yanından uzaklaşarak, daha çağdaş, daha insana dokunan, insanı içinde yaşatan değerlerle buluşmamız gerçekleşebilsin.

Sağlam ve Değerli Olanları Biriktirmek

Biriktirmenin bir yolculuk olduğunu bilerek, iyinin, doğrunun; bunca birikime karşın geriye bakmamanın itici gücü olduğunu bilmeliyiz. Okuma ve yazma süreçlerinde bir yandan sözcüklere dokunurken, bir yandan da usumuzun bir köşesinde oluşturduğumuz o değerler bütünüyle onları yeni bir değerlendirmeden geçiririz. Okuduklarımızdan ya da yazdıklarımızdan tat almamız, o sürece olumlu değerlerle katılmamızdan kaynaklanmaktadır.

Her alanda yeni değerler üretmiş olanlarla omuz omuza o bilinmeyen karanlığa doğru yol alırken, belleğimizin, bilincimizin güçlü olması, tüm baskı ve yıldırmalara direnebilmesi bizim içinden geçtiğimiz uzun biriktirme yolculuğumuzun sağlıklı olmasıyla ilgilidir. Yarı yolda kalanların, korkarak, dayanma gücü kalmayarak geriye dönenlerin sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğunu herkes bilir. O ışığı taşımak, yol açmak, yolcu olmak, yol erliği içinde yoldaşına güven vermek tüm bu süreçlerin sağlıklı bir birikimiyle ilgisi vardır. Her yol en kolay düzlüklerden oluşmamaktadır; her yolun birçok engelinin olduğunu bilmek de biriktirdiğiniz bilgiler arasındadır. Yazılanları

Resim: Hayrettin Ökçesiz

Bu uzun erimin içinde bir sözcük, bir dize, bir koku, bir tat olarak yaşamanın erincini duyanlardan biri olarak ödülünüzü almış olacaksınız. Siz o büyük insanlığa katılmış olmanın rengi olarak ışıyıp duracaksınız her okuma, her anımsama sonrası.

ve yapılanları iyi okuduğunuz, kolayına kaçmadığınız zaman bunu görürsünüz. Çıkarılacak dersler vardır demek işin kolayına kaçmak olur.

Hangi alanda yazıyorsanız, hangi alanda sanata uzanan eliniz varsa kolayın bir yöntem ve kısa yol olduğunu düşünmemeniz gerekir. Size dek uzanan bu biriktirme sürecinin neresinde olduğunuzu bilerek, neresinden bu sürece katılacağınızı bilerek işe koyulmalısınız. Bugün birçoklarının yaptığı gibi büyük emeklerle oluşturulmuş tüm değerleri yeterince anlamadan, onlara hak ettikleri emeği vermeden onları üstünkörü okuyarak ya da izleyerek daha iyi; daha ileri ürünler ortaya koyacaklarını sananların yanılgıları diz boyunu geçmiştir. İlerlediğiniz her alanda bu fazla, bu gereksiz talaş yığınlarından zaman zaman yol almanız zorlaşabilir. İşiniz zaten bu yığınları aşmak, daha derindeki, daha ilerideki gerçek değerlere ulaşmak, onlara eklenmek değil mi? Bu süreçte sapmaların, yanıltmaların cangılına düşebilir, kendi yanılgılarını doğruymuş gibi

Biriktirdiklerinize yeni boyutlar kazandırmanın eşiğinde dururken, yaşadığınız gerçeklere sırtınızı dönmeden, o gerçeklerin yazınsal boyutlarını çağdaş biçimlerle somutlaştırırken hiçbir zaman geriye düşmeden, kolayı seçmeden ilerlemelisiniz. Her aşamada seçimlerinizi yaparken bugüne dek gelmiş, getirilmiş tüm olumlu değerleri yeniden yeniden, yeni birikimlerle yoğurarak, yorumlayarak günceleştirmeniz gerekir.

çok renkli bir biçimde sunmalarla karşılaşabilirsiniz. Derinliği belli olmayan bu açmazlara, karanlık mağaralara düşmeniz her zaman olasılık içindedir. Bu tuzaklara düşmemeniz için değerli olanları biriktirmiyor muydunuz zaten; korkmanın, teslim olmanın gereği yok.

Her an, her karanlık açmazı aşabileceğiniz birikimlerin içinden geliyorsunuz. Siz gönüllü olmadığınız sürece, kişiliğiniz, içinde bulunduğunuz zayıf beslenmeleriniz buna izin vermediği sürece elleriniz birilerine dokunacak, tam düşüyorum dediğiniz anda yoldaşınızın omzuna dokunduğunuzu duyacaksınız. Bilincinizin açıklığı, çevrenizde dönüp duranlara sağlıklı bakmanızı önerecektir hep.

Birikimlere Yeni Boyutlar Kazandırmak

Yazmanın, yazın alanında sözcükler dokumanın hiç de kolay olmadığını içine girdiğiniz anda anlamışsınızdır. O büyük değerler bütünü içinde kişiliğinizi var kılmanız, o kişilikle seçkin sözcük dokumanız gerekir; dokuduğunuz her üründe (şiir, öykü, roman, deneme) kendinizi yeniden biriktirdiğinizin ayırtına varacaksınız. Sizi diğerlerinden farklı kılan da bu olacaktır. Yazarken dokunduğunuz her sözcük yeni boyutlar kazanarak dizelere, tümcelere, geniş geniş bölümlere kavuşacak, oradan bir başka iklimin rüzgârı olarak esecektir.

Düşünsel, anlamsal, imgesel her alanda biriktirdiğinizle, yeni birikimlerin yolcusu olacaksınız. Siz de bu biriktirdiklerinizle bir başkasına dokunmanın, bir başkasında çoğalmanın sevincini, bir başkasına katılmanın, karışmanın kıvancını yaşayacaksınız.

Biriktirdiklerinize yeni boyutlar kazandırmanın eşiğinde dururken, yaşadığınız gerçeklere sırtınızı dönmeden, o gerçeklerin yazınsal boyutlarını çağdaş biçimlerle somutlaştırırken hiçbir zaman geriye düşmeden, kolayı seçmeden ilerlemelisiniz. Her aşamada seçimlerinizi yaparken bu güne dek gelmiş, getirilmiş tüm olumlu değerleri yeniden yeniden, yeni birikimlerle yoğurarak, yorumlayarak günceleştirmeniz gerekir. Yazmanın biçimsel beğenilerine kapılmadan, her nasıl, ne biçimde ödüllendirme tuzakları kurulursa kurulsun, bunlara düşmeden; gerçek ödüllendirmenin o biriktirdiklerinden yeni üretimlerle çıkmak olduğunu bilmelisiniz.

Yazmanın yeni bir devrim olduğunu anladığın andan sonra, her yazdığına ayrı bir özen göstererek, kendini yinelemeden sözcüklere, anlamlara, kavramlara dokunmanın gerçek ödül olduğunu bilecek konuma gelmelisiniz. Tüketim olguları içinde her gün yeni sunumları içeren ödüllerin toplumları olumsuz anlamında yönlendirme olduğunu bilecek kadar biriktirmiş olmalısınız. Tüm bu süreçlerden çıkardığınız, çoğalttığınız değerlerin bir gün yazdıklarınızın içinde öğretme dizgesine kapılmadan, kendiliğinden bir yaşam ve algılama biçimine dönüştüğünü göreceksiniz. Her türlü tüketimin değişik araçlarının kontrol altına aldığı biri olmadan, birilerini öngörülen bu tuzaklara düşürmeden yazmalısınız.

Biriktirdiklerinizin çoğalması, yaşama dönüşmesi; giderek buradan geleceğin kurgulanmasında işlev üstlenmesi; aydınlığın ve gerçekliğin habercisi olmasının ön açısı bir güç olduğunu göreceksiniz. Tüm bu birikimlere; siz de biriktirdiklerinizle olumlu bir biçimde katılarak kendinizin ve yazdıklarınızın yeni, daha ileri bir gerçeklik olduğunun ayırtına varacaksınız.

Gerçek ödülünüz bu olacaktır. Yaşadıklarınıza tanıklık ederek, biriktirdiklerinizi büyük bir değerbilirlikle içinde sizden önceki tüm ustaların yarattıklarına katarak çoğalttığınız zaman, diğer ustalarla olan yoldaşlığınız başlamış demektir.

Bu uzun erimin içinde bir sözcük, bir dize, bir koku, bir tat olarak yaşamanın erincini duyanlardan biri olarak ödülünüzü almış olacaksınız. Siz o büyük insanlığa katılmış olmanın rengi olarak ışıyıp duracaksınız her okuma, her anımsama sonrası.

Kokusu ve renkleri zamana karışmış, zamana katılmış olanların, sürdürülen bu birikimine siz de bir biriktirilen yazar olana dek yazıp duracaksınız.

KAVGADAN KAÇANIN BİLEĞİ KIRILSIN ..... Zafer Temoçin

Tercüman-ı Hakıykat sahibi **Ahmet Mithat Efendi**, 1878 yılında **Vakit** başyazarı **Sait Bey**'le giriştiği kalem kavgasını **"sille, şamar ve iki de baston darbesi"** ile sonlandırır. Dahası gazeteciliği elden bırakmaz ve ertesi gün üç sütunluk ***"Sait Bey'e dayak"*** yazısını kaleme alarak attığı sopanın ayrıntılarını okurlarıyla paylaşır.

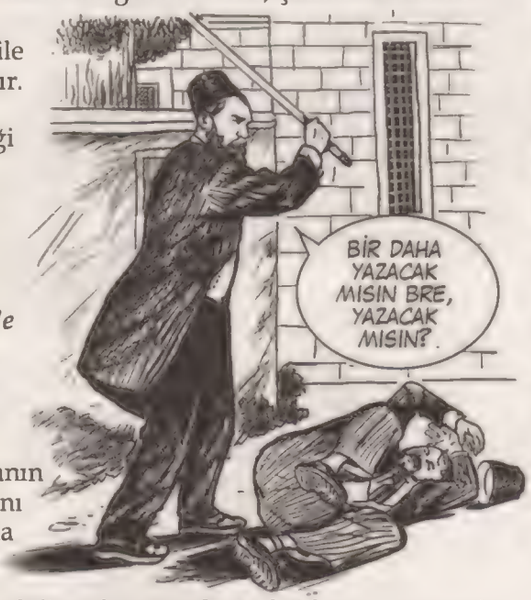

Sonraki kalem kavgalarında dayak pek görülmez ama **küfür, hakaret, tehdit** serbesttir. **Her ideoloji, her yazar, her gazete farklı bir küfürle kodlanır, -hay bir milyon tiraj- okuyucu da bu kodlamalara bayılır.**

Farklı ideoloji ya da gazetelerin değil, aynı gazetenin ortakları arasında bir kalem kavgası vardır ki basın tarihimizde pek üzerinde durulmamıştır.

Babıali 1933 yılı sonbaharında **Vala Nurettin (Va-Nu)** ile **Nizamettin Nazif** 'in yeni bir günlük bir gazete için kolları sıvadıkları haberiyle çalkalanır. İki zıt karakterin yönetimindeki gazetenin imtiyaz sahibi karikatürcü **Ratip Tahir**'dir. Gazete için **'yeni muharrirler, yeni fıkracılar, yeni romancılar, yeni iktisat ve maliye ulemasıyla"** anlaşılır...

Gazete piyasaya çıkar, büyük beğeni toplar ama 20 sayı kadar, hem de sekteli olarak ortada görünüp birden kaybolur. Herkes merak içerisindedir. Bin şükür ki **Sedat Simavi**'nin **Yedigün** dergisi vardır ve sayfalarını kapanan gazetenin ortaklarına açarak işin içyüzünü gözler önüne serer.

Neler anlatmaz ki eski ortaklar...

Sözün özü, bu derin kalem kavgası okuyucunun zihninde **Efendi Babamız** Ahmet Mithat 'ı yardıma çağırır...

Resim Maurits Cornelis Escher

GERÇEĞİ, ÇİLİNGİR GERÇEKÇİLER'İN ELİNDEN KURTARMAK!

Mahir Ergun

Demek ki tüm soruların cevabını bilmenin tek yolu, tüm soruları sormamaktır. Cevabı pek de belli olmayan sorular özgürce sorulduğunda, arayış sonsuza dek, doğuracağı yığınla belirsizlik, yığınla olasılıkla birlikte sürüp gider.

"Düşmanlarımıza karşı onların inkâr ettikleri ana ilkeleri vurgulamamız gerekiyordu ve her zaman, etkileşimde olan diğer elementlerin hakkını verecek zaman, yer ya da fırsat bulamadık. Fakat iş bir tarihsel kesiti ortaya koymaya geldiğinde ki bu artık pratik uygulamaya geçmek anlamına geliyor, burada durum farklıdır, burada hata kabul edilemez. Gelgelelim maalesef insanlar genellikle, ana ilkelerini, üstelik her zaman doğru biçimde dahi olmadan, özümsediklerini düşündükleri andan itibaren yeni bir teoriyi tamamen anladıklarını sanıyorlar ve fazla tartışmadan kabul edebiliyorlar. Son zamanlardaki 'Marksist'lerin çoğunu bu suçlamadan muaf tutamam çünkü en akıl almaz saçmalıklar o çevrede üretiliyor."

Friedrich Engels

İnsanoğlu cevap bulmaya çalışıyor. Düne, bugüne, yarına, etrafını saran maddi gerçekliğe dair sorular soruyor. Fakat cevaplar net olmalıdır. Belirsizlikler, ihtimaller aramıyor insanoğlu. Kavrayış için yöntem, arayışını sürdürebilmek için araçlar aramıyor, cevap arıyor.

Bu aslında hâkimiyetin ilk perdesinin açıldığı andır. Önce bilginin hâkimi olmak istiyor. Sorulabilecek tüm soruların cevabına sahip olmak, evrensel hâkimiyeti hediye edecektir. Bunun için tüm soruların yanıtını içeren formüller, şablonlar, anahtarlar arıyor.

Tanrı mitinde hâkimiyet doruklaşıyor. Tüm soruların cevabını bilen bir tanrısal iktidar... Arayan yolların tamamı ona çıkıyor. Bu iktidarın yeryüzündeki ortakları cevapları bilmektedirler. Fakat tüm formüllerin beklentisi: *Sorulacak sorular sınırlıdır.*

Cevap arayan, fazla sormamalıdır. Anahtar isteyenin, kapıları olmalıdır.

Cevaplarını Tanrı'da bulan, kafası karışık olana soruyor: *"Etrafında gördüğün tüm bu yeryüzünün ortada hiç bir sebep yokken kendiliğinden oluşuverdiğine inanıyor musun?"*

Kadim soru budur, maddi dünyanın kaynağı ne ola?

Dindar sormaya devam ediyor, ama cevabı bellidir. *"Her gün geçtiğin yolda yeni bir bina görseydin, ya da evine döndüğünde eşyalarının yerini değişmiş bulsaydın, bunu kim yaptı diye sormaz mıydın? Mutlaka biri olmalı, derdin değil mi?"*

Cevap geliyor: *O!*

"O halde yeryüzünün kendiliğinden oluşuverdiğine nasıl inanırsın? Bunları O yaratmış olmalı!"

Cevap bulunduğuna göre sorun çözülmüştür. Artık anahtar elimizdedir, tüm kapıları açabiliriz. Fakat Tanrı'nın kendiliğinden oluşuverdiğine nasıl inanalım?

Bu yasak sorudur. Çünkü *"O, ezeli ve ebedidir, varlığı kendindedir. Doğmamış ve doğurmamıştır."*

İktidar, sahibinden bile taviz bekliyor. Hâkimiyet bir yanılsamadan başka bir şey değildir.

Demek ki tüm soruların cevabını bilmenin tek yolu, tüm soruları sormamaktır.

Cevabı pek de belli olmayan sorular özgürce sorulduğunda, arayış sonsuza dek, doğuracağı yığınla belirsizlik, yığınla olasılıkla birlikte sürüp gider.

Gönüllü Kulluğa Eğilim

Özgürce çıkılan bir yolda daha ilk adımda hangi güzergâhın tercih edileceği bile bir dizi belirsizlik içerir. Burada irade devreye giriyor ki sonuçları tamamen tercih yapanın sorumluluğunda olacaktır. İradenin özgürce kullanılması sonu belirsiz yolların getireceği her türden tehlikenin baştan üstlenilmesi anlamına geliyor. Oysa iktidar, belirsizliğin sorumluluğundan kurtarabilir.

Olasılıklar devreye girdiği anda iktidarların yıkılması, hâkimiyetin kaybedilmesi de olası hale geliyor. Küçük bir dünyada huzur bulmak olasıysa, kaos ve yıkım da olasıdır. Ve en önemlisi ölümdür belki. Ölümden sonrasına dair belirsizlik, tüm olasılıkları serbest bırakır ki en korkuncu sonsuz bir boşluk olabilir.

"Olasılık", her zaman tedirgin eder. İnsanoğlu tedirginliğini verip tutsaklık almaya meyyaldir. Huzuru özgürlüğüne değişiyor.

Şu halde dinlerin de, pek çoklarının söylediği gibi bir baskı, bir sindirme aracı değil, pekâlâ bir antlaşma olduğunu söylemek mümkün olabilir. Doğanın sonsuz belirsizliğinden korkmaktansa tek bir acımasız Tanrı'dan korkmak yeğ tutulabilir.

Eğer her şeye rağmen sorgulamak isteyen varsa, ilk adımda tökezleyecektir. Eğer sorgularına net yanıtlar bulamayacaksa nasıl sormalı? Teoriler burada yardımına koşuyor. *"Teori"*de daha önce benzer sorguları yapanların geçtiği yolları görebiliyoruz.

Demek ki teorinin sunacağı şey yalnızca yöntemdir. Arayış deneyimlerini, sorgulamanın farklı ilkelerini görebiliriz teoride. Teoride anahtar arayan, Engels'in işaret ettiği saçmalıklar denizine düşecektir.

Sorularına cevap; kendisine, hâkimiyet olmasa da aidiyet getirecek

bir mezhep arayan, sorgu teorilerini saptıracaktır.

Örneğin Marksizm'de diyalektik materyalizm bulacak ve her fırsatta anahtarını teşhir edecektir: "Biz diyalektik materyalistiz!"

Oysa diyalektik yöntemden habersiz bir maddeci olması mümkün değildir. Maddi gerçekliği kavramaya çalışırken diyalektik yöntemden uzaklaşan, maddeyi statik olarak kavramaya çalışan kimse, maddenin gerçekliğinden uzaklaşıyor idealistleşiyor demektir. Şu halde materyalizmin diyalektiği kapsaması gerekir.

Buna rağmen "Marksist", üstüne bas basa vurgular: "Hayır biz diyalektik materyalistiz!"

Materyalist için başka türlüsünün mümkün olmayacağını söylerseniz size, "vulgar materyalist"lerden söz açacaktır. Oysa "vulgar materyalistler" zaten materyalist değillerdi.

Aslında pek çok "Marksist" için sorun doğanın kavranışından ziyade cemiyet sorunudur. Dindarınkine benzer bir antlaşma peşindedir fakat tuhaf şekilde bu durgun antlaşmayı dinamikliğinden başka hiç bir iddiası olamayan bir teoride aramaktadır.

Ustalarının sözlerini bulundukları yerlerden çıkarıp mekanikleştirir ve bunlarla kilit açmaya çalışır.

Korkunun Akla Ettikleri

Tanrının elinde tuttuğu kaderi de bilime devreder ve sıkı sıkıya bilimsel belirlenimciliğe tutunur. Ölüm sorunu hâlâ orada duruyordur, tanrısal çözüm tercih edilmiyorsa, ölümden sonrasına ilişkin belirsizlik tedirgin etmeyi sürdürüyor demektir, peki ölmemek bir seçenek olabilir mi? Evet, işte anahtar: Bilim er geç ölüme dahi çare bulacaktır.

Belki tüm bunların da etkisiyle Marks'ın kendisi *"Tek bildiğim bir Marksist olmadığımdır,"* diyordu.

İnsanoğlunun bir kaçış yolcusu olduğunu iddia etmek mümkündür. Bugüne dek tüm kitlesel eğilimlerini korkular, kaçış ve uzlaşma belirlemiştir. Kavga, ancak azınlığın derinleştirdiği karşı-gerilimin (*antagonism*) yaygınlaşmasıyla mümkün olabiliyor.

Saint-Simon, bu görevi "avangard"a biçiyordu. Çernişevski, özel insan Rahmetov'u göstermişti bize. Yirminci yüzyıl başında ise "*Leninist öncü*"yle tanışıyoruz.

Diğer yandan kitle eğilimini yine endişe belirliyor: çar mı yoksa Bolşevikler mi daha tercih edilebilir? Hangisinin hâkimiyetini kabullenmek sorumluluktan kurtarır?

Bir zamanlar ormanlardan korkuyordu insanoğlu, Gılgamış onları yerle bir etti. Duvarlar örüldü, şehirler her gün daha fazla yükseliyor. Ve şehirler yükseldikçe doğanın dehşeti daha az, toplumun dehşeti daha çok hissediliyor.

Ölüm bahsi kapandığına göre; ölen bireyden ziyade yaşayan toplumun nereye gideceği sorusu sık sık kendini gösteriyor, oysa burada da cevap bulmak imkânsızdır.

Diğer yandan geçmişin buluntuları bir yerlerde sayfa aralarına gizlenmiş, cezp edici bekleyişlerini sürdürürler.

Bu yüzden güncel bir olayı hemen daha önce yaşanmış bir başkasıyla benzeştirerek tanımlamaya çalışıyoruz. Aynı olay ikinci kez yaşanıyorsa, aynı ya da en azından benzer sonuçlara gebedir. "*Ne olacak şimdi?*" sorusuna cevap bulmak o zaman gayet basit olabilir.

Regis Debray, *"İçinde yaşadığımız gün içinde hiçbir zaman çağdaş olamıyoruz,"* diyor. *"Tarih kılık değiştirerek ilerler; sahnede daima bir önceki perdenin maskesiyle görünür ve biz oyunun anlamını kaybetmeye yatkınızdır. Perdenin her kalkışında devamlılığın yeniden kurulması gerekir. Suç tabii tarihte değil, geçmişte edinilen anı ve imajlarla bulanmış olan görüşümüzdedir."*

Gözlemlerden sonuçlar çıkarılabilir elbette fakat gözlenen bir olgunun aynı saflığıyla tekrar gerçekleşmeyeceği dikkate alındığı ölçüde. Bu da gözlemci ve gözlem arasındaki birbirini tamamlayan ilişki ve birbirleri üzerindeki etki dikkate alındığı sürece olabilir. Yani gözlem arayışın bir parçasıdır.

Gelgelelim somut cevapları, tartışmaya mahal olmayan kaynaklardan bulmaya çalışırken bu gerçeklik göz ardı edilir ki bu da diyalektik kavrayışın inkârı anlamına geliyor. Debray şöyle devam ediyor: *"(...) aydın, hâlihazır durumu önceden edinilmiş ideolojik yapılar yoluyla kavramaya çalışacak ve adeta kitap sayfaları içinde yaşayacaktır. Mevcut kaynaklarla yetinme ya da yenilerini bulma hususunda sıkıştığı zaman ani ve gözü pek kararlar verme hususunda başkalarından daha az muktedir olacaktır. Zaten bildiğini sandığı için daha yavaş öğrenecek ve esnekliği daha az olacaktır."*

Sonuçta somut olgulara, kimin ne dediğini söyleyerek çözümler arayan bir yaklaşım egemen oluyor. Kitap sayfalarına kristal küresine bakan bir falcı edasıyla eğilen bu aydın tipi, "*cevapların efendisi*" olmaktan başka bir amaç güdemez.

Oysa kitaplarda aranan cevaplar verildiği andan itibaren zaten soruyu değiştirmişlerdir. Özellikle mesele toplumsal mücadeleyse, öznelerin iradesi gereği, aynı soru tekrar sorulamaz.

Resim: Maurits Cornelis Escher

"Olasılık", her zaman tedirgin eder. İnsanoğlu tedirginliğini verip tutsaklık almaya meyyaldir. Huzuru özgürlüğüne değişiyor. Şu halde dinlerin de, pek çoklarının söylediği gibi bir baskı, bir sindirme aracı değil, pekâlâ bir antlaşma olduğunu söylemek mümkün olabilir. Doğanın sonsuz belirsizliğinden korkmaktansa tek bir acımasız Tanrı'dan korkmak yeğ tutulabilir.

Örneğin Komünist Parti Manifestosu yazılıp yayımlandığı anda dünya proletaryasına olduğu kadar burjuvaziye de yol göstermiş olur. Ve Manifesto'da verilen cevapların doğru olmaması için burjuvazinin ilk yapacağı soruyu değiştirmek olacaktır.

Yani henüz Komünist Parti Manifestosu yayımlanmamış bir dünyanın toplumsal gerçekliğiyle, yayımlandıktan sonraki dünyanın toplumsal gerçekliği arasında artık fark vardır. Dolayısıyla yayımlanan her bildiri aslında açıkladığı somut durumu bir ölçüde değiştirir. Diyalektik yöntem tam da burada karşımıza çıkıyor, her an oluşan yeni denge durumunu tekrar sorguya çekmek gerekir.

Anahtar Arayan Düşünüş

Fakat tüm kapıları açacak anahtarın peşinde koşan, "Biz tarihsel materyalistiz!" dediği andan itibaren tarihin tüm sırlarını çözüvermiş olur. Ona göre toplumlar tarihi tekâmül halindedir. Bilimin er geç ölüme çare bulacağı gibi toplumsal yapı da er geç sosyalizme varacaktır. Geri kalanı teferruattan ibarettir.

Sosyalizmin ne biçim bir şey olduğu da çok önemli değildir, tüm sorunların çözüleceği, tüm soruların cevap bulacağı koşulları oluşturacak olması yeterlidir. Böylece yeryüzü cenneti imgeleri etrafa saçılmaya başlar.

Engels, *Volks-Tribüne*'de "gelecek toplumda ürünlerin bölüşümü" üzerine yapılan bir tartışmadan duyduğu şaşkınlığı belirtiyor:

"Tartışmaya katılan herkes 'sosyalist toplum'u sürekli değişip ilerleyen bir şey gibi değil de hiç değişmemek üzere saptanmış bir bölüşüm yöntemi olan bir şey gibi tanımlıyordu."

Bu tartışmaya katılanlar sorunu güya "materyalist biçimde" ele almaktalar imiş. Engels şöyle devam ediyor:

"Genellikle, 'materyalist' sözcüğü, Almanya'daki genç yazarların birçoğuna, ayrıca inceleme yapmadan herhangi bir şeyin ve her şeyin etiketlenmesine yarayan önemsiz bir deyim gibi hizmet ediyor; yani bu etiketi yapıştırıp sorunu kapanmış sayıyorlar."

Doğal olarak... Çünkü evrensel anahtar bu etikettedir. Yeter ki açılacak kapı bulunsun.

Burada sorun bu evrensel çilingirlerin varlığı değil, bu etiketlerin maddecilik, dahası ihtilalcılık adına yapıştırılıyor olmasıdır. Böylece "Marksist" çevrelerin çoğu en akıl almaz saçmalıkların üretildiği yerler haline geliyor.

Bu saçmalıkların estetik bir yansıması da var doğal olarak. "Gerçekçi" sanattan başkasına metelik verilmiyor. İyi ama her sorunun cevabını bilen birinde gerçeklik algısı nasıl oluşacak ki estetize edilip aktarılsın?

Cevap bulmanın tek yolunun etkileşimin inkârından, gerçekliğin tamamen statikleştirilmesinden geçtiğini söylemiştik, bu da ortada bir gerçeklik kalmamasına yol açacaktır.

O halde tüm cevapları cebinde taşıyan anlatıcı kesinlikle gerçekten söz ediyor olamaz. Anlatısını anahtarını çevirerek yapıyor.

Statüko kısırlaştırır. Artık akıl almaz saçmalıklar dahi üretemiyor. Tüm saçmalıklarını tahmin edebiliyoruz. Demek ki teoriye ihtiyaç kendini yeniden dayatıyor. Yeni yöntemler bulmalıyız. Gerçeği "gerçekçi"lerin elinden kurtarmak gerek.

---

1 Letter to Joseph Bloch in Königsberg, Friedrich Engels, London, September 21, 1890, (Königsberg'deki Joseph Bloch'a Mektup, Londra, 21 Eylül 1890) çev. M.E.

2. Aktaran Friedrich Engels. Bkz. Berlin'deki Conrad Schmidt'e Mektup, Londra, 5 Ağustos 1890, Tarihsel Materyalizm Üzerine Mektuplar 1890-1894, çev. Öner Ünalan. Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2000

3. Devrimde Devrim (Latin Amerika'da Silahlı ve Politik Mücadele), Regis Debray, çev. R. Güngör, Toplum Yayınları, Ankara 1967

4. Ibidem

5. Berlin'deki Conrad Schmidt'e Mektup, Friedrich Engels, Londra, 5 Ağustos 1890, Tarihsel Materyalizm Üzerine Mektuplar 1890-1894, çev. Öner Ünalan, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2000

6. Ibidem

"BU ÇİZİMDEKİ YAZARI TANIYAMADIM"

Abdulkadir Elçioğlu

"Sait Faik'ten Kafka'ya" sergisindeki yazarların seçimi benim okuduğum, etkilendiğim yazarlardan oluşsa da hepsinin buluştuğu nokta Türk ve Dünya aydınlanmasıydı. Hem bizim hem de yaşadığımız yerkürenin şu an çok ihtiyacı olan şey, o yazarlarda buluşuyordu.

Sergide yer alan çizimlerdeki yazarlarla ilgili izleyenlerle sık sık sohbet etme imkânı buldum. Açıkçası her bir yazar portresi üzerine yorumlar ve sorular geliyordu ama bir tanesi için sorulan soru hep aynıydı: "Bu çizimdeki yazarı tanıyamadım" ya da"Enver Gökçe kim?"

Geçtiğimiz yıl İstanbul ve takibinde de Ankara'da olmak üzere "Sait Faik'ten Kafka'ya" isimli sergimi açtım. Bu sergi edebiyatçıların portre karikatürlerinden oluşuyordu. Bu kapsamda bir sergi oluşturmak benim için uzun uzun tasarlanmış bir şey değildi. Zaman içinde dinlediğim müzikleri icra edenlerin suretlerini kâğıda çizmek gibi bir alışkanlığım vardı. Bu sonralarda okuduğum kitapların yazarlarını da çizmeye dönüştü. İşte böylece elimde biriken çizimler de böylesi bir sergiye malzeme oluşturdu.

Bu sergiyi açmadan önce dostlarıma çizimleri gösterdiğimde bir çoğunun sevdiği yazarların suretini bilmediklerini fark ettim. Bu gayet doğaldı, zira bu yazarlar bir pop ya da sinema yıldızı gibi imajlarıyla değil yazdıklarıyla tanınıyordu. Sergilenirken çizimlerde o yazarların düşünsel evreni de yansıdığı için tanınmaları kolaylaşıyordu. Sergide her bir portrenin yanında ismi de yazıyordu zaten. "Sait Faik'ten Kafka'ya" sergisi boyunca galeride bulunmaya gayret ettim. Böylece izlemeye gelenlerle sohbet etme imkânı buldum. Bu izlenimlerden sonra birçok kişinin o yazarları ismini okumadan tanıdığını gördüm.

"Sait Faik'ten Kafka'ya" sergisindeki yazarların seçimi benim okuduğum, etkilendiğim yazarlardan oluşsa da hepsinin buluştuğu nokta Türk ve Dünya aydınlanmasıydı. Hem bizim hem de yaşadığımız yerkürenin şu an çok ihtiyacı olan şey, o yazarlarda buluşuyordu. Sergide yer alan çizimlerdeki yazarlarla ilgili izleyenlerle sık sık sohbet etme imkânı buldum. Açıkçası her bir yazar portresi üzerine yorumlar ve sorular geliyordu ama bir tanesi için sorulan soru hep aynıydı:

"Bu çizimdeki yazarı tanıyamadım"

ya da

"Enver Gökçe kim?"

Bu ismi gençlerin bilmemesi normaldi ama 80 öncesinin fırtınalı politik ortamında yaşamış 'eski tüfekler'in de sorması beni şaşırtıyordu. Ben bu sorulara karşılık olarak, "Hani Ahmet Kaya'nın 'Gayri Gider Oldum' şarkısı var ya..." der demez karşımdaki sözümü keserek, "Ay bilmez miyim, o şarkıyı çok severim" diyordu ve ben de hemen " işte o şarkı Enver Gökçe'nin şiirinden yapılmıştır," diye yapıştırıyordum.

Doğruyu Ararken Yanlışa Yakalanmak

Enver Gökçe'nin asıl adı "Hastir Lan" olan o şiirindeki, "Kovulmuşum / Siktir çekilmişim yani / Kendi öz yurdumda / Bir meri keklik gibi çeker giderim." diye yazılan son bölüm ve Ahmet Kaya'nın bunu besteleyip, okuması birçok kişi için Kürt sorunu için yazılmış bir şiir gibi gelebilecekti. Oysa ki Gökçe bir sınıf şairiydi ve tüm yaşamını işçi sınıfının mücadelesine adamış, sosyalist bir şairimizdi. Bu şiirin yazılma nedenini anlatan bir yazı Oda TV'nin sitesinde "Bu şarkı Kürtler için yazılmadı!" başlığı ile 13 Aralık 2007 tarihinde yayınlanmıştı. Şimdi o yazıdan bir bölüme yer verelim:

"Yukarıdaki dizeleri biz Ahmet Kaya'nın ünlü şarkısından tanıyoruz. Bu şarkının sözleri ise ünlü şair Enver Gökçe'ye ait. 1980 yılında bir edebiyat dergisinde yayımladığı bu şiirin gerçek öyküsü bambaşka. Türkçe şiirde 1940 kuşağı ya da 'Acılı Kuşak' olarak anılan toplumcu şairlerin önde gelen temsilcile-

TURAN EMEKSİZ

Bir yürüyüş eylediler sabahtan
Ilgıt ılgıt kan gider loy loy!
Dayan dizlerim dayan!
Ağla gözlerim ağla!
Namlu puşt olmuş, atayağı puşt.
Yine düşman elindeydi vatan
Bir oğul çıktı Malatya'dan:
Anası Yılmaz çağırırdı
Haram süt emmemisti anadan.
Ve Beyazıt derler bir büyük alan
Düşman sarmıştı sağı solu
Düşman çok, cephane yoktu.
Yetişmemişti daha Cemal Paşa kolu
Amandı el aman!
Tank paletleriydi alanda dönen
Kusan namlularda, kalleş ölümcül
Ve vuran ve kıran ve haykıran
Malatyalı şöyle baktı bir
Ana baba günüydü herhal
Her yönde toz duman!
Vay anam vay!
Bu belalı başınan
Kime ne diyem
Kime ne diyem
Nerelere gidem
Ya derdime derman
Ya katlime ferman!
Başı daralınca Yılmaz'ın
Baktı atacak taşı yoktu
Baktı eli durmuş, ayağı durmuştu
Vurulmuştu.
Çıkardı yüreğini kan içinde
Çarptı kötünün kafasına
Hay bu nasıl devran?
28
Nisandı
Yavri
Hey!
Ham
Meyveyi
Kopardılar
Dalından.

Enver Gökçe'nin kitapları

- Dost Dost İlle Kavga (1973)
- Pançerler Üstümüze Kalkarlar (1977)
- Eğin Türküleri (1982, DTCF bitirme tezi, ölümünden sonra)
- Enver Gökçe Yaşamı ve Bütün Şiirleri (1981, ölümünden sonra)

Çeviri
- Pablo Neruda - Şiirler (1971)

Ahmet Kaya'nın bestelediği Enver Gökçe şiiri sadece "Gayri Gider Oldum" değildi. "Katlime Ferman" ve "Meri Kekliğim" şarkıları da şairimizin yapıtlarındandır. "Katlime Ferman" adıyla bilinen şarkının şiirinin asıl ismi "Turan Emeksiz"dir ve 27 Mayıs öncesinde (28 Nisan 1960) İstanbul Üniversitesi'nde Demokrat Parti iktidarının baskıcı politikalarına karşı yapılan mitingde polis kurşunuyla katledilen Turan Emeksiz anısına yazılmış bir şiirdir.

rinden biridir Enver Gökçe. O dönemde şairimiz hapishanede uzun yıllar kalmış. Sağlığı da iyice bozulmuş. Tedavi için yurtdışına gitmiş. Hastalığı ilerlediği bir aşamada bir rivayete göre evde eşi ile tartışır. Eşi artık ona bakmaktan bıkmıştır. Uzun bir kavganın ardından Enver Gökçe'yi evden atar. Artık istenmeyen bir adamdır o. Ve kalemi eline alır, yıllar sonra da Ahmet Kaya tarafından da bestelenecek olan o unutulmayan şiirini yazar. Daha sonra Enver Gökçe Ankara Seyran Bağları huzurevine yerleşir ve geriye acılı ve sürgün günlerinden bu şiir ve bu şarkı kalır."

Bir yanlışı düzeltemeye çalışırken daha büyük yanlışlık yapmak bize özgü bir şey herhalde. Enver Gökçe hiç evlenmediği gibi tedavi için yurtdışına da gitmedi. Bu şiiri olmayan karısına sitem etmek için değil, halktan yana politik mücadeleye girdiği, işçi sınıfını savunan şiirler yazdığı için uğradığı kovuşturmalara, işkencelere, hapislere, işsizliklere, yoksulluklara karşı duygusunu ortaya koymak için yazmıştı. Gerçekten de tarifsiz acılar içinde geçen bir yaşamı olmuştu.

Turan Emeksiz İçin Yazılan Şiir

Ahmet Kaya'nın bestelediği Enver Gökçe şiiri sadece "Gayri Gider Oldum" değildi. "Katlime Ferman" ve "Meri Kekliğim" şarkıları da şairimizin yapıtlarındandır. "Katlime Ferman" adıyla bilinen şarkının şiirinin asıl ismi "Turan Emeksiz"dir ve 27 Mayıs öncesinde (28 Nisan 1960) İstanbul Üniversitesi'nde Demokrat Parti iktidarının baskıcı politikalarına karşı yapılan mitingde polis kurşunuyla katledilen Turan Emeksiz anısına yazılmış bir şiirdir. Ahmet Kaya ilk konserlerinde bu şarkıyı okumadan önce üzerine basa basa "Turan Emeksiz" vurgusu yapsa da zaman içinde popüler kültür bunu eritecekti. Gene aynı şekilde Kore Savaşı ile ABD emperyalizmine tutsak edilmemizi anlatan "Meri Kekliğim" şiiri de popüler kültürün değirmeninde öğütülüp, başkalaşacaktı.

Müzik hayatının en başında Ahmet Kaya'nın Enver Gökçe şiirlerini seçmesi elbette ki onu başkalaştırmak için değildi, hatta şairin sınıfsal bakışından dolayıydı. Ancak seksenlerin ikinci yarısına doğru gelişen "özgün müzik" tavrı böyle bir ivmeyi hızlandırıyordu. 1970'lerin "Devrimci Müzik" tavrı biraz "arabesk" sosuyla karışınca işin rengi değişiyor ve bundan da nasibini en fazla şairlerimiz alarak, yapıtları aslından uzak imajlara bürünüyordu. Aynı dönemde Sadık Gürbüz de Enver Gökçe'nin "Görüş Günü" şiirini "pre - özgün müzik"

MERİ KEKLİĞİM

Bir Meri Kekliğim
Elde Yeter
Catal Çektiğim
Bir Yol
Elde Parası
Dehre Veremedim
Dalar Diye
Dikenlerin Su
Kengerlerin Dağları
Peşinde Bana
Kaderimmiş Açtırdılar
Söğerim Su
Oy Yolları
Meri Bana
Kekliğim Haciğlere
Yeter Gitti
Çektiğim Suna
Gibi

Dut Keçim
Kurusu İneğim
Süpürge Meri
Tohumu Kekliğim
Yediğimiz Kore
Ve Dağlarında
Bir Tabakam
Godik Kaldı
Arpa Mapus
İçin Damlarında
Sivas Özgürlüğüm
Kapılarından Hey
Geri Meri
Çevrildiğimiz Kekliğim
Günleri Yeter
Defledik Çektiğin.

tarzıyla seslendirmişti ama asıl niteliğinden kopmamıştı.

Bütün bunları yazdığım için aklınıza 1970'lerdeki "Devrimci müzik sazla yapılır, gitar falan gibi enstrümanlar yozlaştırır" gibisinden görüşlerden taraf olduğum sanılmasın. Benim derdim o günlerin alaturka liberal Özalizm rüzgârlarında her şeyin başkalaştığı, özünden koparıldığı bir dönemi vurgulamak. Ölümünden 37 yıl sonra Enver Gökçe'nin hafızalarımızdan kazınması da biraz bu yüzden değil mi?

Benim de Enver Gökçe ile tanışmam gene bir şirinin bestelenmiş haliyle oldu. 1976 yılında çıkan Selda'nın "Vurulduk Ey Halkım" LP (uzunçalar) plağında yer alan "Gezden, Gözden, Arpacıktan" şarkısı Gökçe'nin "Dost" şiirinden bestelenmişti. Bu uzun bir şiirdi ve Selda'nın bestesiyle benim gibi 14 yaşında sola meyil etmiş bir yeni yetmenin aklını başından almıştı. Bu etkinin ardından Enver Gökçe'nin şiir kitaplarını okuyup, hatim edecektim. "Gel günlerim gel de dol.... Düşmanlar selam ister ...Gözden, gezden, arpacıktan" diyen "Dost" şiiri her ne kadar bana tedirgin edici gelse de işçi sınıfının sert yaşamını, mücadelesini yalınlıkla vermesi ilgimi palazlandırıyordu. Şiirleri bana ilk anda Nâzım Hikmet'in "Makinalaşmak" şiiri gibi şaşırtıcı geldi. Daha sonrasında ise mücadelesini ettiğim ama yaşamlarını yeterince bilmediğim işçilerin dünyasına giriyordum. O ilk Enver Gökçe şiirlerini okuduğum günlerden bu yana neredeyse yarım asır geçmiş, bugün bu yazıyı yazarken o şiirlere tekrar baktığımda etkisinin bir damla olsun eksilmediğini gördüm.

Anadolu Kökenli İki Şair

O dönemlerde itiraf etmeliyim ki toplumcu gerçekçi edebiyatın köy anlatımları bana sıkıcı geliyordu. Çünkü bir kentli olarak Nâzım Hikmet ilgimi daha çok çekiyordu. İşte bu sırada Anadolu kökenli iki şair ilgi alanıma girecekti. Bunlardan biri Hasan Hüseyin Korkmazgil'di, diğeri de Enver Gökçe. Onlarla kentte yaşayan işçi sınıfı edebiyatın ön safına oturuyordu. Hele ki Gökçe'nin şiirlerine makineler, rotatifler, mücadelenin üzerine sürülen panzerler olanca canlılığıyla süslemesiz otururken şiirin biçimsel estetiği de eksik edilmiyordu.

Mapusluk, sürgünler ve işsiz bırakılma Enver Gökçe'nin hayatını kapladı. En sonunda evsiz de kalan şair 1981 yılında son nefesini huzurevinde verdi. Hücrede kaldığı günlerde yakalandığı hastalık yakasını bırakmamıştı. Ağır hastaydı, tedavi için yurtdışına çıkması gerekiyordu ama dönem 12 Eylül Faşizmi günleriydi ve toplumcu gerçekçi edebiyatın sınıf şairi böylece veda etti. 12 Eylül onu hapse atamadı ama yarattığı 'karşı - devrim' rüzgârında başkalaştırıp, unutturdu. Gökçe'nin kitaplarını yazının sonunda not düşeceğim ama bulur musunuz, bilemem. Zira o rüzgâr onları da savurarak yok etti. Zaten bu şairin başına ilk defa da gelmiyordu. 1952 yılında yapılan TKP Tevkifatı'nda tutuklanacak ve 7 yıl hapis yatacaktı. Şair o dönemde "Yusuf ile Balaban" isimli destanı yazar. Hapisten bunları dışarıya ulaştırır. Ama mahkûmiyeti bittiğinde bu şiirlerin kaybolduğunu öğrenir. İşte o destandan kala kala sadece 4 şiir kalmıştı.

TEPEDE SOLO

Celal İlhan

Olur olmaz zamanda, onu dağlara süren içindeki ateşe karşın, dağlara olduğu gibi denize de mesafeli durmak zorundaydı. Tepelerin, hiç de güvenli alanlar olmadığını söyleyen iç sesini, eşinin, "kendini delikanlı sanmaktan vazgeç artık, başına bir iş açacaksın" yollu uyarmalarını çok sık duyar olmuştu.

Erkenciydi. Serinlikte kıyıya indi.

Denizin durgunluğuna bakarak, "Tüm gün esen poyrazla vuruşmaktan, bizim gibi yorulup uykuya varmış belli" diye mırıldandı. Kıyı boyunca, pabuçlarını ıslatmamaya özen göstererek yürüdü. Henüz yazlığına gelmemiş bir arkadaşının, yol üstündeki evine uğrayıp bahçesini gözden geçirdi. Kızarmış bir domatesi koparıp ağız tadıyla yedi.

Yönünü tepelere, zeytinliklere çevirdi. Karşısında, daha önce çıktığı, minyatür kale görünümlü küçük bir tepe yükseliyordu. Önce, zeytin bahçelerinden geçerek Edremit Körfezi'ne kuşgözüyle bakan bu tepeye çıkmalıydı.

***

Dorukta saatına baktı, kırk beş dakika yetmişti.

Tepede, körfezin güzelliğine yine hayran kaldı. Yeşillikler içinde görkemli bir göl görünümdeydi körfez. Buraya ulaşmak için verdiği emeğe değiyordu gördükleri. Art arda aldığı derin soluklarla ciğerlerine oksijen doldurdu.

Oksijen ve güzellik gözesi Kaz Dağları, her mevsim olağanüstüydü.

Zeytinlikler arasına serpilmiş, sahiplerinden çok yemişlerini ona sunan incir ağaçlarıyla şakalaştı. Meyveleri olgunlaştığı zaman yeniden görüşeceklerini söyledi onlara.

Yol boyu, her koşulda yaşamayı bilen kapari bitkisinin dikenlerine aldırmadan okşadı onları. Başparmağına gömülüp kanatan kapariye darılmadı bile.

Eve döndüğünde saat 08 idi.

Yürüyüş sırasında bir üst tepeyi gözüne kestirmişti.

"Yarın, değilse öbür gün ama mutlaka" dedi.

***

Üstüne bir gömlek, kısa pantolon, spor ayakkabı ve yaz şapkasından başka şey almamıştı. Dayanmak, dere tepe itle uğursuzla, yılanla çıyanla karşılaşma olasılığına karşı korunmak için sağlam bir de sopa.

Gerisi; yüreği, gözü, gönlü çevresine açık, bakarak değil görerek habire yürümekti.

Durup dinlenmeyi düşünmüyor-

du.

Alnında biriken teri silmek için birkaç dakikayı geçmemeliydi duruşları.

Kararlıydı, ottur çöptür, çalı çırpıdır, engel tanımayacak, üstünden atlayamıyorsa arkadan dolaşacak ama durmayacak, sıcak bastırmadan amacına ulaşacaktı.

Dünkü tepe, bugünkü çıktığının yavrusu sayılırdı.

Burada tepeler, toprak yığını olmaktan çok kayaların kümelendiği yüksekliklerdi.

Acı tatlı deneylerinden biliyordu ki dorukta dolaşmak, oraya ulaşmaktan daha zor, daha tehlikeliydi.

Bu kez denize göz ucuyla bile bakmadan çıktı yola.

Baksa, kolay olana yönelip mavi sulara atabilirdi kendini. Sabahları, çoklukla dalgalı, serin olsa da durgun, ılık ve çekici de olabiliyordu deniz.

Olur olmaz zamanda, onu dağlara süren içindeki ateşe karşın, dağlara olduğu gibi denize de mesafeli durmak zorundaydı. Tepelerin, hiç de güvenli alanlar olmadığını söyleyen iç sesini, eşinin, "kendini delikanlı sanmaktan vazgeç artık, başına bir iş açacaksın" yollu uyarmalarını çok sık duyar olmuştu.

Doğayla iç içe olmak güzeldi; özgürce dolaşmak, öpüşmek, koklaşmak ama doğru zamanda ve uygun koşullarda. Yanlış yapılırsa, bedeli ağır olabiliyordu.

Sabah dinginliğiyle 15 dakikalık hızlı bir yürüyüş sonunda, asfalt yolu tüketti. Toprak yola çıkmasıyla içinin ferahladığını, ayaklarının yere başka türlü bastığını duyumsadı. "İleri yaşıma karşın dağa bayıra azalmayan tutkum, 15 yaşıma değin asfalt yola ayak basmamış olmamla, kırda bayırda geçen çocukluğumun izleriyle ilgilidir sanırım" diye mırıldandı.

İki yanı genç, yaşlı, çok yaşlı zeytin ağaçlarıyla doluydu. Denizden beri uğuldayan rüzgârın sesi ve orman müzisyenleri cırcır böceklerinin dinmeyen çığlıklarıyla baş başaydı şimdi. Yürüdükçe, yükseldikçe zeytin ağaçlarının gençleştiği dikkatini çekti. Kimi tarlalar sürülüp temizlenmiş, kimileri ot çöp içinde mahzun bırakılmıştı. Köylünün bu tarlaları böyle mahzun bırakmayacağını, zeytinliğin bir varsıl tarafından kapatılıp, arsa olarak değerlenmesini beklediğini düşündü.

Yol boyunca ne bir tarla sıçanı, ne bir kaplumbağa, ne de kuş sesi duyabilmişti.

Bir kaç yıl öncesinde yine bu yollarda sincaplarla, gelinciklerle, kirpi ve kaplumbağalarla, bir keresinde de hatırı sayılır uzunlukta yeşil bir yılanla karşılaştığını anımsadı. Doğanın kısa sürede nasıl bu denli yoksullaşabildiğini düşündü, nedenlerini bulmaya çalıştı bir süre.

Rengârenk bir ağaçkakanın yol kenarındaki çalılıktan fırlaması irkilmesine neden oldu. Ağaçkakan bayıra aşağı uçmuyor kayıyordu sanki. Zeytin ağaçlarının hemen üstünden, kanatlarını bir yumup bir açarak kısa sürede gözden yitivermişti. İlk andaki şaşkınlığı geçince içi sevinçle doldu. Doğa direniyor, kıyımlara boyun eğmiyor diye düşünmesine neden oldu bu küçük ağaçkakan. Birkaç yüz metre sonra daha da gönenip duygusallaşmasına neden olacaktı gördükleri.

Yürümeyi sürdürdü.

Anayurdu, ağaçtan, ormandan, yeşillikten yeterince nasibini almamış kıraç Orta Anadolu topraklarıydı.

Sabahın köründe, karnını doyurmaktan sorumlu olduğu camız (manda), sığır, sıpayla cılgalarda -patikalarda alırlardı soluğu. Açık tutmakta zorlandıkları, uyku akan gözleriyle tökezlenerek otlaklara ulaşmaya çalışırlardı. "Hayvanlarımız kurumuş, yere yapışmış otları biteviye kemirirken, onlara bol yeşil otlu alanlar bulamamanın acısı otururdu küçücük yüreğimize" diye düşündü. İçi acıdı.

Güçlü bir poyraz, deniziyle ağacıyla günlerdir havalandırıyordu körfezi. Zeytin ağaçları yerlere değin eğilerek selamlıyordu onu. Bu da onları... "Doğanın, çevremizin insanlar tarafından, varsıllaşmak avuntusuyla yoksullaştırıldığı kesin" dedi. Sayısız cırcır böceğinin biteviye cırlaması, önünden, yanından havalanan bir iki kuşun kanat çırpmasıyla, her koşulda yaşama tutunabilen kapari bitkisinin hüzünlü çiçekleriyle unutturulabilecek bir yoksulluk değildi bu.

Neyse ki keskin bir bükü dönünce, yaklaşık yirmi metre ötede gördüğü parlayan su kovası, daha önce görüp irkildiği ağaçkakanın ani çıkışından sonra ikinci kez şaşırttı onu.

Dağ başında, yolun ortasında, kulpuna ip bağlanmış bir kova duruyordu. Hain bir tuzakla karşı karşıya olabileceğini düşünerek kaygıyla yaklaştı kovaya. Kovanın ipi iki adım ötedeki zeytin ağacının köküne bağlanmıştı.

Yolun sağında ağzı kapaksız küçük bir kuyu görünüyordu.

Gördüklerinin tuzakla ilgisi olamazdı.

Kim yapmışsa, hangi amaçla kazmışsa kazsın, düpedüz bir insanlık anıtıydı bu kuyu. Kuyunun üç adım ötesinde, hayvanlar susuzluğunu

gidersin, kavrulmaktan kurtulsun diye plastik bidonlardan iki oluk yapıp bırakmışlardı. İnsan olmaktan onur duyduğu andı o an.

Hemcinsinden umut kesmenin yanlışlığını ta yüreğinde hissetti.

Duyduğu hoşnutluğunun tadını çıkarmalıydı. Bir keseğin üstüne oturdu. İçi dışı aydınlandı.

Kuyudan su çekmenin sevinci, kendini kuşlar gibi hafif hissetmesine neden oldu.

Bir, iki, üç, dört kova art arda çekip kurumaya başlamış olukları tepeleme doldurdu.

Yüreğinin soğuduğunu hissediyor, içmeden kanmanın ne demek olduğunu düşünüyordu.

Kovada kalan suyla yüzünü yıkayıp yönünü tepeye çevirdi yeniden.

Varacağı yere yaklaştığını, yorgunluğunu unutarak coşkuyla duyumsadı.

Bu yükseklikte, zeytin ağaçları daha genç, daha sağlıklı ve verimli görünüyordu. Acı meyveleri sabırla büyüyecek, olgunlaşacak sofraları şenlendirecekti.

Ağaçların dipleri temizlenip sürülmüştü. Zeminin yumuşatılmış olması yürüyüşünü kolaylaştırmıyordu. Ayakkabılarının içine toprak doluyordu. Yine de doğrudan tepeye yönelmiyor daha çok ağaca dokunabilmek için bir onu, bir ötekini okşayarak sürdürüyordu yolculuğunu.

Deneyimlerinden biliyordu ki doruk yakınlarına, 50-60 metrelik bir bölüme ağaç dikilemiyor ya da dikilmiyordu. Özgürce serpilmiş, aralarında yürümenin olanaksız olduğu, ağaç ve bitki örtüsü bir arada sarmaş dolaştı, bu yükseklikte.

"Köylümüz, üreticimiz doruklaın bu eski yasasına boyun eğmiş görünüyorlar" diye mırıldandı.

Fundalık, dokunulmazlığını, masumiyetini bozmak isteyen kim olursa olsun öpüp ısırmakta kararlıydı. Tüm güçlüğüne karşın kırıp dökerek, utanarak yürüyordu çalılığın üstüne.

Öpülüyor, ısırılıyordu doğalıkla. Kimi zaman tıkanıyordu önü.

"İlla ki bir geçit bulunuyor kendini yoluna adamışlar için" dedi.

Kayalardaydı şimdi:

Önünde uzanan yeşil zeytinlikler, ışıltıların oynaştığı mavi deniz uçkunlaştırmış, büyülemişti onu. "Aşağıdan yukarı bakılınca biz yazlıkçılar, doğaya verdiğimiz zararı tüm açıklığıyla göremiyoruz" diye düşündü. Yukarıdan aşağı öyle değildi. İşgal güçlerinin mazlum bir ülkenin topraklarına saldırısını andıran bir hoyratlık, şamar gibi indi yüzüne.

Kendiyle konuşması bazen mırıltılarla bazen yüreğiyle sürüyordu. "Zeytinlikler tepelerin doruklarına doğru çekilirken yazlıklar, yeşili kurutup, silip süpürerek dalga dalga ilerliyor" dedi.

Karadeniz Bölgesi'nde gün gün gelişen doğa kıyımına karşı halk direnişleri geldi usuna, umutlandı.

Şimdi yağmurla, yelle, fırtınayla biçimlenmiş, görmüş geçirmiş, bulutlarla ıslak öpüşmüş kayalarla yüz yüzeydi. Uzaktan bakıldığında içinizde korku ve saygı uyandıran, "Ah şunların tepesine çıkıp bir oturabilsem, başka şey istemem" dediğiniz sarp kayalıklarla.

En uç noktasına değin çıkıp oturmaktan başka şeyle ilgilenmiyordu.

Ayağının tökezlemesiyle sendeledi, savrulmadan kendini bıraktı kayaların üstüne. Şortu yırtılmış, hafifçe bacağı sıyrılmıştı.

Bir süre dinlendi. Aşağıda karar verdiği konserine başlamak için boğazını temizledi. Yanında getirdiği şişeden bir yudum su içti.

"Heeey aşağıdakiler, dinleyin beni, yüreğinizle dinleyin. Şarkılarımı sizler için söylüyorum. Gönül gözünüzü açın, günlük kaygıların sizi tüketmesine izin vermeyin. Aşamadığınız sorunlarınız olabilir, unutmayın ki sizi sağaltabilecek eller doğanınkilerdir. Onun kucağına atın kendinizi." Fazla uzattığını düşünerek nutkunu bitirdi.

Açılış yapacağı şarkı konusunda ikilem yaşamadı.

Kaz Dağları üstünde kümeleşen, kaynayan karabulutlar ıslak ıslak "bizi söyle ne olur" der gibi bakıyorlardı.

Onları kıramazdı:

"Kara bulutları kaldır aradan
Beri gel gönlüme çağlayanım gel / ..."

Ardından,

"Dumanlı Başları göklere ermiş
Yedi renk üstüne hareli dağlar / ..."

Dinleyenlerinin sessiz sonsuzluğu karşısında söyledikçe coştu, coştukça söyledi.

Bir türküyle bitirdi solo konserini,

"Yüce dağ başına yatmış uyumuş
Ela gözlerini uyku bürümüş / ..."

Sanıyordu ki sesi, dalgalarla coşup yankılanıyor, Ege'den Akdeniz'e, oradan okyanuslara ve tüm dünyanın duyarlı, yaralı insanlarına ulaşıyor.

Öyle bir esriklik içinde söyledi şarkılarını.

İçi rahatlamıştı; acele etmeden, yavaşça indi düze.

40 yıldır uyku güzeliyle dargındı.

Gece, deliksiz uyuyarak yeniden dostluk kurmayı başardı.

İTİRAZ

İmran Aydın Tali

dışarda gürültülü bir yüzyıl patlar
balkondan silkeler tozunu tarih
kurşuna adres yazılır bu sık yazılır
ve tabancalar çağırır sizi
iyi tanırsınız da neylersiniz
pek seversiniz duvarlarınızı

bütün hüzünlerinize yataklar önerdiniz
yürüyüp geçtiniz selam durmak gerekeni
her köşesi sokakların
geçici bir cinayet mahalli şimdi

bir taşı bir taşın üstüne koymadan siz
yıkımlar ve sıcak fayanslar istediniz
sevilmek aradınız sevmeden yokuşları
demirli demirsiz izlemeleri
bu yüzden bilmezsiniz

ihanet zincirleriyle çevrilisiniz
durmadan kurulup bozulan durmadan
ne güzel olurdu düşünseniz ne başka
kaybetmek üzerine büyük sözler üzerine
hiçbir şeyi kalmamak üzerine

dışarda gürültülü bir yüzyıl patlıyor
sizin içinizde hep aynı illüzyon
sürünürken odalarda sessizliğiniz
arzudan da muaf sayıyorsunuz artık kendinizi
yanılgıyı okul payı sanıyorsunuz
hangi binanın marangozusunuz ilk kez tanıyorum
kendi sesinize hasret çok sesli şarkınızda
kendiniz örüyorsunuz yollara heybenizi
içinde tek bebeklik yeriniz bulunmuyor

yüzünüzde çocukların mahkemesini
pek derine saklamışsınız
görünmüyor...

İNSANCIKLAR'DA İRONİNİN YERİ

B. Sadık Albayrak

"Alay", gülmece sorunu burada önceki romanlardan farklı bir biçimde karşımıza çıkıyor. İnsancıklar'da, alay, sömürücü ve asalağın çürümüşlüğünü ve aptallığını göstermekten, onunla mücadele etme aracı olmaktan çıkmış, ezilenin, yoksul bir hayata mahkûm edilenin toplumsal yaşam içindeki korkusuna dönüşmüştür. Dostoyevski'nin kahramanı ağzından "alaya" karşı dile getirilen bu acıklı tepki oldukça düşündürücüdür. Feodalizmin yerini hızla kapitalizmin aldığı bir toplumda "kahkahanın zaferi" kimin içindir?

Dostoyevski: "burada ve şimdi"nin romancısıdır. Zaman ve mekânı okuyucusununkiyle aynı düzlemdedir.

Rus gerçekçiliğinin doğuşunda Gogol'ün ve ikinci cildini yaktığı Ölü Canlar'ın öncü bir rolü var. Gogol'ün anlatımında gülmece baş köşeyi tutar. Gülmece, Puşkin'le başlayarak, Gogol'ün öykü, roman ve oyunlarında temel anlatım aracı haline gelir. Feodal Rus toplumunun çelişkileri, bu çelişkilerin üzerinde asalak bir hayat süren yüksek bürokratların ve büyük toprak sahiplerinin sığlıkları, sahtekârlıkları, vurdumduymazlıkları, vicdansızlıkları türünden bir dizi kişiliksizlik belirtisi alayın hedefi haline getirilir. Puşkin'den sonra tek bir roman bırakarak genç yaşta ölen Lermontov ve gençlik döneminde yazdığı Suçlu Kim?'den sonra roman yazmayan, siyasi çalışma ve düşünceleriyle etkili olan Herzen de gülmeceyi anlatım yöntemi olarak kullanmayı sürdürür ve geliştirir. Onların hemen arkasından gelen Dostoyevski'nin ilk romanı İnsancıklar'da o güne kadarki gülmece ağırlıklı edebiyatın ezilen insandaki etkisini buluruz. Dostoyevski, yoksul memur Makar Dyevuşkin tipiyle en büyük korkusu alay edilmek, gülünç duruma düşürülmek olan bir insan tipi çizer.

Makar Dyevuşkin, Gogol'ün Palto'sunu okuyunca öfkelenir. İnsancıklar, Makar ile özveriyle sevdiği Varenka'nın karşılıklı mektuplarından oluşan bir romandır. Makar Palto'da gördüğü kendi gerçekliğinden ürkmüştür, gururu zedelenmiştir, mektubunda şöyle yazar: "Seninle alay etmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar çünkü. Toplum ve aile içindeki yaşamın edebiyata yem oldu; en ince ayrıntısına kadar yazıldı, okundu, alay konusu oldu ve de tenkit edildi! Bundan böyle sokağa çıkamazsın artık: bizleri yürüyüşümüzden fark etmek mümkünmüş o kitabın dediğine bakılırsa... Sona doğru yumuşayıp işi tatlıya bağlasaydı ya en azından." (s.85)

Alexander Herzen

Herzen, Suçlu Kim? sorusunu, insanların yaşamını ve kaderini belirleyen toplumsal ilişkiler, asalak bir sınıfın hakim olduğu feodal toplum biçiminde yanıtlar.

Dostoyevski, Makar ile Akakiy Akakiyeviç arasındaki akrabalığı burada ortaya koyuyor. Palto'nun zavallı memurunu, bu kez, daha geniş açıdan ve bir aşk öyküsünün kahramanı olarak yazdığını saklamıyor. Makar'ın Palto öyküsünden alınganlığı da, kendi yaşamının trajik halini hissetmesinden kaynaklanıyor ve bu yazdıklarıyla, kitaba eleştirileriyle gerçeklerden kaçmaya çalışıyor.

Yukardaki parçada "alay", gülmece sorunu İnsancıklar'dan önceki romanlardan farklı bir biçimde karşımıza çıkıyor. İnsancıklar'da, alay, sömürücü ve asalağın çürümüşlüğünü ve aptallığını göstermekten, onunla mücadele etme aracı olmaktan çıkmış, ezilenin, yoksul bir hayata mahkûm edilenin toplumsal yaşam içindeki korkusuna dönüşmüştür. Dostoyevski'nin kahramanı ağzından "alaya" karşı dile getirilen bu acıklı tepki oldukça düşündürücüdür. Feodalizmin yerini hızla kapitalizmin aldığı bir toplumda "kahkahanın zaferi" kimin içindir?

Makar, yalnızca kızmakla yetinmez, öyküyü kendince yeniden kurgular; palto bulunacak Akakiy Akakiyeviç ölmeyecek, generalin yanında çalışmaya başlayacak ve terfi ettirilecek: "Kötülük cezasını görmüş, erdem ise ödüllendirilmiş olacaktı böylece. Ben olsam böyle yapardım. Aksi halde, ne gibi bir olağanüstülük ve hoşa gidecek ne var bu öyküde? Her gün yaşadığımız berbat yaşantımızdan çok de-

ğersiz bir örnek. (...) Zararlı bir kitap bu, Varenka; gerçeğe aykırı yönler çok içinde. Gerçekte, böyle bir memurun varlığı düşünülemez çünkü. Hayır, Varenka, bunu şikâyet edeceğim, resmen şikâyet edeceğim!" (s.85-86)

Makar Palto'nun gerçekçiliğinin etkisinden uzun süre kurtulamaz, onunla hesaplaşmayı umutsuzca sürdürür. "Gözleri her zaman ve her yerde üzerimizdedir o şımarık alaycıların. Taşlara tüm ayağımızla mı, yoksa parmak uçlarımızla mı bastığımıza bile ilgi gösterirler... Filanca büronun altıncı derece memurunun ayakkabısından çıplak parmaklarının fırladığını ve dirseklerinin yırtık olduğunu ballandıra ballandıra yazarlar ve bastırırlar. Onun dirseklerinin yırtık oluşu seni neden ilgilendiriyor be adam!" (s.97)

Makar, gerçekçi yazarlara bu kadar atıp tutarken, "madrabaz" Ratazyayef'in yaşamla hiçbir ilgisi olmayan bayağı öykülerini göklere çıkarır. Yoksul insanların okumayla ilişkilerinin kalmadığı ve kültürel bütün ilgi ve ilişkilerinin televizyonla kurulduğu günümüzde, bayağı öykülerin işlevini tv dizileri üstleniyor.

İnsancıklar'da Nesneye Yönelen Alay

İnsancıklar'da övünerek, güvenle başlayıp ağlayarak biten mektuplar okuruz. Dostoyevski, Makar'ın durumunun dayanılmaz yoksulluğunu gösterirken, bunu öznel bir anlatımla yapar. Makar ne kadar görmezden gelmeye çalışsa, üstünü örtmeye uğraşsa da gerçek kendini dayatır, satır aralarından ortaya çıkar. Ancak gerçek ile Makar'ın hayali dünyası arasındaki uyumsuzluk gülmeceden çok acıma uyandırır. Dostoyevski, alayın yaralayıcılığını, hayatın lime lime ettiği bir insancığa yöneltmez. Gülmece duygusu yaratan ender durumlarda, nesneler söz konusudur. Veranka, gizlice aldığı bir kitabı raftaki yerine koyamayışını şöyle anlatır: "Telaşlandım. Ne ki, alçak kitap orada öyle sıkışık duruyormuş ki, onu yerinden çekince diğer kitaplar genişlemişti. Şimdi ise eski arkadaşlarına yer vermiyorlardı. Aralarına sıkıştıracak kadar gücüm yoktu." (s.40-41)

Alay, Bergson'dan ilhamla, toplumsal açıdan hakim olanın, farklı olanı biçimlendiren, terbiye eden bir tutumu olarak yorumlanırsa, Dostoyevski'nin kahramanlarının bu işin kurbanlarından seçilmesi de, ironinin geriye çekilmesinin bir nedenidir. Herzen'deki veya Gogol'deki alay, bir anlamda, geleceğin dünyasına bilinç düzeyinde de olsa varmış insanların, geçmişe ve çürüyüp gidene yönelttikleri bir aşağılamadır. Dostoyevski ise, İnsancıklar'da, gelecekten onlar kadar emin ve umutlu değildir; bugünün içindeki acıların izini sürer; bu acıların aşılacağı bir gelecek düşü olduğu pek söylenemez.

İroninin etkisizleşmesinin ve çoğunlukla nesnelere yönelik olarak ortaya çıkmasının temel nedenlerinden birinin, Dostoyevski'nin insan yaşamından, insanların çektiği acılardan duyduğu olağanüstü sorumluluk olduğu söylenebilir. Bir anlatım biçimi olarak kullanmaktan kaçındığı alaycılık, iki kız çocuğunun Pokrovski'ye karşı bir eylemi olarak yer alır. Üniversitelinin bunun karşısında ağlayacak kadar etkilendiği düşünülürse, Dostoyevski'nin insanı en çok yaralayacak tutumlardan biri olarak gördüğü alaya neden az yer verdiğini anlayabiliriz.

Alay, Bergson'dan ilhamla, toplumsal açıdan hakim olanın, farklı olanı biçimlendiren, terbiye eden bir tutumu olarak yorumlanırsa, Dostoyevski'nin kahramanlarının bu işin kurbanlarından seçilmesi de, ironinin geriye çekilmesinin bir nedenidir. Herzen'deki veya Gogol'deki alay, bir anlamda, geleceğin dünyasına bilinç düzeyinde de olsa varmış insanların, geçmişe ve çürüyüp gidene yönelttikleri bir aşağılamadır. Dostoyevski ise, İnsancıklar'da, gelecekten onlar kadar emin ve umutlu değildir; bugünün içindeki acıların izini sürer; bu acıların aşılacağı bir gelecek düşü olduğu pek söylenemez. O nedenle alayı insan ruhunu inciten bir duygu olarak görür. Bu görüşün, feodalizmin eleştirisi ile temellenen Puşkin, Gogol, Herzen alaycılığının yerine, alaya bu soğuk yaklaşımın temel belirleyeni, artık kapitalist ilişkilerin yerleşmeye başlaması ve yazarın bunların insan yaşamına getirdiği yıkımı gözleyebilmesidir. Gitmekte olanla gelmekte olanın bu belli belirsiz kavranışı Dostoyevski'yi daha çelişkili ve karmaşık görmeye, iyimser alaycılığın yerini dra-

matik çatışmaların duygusallığının almasına götürmüştür.

Gogol, Ölü Canlar'da, ondaki gülmecenin gözyaşlarını gizleyen bir gülmece olduğunu yazıyordu; gözyaşlarıyla karışık bir gülmeceydi, çünkü Gogol, hâlâ, eski toplumun güzel ve insani olduğunu düşündüğü değerlerine üzülüyordu. Gerçekçiliği, bu toplumun çürüyüşünü acımasızlıkla görmesine ve alayın sorgulayıcı eleştirisinden geçirmesine götürürken, tutuculuğu, bu güldürüye belli belirsiz bir ağlatının karışmasını zorluyordu. Dostoyevski'de ise, alayın geri çekilişi ve acımanın ön plana çıkışı, gerileyen feodal toplumun yerine gelen kapitalizmin insanlar üzerindeki tahribatını görebilmesinden kaynaklanıyordu. Dostoyevski de gerçekçiydi ve yeni diye, kapitalizme gözü kapalı umut bağlayamazdı...

İnsancıkları Doğuran Koşullar

Daha önemlisi roman kahramanlarının sınıfsal konumları değişmişti. Edebiyatta, toplumun çürümesinin nedeni olan ilişkilerin sürdürücüsü asalak toprak sahipleri, yüksek bürokratlar ve Gogol'ün Çiçikov türünden burjuvalarının yerini, sistemin kurbanı olanlar; küçük memurlar, terzi kızlar, çaresiz öğretmenler, üniversiteliler alıyordu. Onlara suçlama yönelten bir alay yersiz olurdu; onların haline ağıt yakılırdı olsa olsa...

Herzen'in Suçlu Kim? romanı bu geçişin temel halkası olarak okunabilir. Kitapta hedefi belirlenmiş bir alayla birlikte, ezilenlere karşı duyulan yakınlık ve acımanın iç içeliği görülebilir. Roman kişilerinin çizimi ve yaşadıklarının irdelenmesi topluma materyalist bir bakışın ürünüdür. Herzen, romanın adındaki soruyu, insanların yaşamını ve kaderini belirleyen toplumsal ilişkiler, asalak bir sınıfın hakim olduğu feodal toplum biçiminde yanıtlar; suçlu, aşk ilişkisinin biçiminden, uşakların insan sayılmayışına kadar, parlak bir gelecek özlemiyle yetişen Beltov'un düşkırıklığından Krutsiferski'nin edilginlikten sağırlaşan dünyasına uzanan bütün süreçlerde belirleyici olan bu sistemdir.

Dostoyevski, "burada ve şimdi"-nin romancısıdır... Zaman ve mekânı okuyucusununkiyle aynı düzlemdedir...

Varenka bir mektubunda şöyle yazar: "Yemin ederim, hem ağlayacağım ve hem de güleceğim geliyor: siz ne iyi bir insansınız, Makar Alekseyeviç!" (s.54) Dostoyevski'nin çelişkili ruhsallıkla yüklü karakteri ağlama ve gülmenin kesintisiz diyalektiğini duyurur. Açıklayamadığı nedenlerin ürünü bu ruhsallık, özgür olamayan bireyin çelişkisidir; hissettiği güzelliklerin elinden kayıp gideceğinin sezgisinin ürünüdür...

Gogol, Ölü Canlar'da, ondaki gülmecenin gözyaşlarını gizleyen bir gülmece olduğunu yazıyordu; gözyaşlarıyla karışık bir gülmeceydi, çünkü Gogol, hâlâ, eski toplumun güzel ve insani olduğunu düşündüğü değerlerine üzülüyordu. Gerçekçiliği, bu toplumun çürüyüşünü acımasızlıkla görmesine ve alayın sorgulayıcı eleştirisinden geçirmesine götürürken, tutuculuğu, bu güldürüye belli belirsiz bir ağlatının karışmasını zorluyordu. Dostoyevski'de ise, alayın geri çekilişi ve acımanın ön plana çıkışı, gerileyen feodal toplumun yerine gelen kapitalizmin insanlar üzerindeki tahribatını görebilmesinden kaynaklanıyordu.

Dostoyevski köyü çizerken Gogol ve Herzen'den kesinlikle ayrılıyor. Nerede Pilyuşkinler, Karaboçalar ve onların iliklerine kadar sömürdükleri köylü? Dostoyevski, Rusya'nın Batıya açılan penceresinde, dolayısıyla kapitalizmin en geliştiği kentte, eski Rusya'nın kırlarında, "refah içinde" bir köylü resmi çiziyor... Batıcılar ile Slavseverler tartışmasının yansıması mı, yoksa köy komününe sarılacak Rus sosyalizminin kırsal düşleri mi?

Makar Dyevuşkin'i kaçmaya çalıştığı sorular sıkıştırır: "Alıştım artık; ben her şeye alışırım, sessiz ve küçük bir insanım çünkü. Peki, ama, tüm bunların sebebi ne? Kime ne yaptım ben? Kimin rütbesini elinden aldım? Kimi amirlere kötüledim? İkramiye mi istedim? Dolaplar mı çevirdim?... Benimle ilgili olarak tüm bunları düşünmek bile büyük günahtır. Ne iki yüzlülüğüm ve ne de herhangi bir şeye karşı hırsım var. Öyleyse bu başıma gelenler nedir peki?" (s.57) Makar Dyevuşkin bir savaşın içinde yaşadığını kavrayamıyor. Sınıflı toplumun gündelik yaşamı milyonlarca insana bölünmüş milyonlarca cephede durmaksızın süren bir savaş anlamına geliyor. Herzen'in Suçlu Kim?'i bu savaşın açık bilinciyle yüklüdür. Bir lokma ekmek için verilen ölüm kalım savaşı... Suçlu Kim?'den şu parçayı birlikte okuyalım:

"Bu evde yaşam, akla gelebilecek her tür gereksinim için bitmez tükenmez savaşların verilmesi gerektiği bir çile olarak geçti." (Suçlu Kim? s.48) Herzen, sanki emekçi insanın bugününü anlatıyor. Ülkemizde yaşam, 2020'lere giderken, tam da bu değil mi; bir lokma ekmek, bir kova kömür için verilen savaşa indirgenmedi mi? "Evet, ihtiyar sonuçta savaştan zafer kazanmış olarak çıktı, yani ne açlıktan öldü, ne de umutsuzluktan şakağına bir kurşun sıktı. Bununla birlikte epey pahalıya malolan bir zafer oldu bu:" (Suçlu Kim? s.48)

Böylesi bir yaşamın insanda yarattığı tahribat korkunçtur: "Yaşam böylesine katı ve değişmez bir cendere içine girdi mi, insanın ruhu kurur, sonsuz bir tedirginlik içinde kıvranıp durdukça kanatlı olduğunu unutur ve hep yere, çamura doğru eğinmekten, gözlerini güneşe, yücelere kaldıramaz olur." (Suçlu Kim? s.48) Sınıflı toplumda, özel mülkiyetin hakimiyetinde geçen bir yaşam budur işte; insanın kanatlarını koparan ve çamura mahkûm eden bir yaşam... İnsancıkları doğuran böylesi yaşam koşullarıdır.

Varenka bir mektubunda şunları yazıyor: "Çalışarak kendimi sevdiririm. Hatta, huyumu bile değiştirmek için çaba harcarım gerekirse. Yabancıların arasında yaşamak ve başkasının eline bakmak elbette ki kolay değil." (s.75) Ücretli çalışmanın insana dayattığını açıkça kavrıyor Dostoyevski; işini ve alacağı ücrete bağlı olarak yaşamını sürdürebilmesi için huyunu, kişiliğini de efendisine göre değiştirmek zorunda kalan emekçinin durumunu gösteriyor. İnsancık haline getiren nedenleri sorguluyor.

Şehir bir savaş alanıdır demiştik; Dostoyevski'den uzak plan bir şehir resmi: "(...) aceleyle daireye giderken kentin manzarasına bakıp daldığım olur kimi günler. Böyle anlarda, kentin uyanışına, yükselen dumanlara ve kaynaşıp uğuldamaya baktıkça kendini bir nokta gibi hissediyor insan. Birisi, her şeye soktuğun burnuna bir fiske indirmiştir sanki: 'Neme gerek!' diye ezilip büzülerek yola devam edersin. Şu isten kapkara ve kocaman evlerde, apartmanlarda neler olduğuna bir bakalım şimdi. Kendinizi küçümsemekte hakkınız olup olmadığını anlarsınız o zaman. Ne ki, dikkat edin, Varenkacığım, bu yazdıklarımın tümü mecazi anlamlarla yüklüdür. Evet, şu evlere bir göz atalım. İşte, şurada, ancak yoksulluktan ev sayılabilecek rutubetli bir hücrenin dumanlarla kaplı bir köşesinde bir küçük esnaf uyanmış." (s.132) Bu biçimde uzayıp giden bir kent, evler ve içindeki insanlar anlatımı... Dostoyevski burada nefis bir kurguyla, bir evin ve içinde yaşayanların yoksullukla yüklü hayatından Makar'ın hayatına geçiyor, Gruşkof'un ondan para isteyişini anlatarak, kent tasvirini dramatize ediyor. Anlatıcının da anlattığı manzaraya girişidir bu; ressam resmin bir yerine kendini yerleştiriyor. Tema değişmiyor, yoksulluk, işsizlik, zavallılık ve bütün bunların karşısında birbirinin düşmanı haline gelmiş insanlar. Dayanışma ve ortaklaşma duygusu da ortadan kaldırılmış. Dostoyevski'ye göre herkes kendini düşünüyor; bu bencilliği kıranlarsa, Makar gibiler, kendilerine bile yardımcı olamayacak kadar güçsüzler...

Edebiyatın Epistemolojisi

Gerçekçi Rus romanının doğuşunda satır aralarında edebiyatın gerçeklikle ilişkisi de tartışılıyor. Edebiyatın, özgül olarak romanın,

yazarlığın ve okurluğun epistemolojisi diyebileceğimiz sorunlar üzerinde duruyorlar. Dostoyevski de, bu alana Ratazyayef'le uzanıyor; Puşkin, Lermontov ve Herzen'e göre daha dolaylı ve roman kişilerine dayalı olarak bu sorunu gündeme getiriyor. Öbürleri anlatıcı olarak, sözü alıyor ve bu konulardaki görüşlerini açıkça dile getiriyorlardı.

Denebilir ki, İnsancıklar, kendinden önceki önemli yapıtlara bir saygı duruşunda bulunur. Varenka, bütün yoksulluğuna karşın sevdiği gence Puşkin'in bütün eserlerini armağan eder. Makar'a Bielkin'in Hikâyeleri'ni ve Palto'yu okutan da odur. Dostoyevski, bu kitapları kahramanları aracılığıyla tartışmaya açarken, Makar'ın komşusu dolandırıcı yazar Ratazyayef tipiyle de edebiyatın durumunu sorgular. Makar bu konuda şöyle yazar: "Varenka'cığım, edebiyat çok iyi bir şey. Evvelsi gün onların arasındayken öğrendim bunu. Derin ve öğretici! Bir güç veriyor insanın yüreğine. Bununla ilgili olarak başka düşünceler de vardı okudukları kitapta. Bir resme, daha doğrusu, hem bir resme hem de aynaya benziyor edebiyat. İhtiraslar, anlatım, çok ince bir tenkit, yararlı dersler ve belgeler... Onlar arasında kaptım bütün bunları." (s.65-66) Romanın mektuplara dayanması her şeyi öznel ve göreceli hale getiriyor. Burada da edebiyat konusunda söylenen Makar'ın saf bilincinin ürünü olduğu kadar, Dostoyevski'nin de bir alayını gizliyor. Bu teknik okuru etkin ve dikkatli hale getiriyor. Gerçekliğin de çelişkili niteliğini sürekli hatırlatıyor. Kişiliğin çelişkileri, bilincin olaylar ve konular üzerindeki çelişkili tutumları, söylenenlerin tersinin gerçek çıkması, İnsancıklar'ın bu ortaya koyduklarıyla boyutunun çok ötesinde bir anlam ve değer kazanmasını sağlıyor.

Dostoyevski'nin ilk romanı estetik bir tartışmayı da içeriyor... S.74'te Makar'ın Ratazyayef'i savunması var. "Dostum olduğu için onu savunacağım." diyor. Çok güzel yazdığını, düşün dolu olduğunu iddia ediyor. Varenka duyarak okumamış veya keyifsiz bir anına denk gelmiş. Sahtekâr yazar Ratazyayef'in tadına varması için Makar'ın bir önerisi var: "Bir kez duyarak ve başınız dinginken, -şöyle, ağzınıza bir şeker atarak- okuyun tüm bunları." (s.74) Şekerin estetik haz duymaya katkısı olacaktır!

"İçim acılarla dolu meleğim. Nazlı olurlar yoksul insanlar, doğa bunu böyle yapmış. Aynı şeyleri eskiden de duyardım. Yoksul ve zavallı bir insan çok titiz olur. Bambaşkadır onun dünya görüşü. Sokakta önünden geçenlere ve yöresine yan yan, ürkek ürkek bakar; acaba, kendinden mi bahsediyorlar diye her konuşulana kulak kabartır. Neden böyle miskin görünür ve neler duyar acaba? Dış görünümü nasıldır? Varenkacığım, şurası kesin ki, bir paçavradan daha değersizdir yoksul bir insan."

Geçmişteki Altın Çağ Düşü

Dostoyevski'nin bu ilk romanı, Gogol gerçekçiliğinin derin etkisi altındadır, ama ironiye yaklaşımıyla kendinden öncekilerden farklı bir yol izlemiştir.

Dostoyevski şehrin dar ve kapalı mekânlarının romanını yazar, bu, ilk romanında da belirleyicidir. Şehrin dışına çıkabildiği tek yer, Varenka'nın bir çiftlikte geçen çocukluk anılarıdır. Şöyle yazar: "En çok da benim altın çağıma, çocukluğuma ait oluyor bu anılar." (s.123) Sınıflı toplumda insanın bir tek "altın çağı" vardır; çocukluk... Günümüzde televizyonun saldırısı altında bu biricik "altın çağ", çocukluk da yitirilmiştir... Şehirde doğa da yok olmuştur ve Varenka'nın çocukluğu köyde, doğayla dopdolu geçmiştir. Anıları pırıl pırıl gölleri, ağaçları, otları anımsatır... "Bunları görünce, tüm bedenini bir sevinç kaplardı insanın. Tanrı'nın bahşettiği bolluk ve bereketin neşesi ve huzuru içindeydi herkes. Herkes, evinde ekmeği olduğunu biliyordu. Çoluk çocuğunun aç kalmayacağından emindi köylü. İşte bu yüzden de, kızların ahenkli şarkılarının, topluca oynanan oyunların ardı arkası kesilmezdi akşamları. (...) Ah, çocukluğumda ne tatlı ve unutulmaz günler yaşadım!" (s.125)

Dostoyevski köyü çizerken Gogol ve Herzen'den kesinlikle ayrılıyor. Nerede Pilyuşkinler, Karaboçalar ve onların iliklerine kadar sömürdükleri köylü? Dostoyevski, Rusya'nın Batıya açılan

Dostoyevski burada nefis bir kurguyla, bir evin ve içinde yaşayanların yoksullukla yüklü hayatından Makar'ın hayatına geçiyor, Gruşkof'un ondan para isteyişini anlatarak, kent tasvirini dramatize ediyor. Anlatıcının da anlattığı manzaraya girişidir bu; ressam resmin bir yerine kendini yerleştiriyor. Tema değişmiyor, yoksulluk, işsizlik, zavallılık ve bütün bunların karşısında birbirinin düşmanı haline gelmiş insanlar. Dayanışma ve ortaklaşma duygusu da ortadan kaldırılmış. Dostoyevski'ye göre herkes kendini düşünüyor; bu bencilliği kıranlarsa, Makar gibiler, kendilerine bile yardımcı olamayacak kadar güçsüzler...

penceresinde, dolayısıyla kapitalizmin en geliştiği kentte, eski Rusya'nın kırlarında, "refah içinde" bir köylü resmi çiziyor... Batıcılar ile Slavseverler tartışmasının yansıması mı, yoksa köy komününe sarılacak Rus sosyalizminin kırsal düşleri mi? Varenka'nın çocukluğuyla Rusya'nın geçmişi arasında da bir paralellik kurulabilir; İnsancıklar, Büyük Petro modernizasyonuyla başlayan bir sürecin ortaya çıkardığı çelişkilerin insanı boğduğu yoksullaşmayı ve çürümeyi ortaya seriyor. Rusya'nın bir "altın çağ"ına özlemle yüklü olması da düşünülebilir... Ancak Varenka'nın geçmişine bu özlemli dönüşünü, İnsancıklar açısından bu denli abartmak da hiç doğru değil; romanın gerçekçiliği ve yalın kurgusu, Dostoyevski'nin içinde bulunduğu toplumun içyüzünü yoğun bir anlatımla önümüze getirmesine, yüreklerimizi sarsmasına yetiyor.

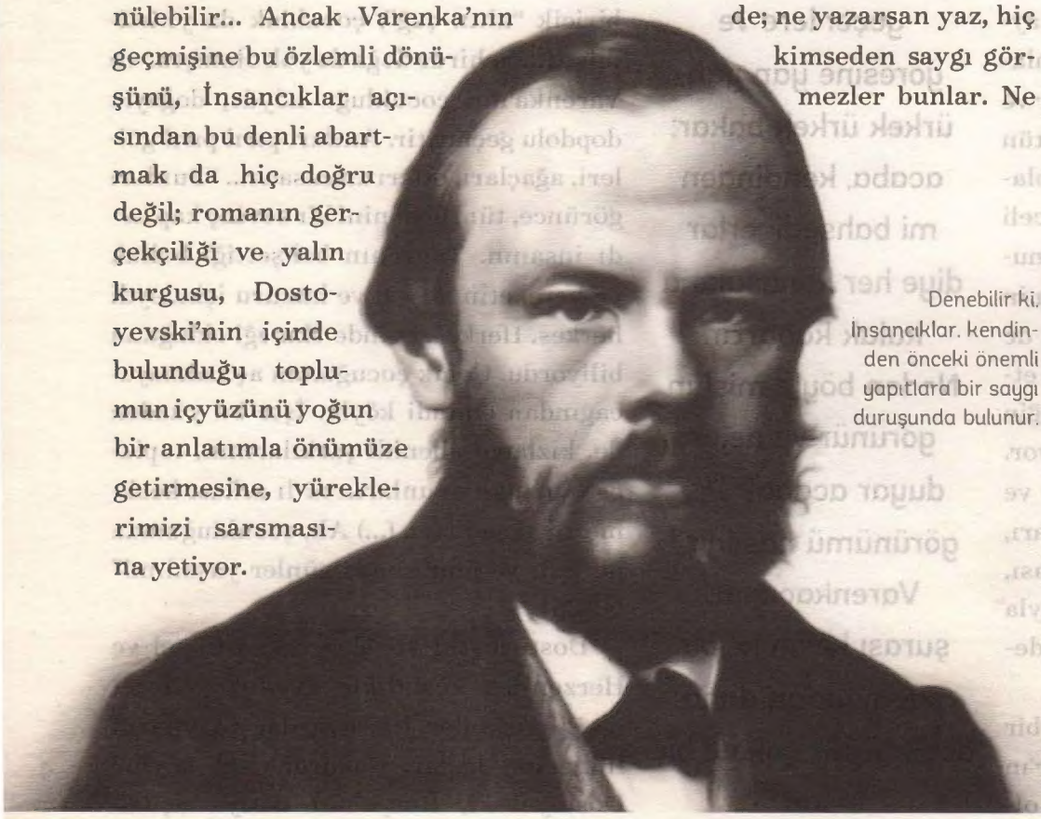

Denebilir ki, İnsancıklar, kendinden önceki önemli yapıtlara bir saygı duruşunda bulunur.

İnsancıkların Kurtuluşu

"İçim acılarla dolu meleğim. Nazlı olurlar yoksul insanlar, doğa bunu böyle yapmış. Aynı şeyleri eskiden de duyardım. Yoksul ve zavallı bir insan çok titiz olur. Bambaşkadır onun dünya görüşü. Sokakta önünden geçenlere ve yöresine yan yan, ürkek ürkek bakar; acaba, kendinden mi bahsediyorlar diye her konuşulana kulak kabartır. Neden böyle miskin görünür ve neler duyar acaba? Dış görünümü nasıldır? Varenkacığım, şurası kesin ki, bir paçavradan daha değersizdir yoksul bir insan. Ne dersen de; ne yazarsan yaz, hiç kimseden saygı görmezler bunlar. Ne kadar yazarlarsa yazsınlar, yine de yoksul adamı zavallılığından kurtaramazlar şu kâğıt karalayıcılar." (s.96) Dostoyevski yine gerçekçi yazarlara taş atıyor; yoksul adamın kurtuluşu gerçekliğini ortaya koymakla değil, yoksulluğu ortadan kaldırmakla gerçekleşecek. Yoksulluğa neden olan üretim ilişkileri, kapitalist toplum ortadan kaldırılınca yoksul adam ve zavallılığı da tarihe karışacak. Ama bugün ve 19. yüzyıl Rus gerçekçi yazarları açısından yoksul insanın zavallılığının ortaya konması, insanı bir paçavraya indirgeyen bu düzenin değişmesi için harekete geçilmesine katkıda bulunacak, bilinç ve duyarlılık yaratacaktır.

Edebiyat bu anlamda çok önemlidir, zaten Rusya tarihi de bu öneme tanıklık etmiştir. Sömürü düzenini ve yoksul adamı ortadan kaldırmayı başaran 1917 Ekim Devrimi gerçekçi edebiyatın çok geliştiği bu ülkede ortaya çıkmıştır. Yetmiş yıl sonra kapitalizm yeniden sömürü tezgâhını kursa da ve yoksul insanın modern zavallılığını sokaklara saçsa da, bu edebiyat ve bu tarih bunu kanıtlamıştır bir kere.

Kaynaklar

F.M. Dostoyevski, İnsancıklar, Çeviren: Vedat Gültek, Sosyal Yayınlar, 2000, İstanbul.

A. Herzen, Suçlu Kim? Çeviren: Mazlum Beyhan, Yön Yayınları, 1987, İstanbul.

Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

Tekeliyet'e karşılık düşen kir'li bir sanat ve edebiyattır.

Roman yazanlar, resim yapanlar, senfoni besteleyenler, tiyatro sahneleyenler, film çevirenler tekellerin ablukasına alındılar. İnsana değiştirme istenci kazandıracak bir sanat ve edebiyatı beşiğinde boğdular. Toplumu kir'le, çirkinlik'le, cehalet'le kuşattılar.

Artık yalnızca "işaret edileni" gören bir okur-izler kitlesi yaratılmıştır. Kir Teorisi, bu kültürel mekanizmayı ortaya koyduğu gibi, "işaret edenleri", kir'letmek için çalışanları da incelemeye alıyor. Kirli Portreler bölümü, çürümüş bir kültürün vaka incelemelerinden oluşuyor; Tekeliyet düzeninin "ölü canlar'ıdırlar"; eleştirisi yazılıyor ve romanını yazacak Gogol'ler gecikmeyecektir.

Kir Teorisi, biçimi ve kurgusuyla da bir ortaklaşma denemesidir; üç yazar kuşağını, 58'li Yalçın Küçük, 88'li B. Sadık Albayrak, 98'li Taylan Kara'yı bir araya getiren ortak bir kitaptır.

"Bellek kaybına" ilaç; geleceğin bağrındaki sorularımızdır.

Eleştiri, aklı özgürleştirme eylemidir; özgürleşen aklıyla insanın tarih yapmaya girişmesidir. Bu kitap, hepimizi nefes alamaz hale getiren tekellerin kir'li gerçeğine karşı aklı uyarmaya çalışıyor. İnsanlığı kendi gerçeğine sahip çıkmaya çağırıyor.

FRANKFURT DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

İnsan doğacağını da bildiğinde ölüm
korkusu kalmaz.

***

Şairlik yerlerden düş kırıkları toplamaktır. Onları kendince onarmaktır.
Tutup sonra yükseklere koymaktır

***

Kadından korkan bir toplum karanlıkta bir toplumdur.

***

Çok ağladın çocuk
Bu hıçkırık yeter
Yetişkinler
Böyle
Kırarlar düşlerini

***

Ne çok gözler gördüm
Ben de sizin gibi
Ne çok
Gözyaşları
Sessiz sevinçler
Buzulları demirden dağları eriten
Ne çok bakışlar gördüm
Ben de sizin gibi
Nerdeler şimdi kimbilir her biri
Niye erimedi yürekleriniz
Nerdesiniz

***

Acımak değerli, bizi insan yapar.
Acınmak acı verir.

***

yaprakların döküldükçe
gölgen küçülür
dalların kırıldıkça
düşlerin göçerler

sen bir ulu beden
kışa dursun mağrur
uğultularında bulutların
tomurcuklanır duygun
yine yeni bir bahara

***

çok şeyler oldu tarihte
hiçbir şey olmamış gibi
nasıl yaşayabilirsin

hiçbir şey olmayacakmış gibi
nasıl yaşarsın

çok şeyler olacak
bak gökyüzüne
çok şeyler gizliyor bu bulutlar

Resim: Hayrettin Ökçesiz

3990000030034